

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ОБШАЛОВ АРТЕМ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 343.985

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

08 Право

081 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. С. Обшалов

Науковий керівник:

Чаплинський Костянтин Олександрович,
доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2026

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	14
ВСТУП	15
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ	
ОПЕРАТИВНОГО-РОЗШУКОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ	
КРИМІНАЛЬНО ПРОВАДЖЕННЯ	24
1.1. Стан наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового	
супроводження кримінального провадження	24
1.2. Поняття та сутність оперативно-розшукового супроводження	
кримінального провадження	32
1.3. Правова регламентація оперативно-розшукового	
супроводження кримінального провадження	44
Висновки до розділу 1	57
Розділ 2. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ОСНОВИ	
ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ	
2.1. Особливості отримання та перевірки оперативної	
інформації у кримінальному провадженні	59
2.2. Реалізація матеріалів оперативно-розшукової	
діяльності суб'єктами кримінального провадження	70
2.3. Використання сил та засобів оперативно-розшукової	
діяльності у кримінальному провадженні	84
Висновки до розділу 2	98

Розділ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	100
3.1. Легалізація та використання оперативно-розшукових матеріалів у досудовому кримінальному провадженні	100
3.2. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження у судовому розгляді та під час виконання покарання	111
3.3. Організація взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження	125
3.4. Напрями удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження	138
Висновки до розділу	180
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	187
ДОДАТКИ	213

АНОТАЦІЯ

Обшалов А.С. Теоретичні, правові та організаційні засади оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії наук в галузі права за спеціальністю 081 «Право» – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021.

У дисертації на здійснено комплексне дослідження концептуальних засад оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства в Україні. В дисертації розкрито проблемні питання методологічних основ оперативно-розшукового супроводження кримінально провадження. Запропоновано поняття, зміст та принципи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, досліджено його правову регламентацію та враховано зарубіжний досвід оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження.

Запропоновано розгляд початку та закінчення існування оперативно-розшукових правовідносин, особливості отримання та перевірки оперативної інформації, можливостей її використання у подальшому кримінальному провадженні.

З'ясовано, що виконання завдань, що законодавство ставить перед працівниками оперативних підрозділів робить межі існування оперативно-розшукових відносин більш ширшими ніж кримінальних, кримінально-процесуальних та кримінально-виконавчих, оскільки перші можуть існувати як самостійно, так і супроводжувати чи забезпечувати й три останні. Запропоновано етапи існування правовідносин, що мають оперативно-розшукове забарвлення, а саме: підготовка особи до вчинення злочину (підшукування співучасників, знаряддя злочину, складення планів, схем тощо); затримання особи, що намагалася вчинити злочин, або його вчинила,

на гарячому. Початок кримінального провадження; проведення досудових слідчих дій; здійснення всіх стадій судового розгляду кримінального провадження.

Розглянуто проблеми реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності, застосування негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Здійснено аналіз існуючого стану використання наявних сил та засобів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні.

Досліджено проблемні питання правового та організаційного характеру роботи з різними суб'єктами кримінального провадження. Встановлено, що у сучасному суспільстві співробітництво громадянина із правоохоронними органами може викликати осуд з позицій побутової моралі. Незважаючи на розуміння необхідності допомоги, конкретні випадки взаємодії з органами внутрішніх справ, частиною населення сприймається негативно. Кількісний і якісний рівень попередження й розкриття злочинів прямо залежить від розуміння населенням необхідності взаємодії із правоохоронними органами. Автором запропоновано заходи щодо належного рівня забезпечення зазначеної взаємодії, який може бути досягнутий шляхом розробки й введення програми роботи з населенням. Запропоновано конкретні чотири послідовних і взаємозалежних етапи покращення зазначеної діяльності оперативних підрозділів.

Висвітлено питання організації взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції з іншими правоохоронними органами, легалізації та використання оперативно-розшукових матеріалів у досудовому провадженні. Запропоновано основні складові оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження: отримання, реалізація та використання оперативно-розшукової інформації, можливість забезпечення оперативно-розшукових матеріалів у подальшому кримінальному провадженні. Виокремлено напрями удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження.

Здійснено розробку питань тактики використання матеріалів ОРД для проведення слідчих дій, яка проводиться, так би мовити, з двох сторін: з точки зору теорії ОРД та з точки зору криміналістики. Досліджено проблемні питання щодо тактики проведення окремих слідчих дій та тактики використання матеріалів ОРД для їх проведення. Дослідженні питання вказують на необхідність проведення теоретичних розробок по використанню матеріалів ОРД для проведення слідчих дій. Запропоновано заходи щодо суттєвого підвищення ефективності використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності для розслідування злочинів, яке можливо досягти саме за рахунок удосконалення існуючих і розробки нових тактичних прийомів їх використання для висунення оперативно-розшукових та слідчих версій, підготовки і проведення слідчих розшукових дій, безпосереднього залучення до матеріалів кримінального провадження отриманих оперативно-розшуковим шляхом фактичних даних, що можуть бути доказами. До тактичних прийомів використання матеріалів ОРД для проведення слідчих дій повинні пред'являтися вимоги, які в свою чергу повинні розділятися на основні та додаткові.

Розглянуто проблемні питання додержання таємниці досудового розслідування, які потрібно враховувати при плануванні окремих слідчих дій, так і під час процесу розслідування у цілому. Зазначено, що при плануванні таких дій, необхідно зберігати таємницю їх підготовки, виходячи з того, наскільки повно вони можуть бути збережені у таємниці від підозрюваного. Під час проведення тієї чи іншої слідчої дії потрібно дотримуватись вимоги щодо якомога меншої передачі будь кому, у тому числі підозрюваному, інформації, що стосується дії, яка виконується. У процесі розслідування слідчий має здійснити дії, спрямовані на отримання всієї необхідної інформації для швидкого та повного розкриття злочинів. Це можливо лише у тому разі, коли обвинувачений, а також особи, не зацікавлені у розкритті злочину і які можуть вчинювати протидію слідству, не знають про наступні дії слідчого і таким чином можливість їхньої протидії обмежена. Визначено, що

моральні правила закріплені в законі, а також вироблені практикою, сприяють забезпеченню збереження таємниці, у тому числі і досудового розслідування, законних прав та інтересі в учасників кримінального процесу, а у кінцевому результаті — досягненню завдань кримінального провадження. Визначено недоліки, що виникають при легалізації матеріалів НСРД та негативно можуть вплинути у подальшому на попередження та розслідування злочинів.

Досліджено теорію та практику діяльності оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції. Виявлено типові та найбільш притаманні їхній діяльності різноманітні оперативно-розшукові ситуації, які підлягають вирішенню. Для зручності вирішення існуючих проблем, що існують на момент їх виникнення, залежно від сукупності інформаційних матеріалів та інших складових, ОРС розмежовано на початкові, проміжні та кінцеві. За ступенем прояву - ОРС типова та специфічна; за характером і ступенем протидії – на безконфліктну і конфліктну

Сформульовано конкретні пропозиції й рекомендації, спрямовані на вдосконалення теоретико-правових засад оперативно-розшукових, кримінальних процесуальних відносин, уточнено деякі категорії оперативно-розшукової діяльності, кримінального процесу та криміналістики.

Ключові слова: оперативно-розшукове супроводження, протидія злочинності, кримінальне провадження, досудове розслідування, оперативно-розшукова діяльність, оперативні підрозділи, оперативно-розшукова справа, оперативно-розшукові заходи, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, взаємодія, організація, тактика.

SUMMARY

Obshalov A. S. Theoretical, legal and organizational principles of operational-search support of criminal proceedings. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Law in the field 081 “Law” – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2021.

The dissertation carries out a comprehensive study of the conceptual principles of operational-search support of criminal proceedings in Ukraine. The dissertation reveals problematic issues of the methodological foundations of operational-search support of criminal proceedings. The concept, content and principles of operational-search support of criminal proceedings are proposed, its legal regulation is studied and foreign experience of operational-search support of criminal proceedings is taken into account.

The author has proposed to consider the beginning and end of the existence of operational-search legal relations, the features of obtaining and verifying operational information, the possibilities of its use in further criminal proceedings.

He has found that the fulfillment of the tasks that the legislation sets for employees of operational units makes the boundaries of the existence of operational-search relations wider than criminal, criminal-procedural and criminal-executive relations, since the former can exist both independently and accompany or provide the last three. The stages of the existence of legal relations that have an operational-search color are proposed, namely: preparing a person to commit a crime (searching for accomplices, instruments of crime, drawing up plans, schemes, etc.); detaining a person who tried to commit a crime or committed it in the act. The beginning of criminal proceedings; conducting pre-trial investigative actions; carrying out all stages of the trial of criminal proceedings.

The author has considered problems of implementing materials of operational-search activities, the use of covert investigative (search) actions in criminal proceedings. He has analysed current state of use of available forces and

means of operational-search activities in criminal proceedings.

The author has examined problematic issues of the legal and organizational nature of work with various subjects of criminal proceedings. He has found that in modern society, cooperation of a citizen with law enforcement agencies can cause condemnation from the standpoint of everyday morality. Despite the understanding of the need for assistance, specific cases of interaction with internal affairs bodies are perceived negatively by part of the population. The quantitative and qualitative level of crime prevention and detection directly depends on the population's understanding of the need for interaction with law enforcement agencies. The author proposes measures to ensure the proper level of this interaction, which can be achieved by developing and introducing a program of work with the population. Four specific sequential and interdependent stages of improving the specified activities of operational units are proposed.

The issues of organizing the interaction of operational units of the National Police with other law enforcement agencies, legalization and use of operational-search materials in pre-trial proceedings are highlighted.

The main components of operational-search support of criminal proceedings are proposed: receipt, implementation and use of operational-search information, the possibility of providing operational-search materials in further criminal proceedings. The directions of improving operational-search support of criminal proceedings are highlighted.

The issues of tactics of using ORD materials for conducting investigative actions have been developed, which is carried out, so to speak, from two sides: from the point of view of ORD theory and from the point of view of criminology. Problematic issues regarding the tactics of conducting individual investigative actions and the tactics of using ORD materials for conducting them have been studied. The studied issues indicate the need for theoretical developments on the use of ORD materials for conducting investigative actions. Measures have been proposed to significantly increase the efficiency of using materials of operational-search activities for investigating crimes, which can be achieved precisely by

improving existing ones and developing new tactical methods of their use for putting forward operational-search and investigative versions, preparing and conducting investigative and investigative actions, and directly involving in the materials of criminal proceedings factual data obtained by operational-search means that may serve as evidence. Requirements should be imposed on tactical methods of using ORD materials for conducting investigative actions, which in turn should be divided into basic and additional.

The problematic issues of maintaining the secrecy of the pre-trial investigation are considered, which must be taken into account when planning individual investigative actions, as well as during the investigation process as a whole. It is noted that when planning such actions, it is necessary to maintain the secrecy of their preparation, based on how completely they can be kept secret from the suspect. During the conduct of a particular investigative action, it is necessary to comply with the requirement to transfer as little information as possible to anyone, including the suspect, regarding the action being performed. During the investigation, the investigator must take actions aimed at obtaining all the necessary information for the rapid and complete disclosure of crimes. This is possible only if the accused, as well as persons who are not interested in solving the crime and who may oppose the investigation, do not know about the investigator's subsequent actions and thus the possibility of their opposition is limited. It has been determined that moral rules enshrined in law, as well as developed in practice, contribute to ensuring the preservation of secrecy, including pre-trial investigation, the legitimate rights and interests of participants in the criminal process, and ultimately the achievement of the objectives of criminal proceedings. The shortcomings that arise during the legalization of materials of covert investigative (search) actions and may negatively affect the prevention and investigation of crimes in the future have been defined.

The theory and practice of the operational-search units of the National Police have been studied. Typical and most characteristic of their activities, heterogeneous operational-search situations that must be resolved have been identified. For the

convenience of solving existing problems that exist at the time of their occurrence, depending on the set of information materials and other components, operational-search cases are divided into initial, intermediate and final. By the degree of manifestation - the operational-search case is typical and specific; by the nature and degree of confrontation - into non-conflict and conflict

Specific proposals and recommendations have been formulated aimed at improving the theoretical and legal foundations of operational-search, criminal procedural relations, and some categories of operational-search activities, criminal process and forensics have been clarified.

Keywords: *operational-search support, combating crime, criminal proceedings, pre-trial investigation, operational-search activities, operational units, operational-search case, operational-search measures, investigative (search) actions, covert investigative (search) actions, interaction, organization, tactics.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації:*

1. Обшалов А.С. Особливості отримання та перевірки оперативної інформації у кримінальному судочинстві. *Успіхи і досягнення у науці*. Київ ; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2025. № 7 (17). С. 86-101.

2. Обшалов А.С. Стан наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. *Успіхи і досягнення у науці*. Київ; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2025. № 8 (18). С. 133-150.

3. Обшалов А.С. Легалізація та використання оперативно-розшукових матеріалів у досудовому кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 3 (136). С. 232-238.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Обшалов А.С. Правові та організаційні основи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 218-221.

2. Обшалов А.С. Закриття кримінального провадження в разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування в умовах воєнного стану* : матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 26 травня 2022 р.). Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 129-131.

3. Обшалов А.С. Правові та організаційні аспекти протидії тяжким злочинам в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.); у 2-х ч. - Ч. II. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 51-53.

4. Обшалов А.С. Використання сил та засобів при оперативно-розшуковому супроводженні кримінального провадження в сучасних умовах. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти*: матеріали X Міжнародної наук.–практ. конф. (м. Дніпро, 16 березня 2026 р.) до 60-річчя ДДУВС; у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. С. 172-174.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДСР – Департамент стратегічних розслідувань

ЕОМ – електронно-обчислювальна машина

ЕС – експертна система

ІТТ – ізолятор тимчасового тримання

КК – кримінальний кодекс

КПК – кримінальний процесуальний кодекс

МВС – міністерство внутрішніх справ

НПУ – Національна поліція України

НСРД – негласну слічні (розшукові) дії

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ОРЗ – оперативно-розшукові заходи

ОРС – оперативно-розшукова справа

СРД – слідчі (розшукові) дії

СБУ – Служба безпеки України

СІЗО – слідчий ізолятор

СОГ – слідчо-оперативна група

УВП – установа виконання покарань

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сьогодні технологія злочинної діяльності значно ускладнилася, що зумовлено використанням новітніх технічних засобів, складними й витонченими способами підготовки й приховування кримінальних правопорушень, які традиційними методами виявляти досить складно. Дії злочинців набувають усе більш зухвалого й жорстокого характеру, особливо це проявляється в умовах воєнного стану.

Низька якість розкриття й розслідування, недостатність кваліфікованих кадрів у правоохоронних органах, відсутність системи попередження і профілактики кримінальних правопорушень, створили підґрунтя до збільшення їх кількості, які дедалі набувають усе більш загрозливих форм. Спостерігаються негативні тенденції криміналізації суспільства й зростання організованої злочинності.

Про це свідчать статистичні дані Офісу Генерального прокурора України, згідно яких у 2021 р. було зареєстровано 321 тис. кримінальних правопорушень, 2022 р. – близько 363 тис., 2023 р. – 476 тис., 2024 р. – 492 тис., 2025 р. – 608 тис. У той же час повідомлення про підозру у 2022 р. було вручено лише у 129678 кримінальних провадженнях, 2023 р. – 147160, 2024 р. – 1155823, 2025 р. – 181220. При цьому, підозра оголошується лише у 35 % від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень. Як наслідок, більшість злочинців уникають відповідальності, продовжуючи злочинну діяльність. Слід наголосити, що кількість викритих ОГ і ЗО щороку зростає.

Спостерігається збільшення кількості як зареєстрованих заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення (з 1,2 млн. у 2022 р. до 1,25 млн. у 2024 р.).

Зростання злочинності, насамперед збільшення тяжких й особливо тяжких злочинів, демонструє нездатність оперативних підрозділів НП протистояти цим негативним явищам. Результати опитування оперативних

працівників НП свідчать, що така ситуація зумовлена передусім неефективністю роботи агентурної мережі оперативних підрозділів (98 %), міграцією кримінального контингенту з тимчасово окупованих територій АРК, окремих районів Донецької та Луганської областей у центральні й західні регіони країни (87 %), поширенням незаконного обігу зброї та боєприпасів (76 %), ліквідацією підрозділів УБОЗ (65 %).

Зважаючи на це суспільство вимагає невідкладного вжиття невідкладних законодавчих, управлінських та організаційних заходів щодо створення сучасної ефективно діючої системи з протидії злочинним проявам. Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність реформування правоохоронної системи з огляду на рівень й тенденції розвитку цих органів у європейських державах.

Враховуючи суттєве збільшення кількості як зареєстрованих заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, так і справ (проваджень), підслідних Національній поліції України (далі – НП), неналежне законодавче й організаційно-тактичне забезпечення діяльності суб'єктів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) визначається одним з ключових пріоритетів. Необхідна переоцінка й удосконалення традиційної системи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності, яке повинне бути заснованим на розробці нових та дотриманні існуючих законодавчих норм, що регулюють зазначену діяльність.

Пошук напрямів удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства, інститутів ОРД набув доктринального осмислення у наукових розробках як вітчизняних, так і зарубіжних учених: С. В. Албула, Ю. П. Аленіна, К. В. Антонова, Л. І. Аркуші, С. М. Балабана, О. М. Бандурки, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, В. І. Василичука, В. О. Глушкова, М. Л. Грібова, В. В. Дарагана, О. М. Джужі, Е. О. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, В. Г. Дрозд, О. О. Дульського, Г. О. Душейка, В. В. Єфімова, В. П. Захарова, А. В. Іценка,

Н. С. Карпова, І. П. Козаченка, О. І. Козаченка, В. О. Коновалової,
 О. Є. Користіна, Я. Ю. Кондратьєва, В. П. Корж, М. В. Корнієнка,
 О. В. Кириченка, В. С. Кузьмічова, Л. М. Лобойка, В. Г. Лукашевича,
 Є. Д. Лук'янчикова, В. В. Матвійчука, В. А. Некрасова, Д. Й. Никифорчука,
 В. Т. Нора, Ю. Ю. Орлова, В. Л. Ортинського, М. А. Погорецького,
 О. О. Подобного, В. Д. Пчолкіна, М. Б. Саакяна, Є. Д. Скулиша,
 С. М. Стахівського, І. В. Сервецького, Р. Л. Степанюка,
 М. П. Стрельбицького, В. Є. Тарасенка, О. С. Тарасенка, О. Ю. Татарова,
 Л. Д. Удалової, В. Г. Уварова, І. Ф. Хараберюша, М. С. Цуцкірідзе,
 К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. В. Шендрика,
 В. Ю. Шепітька, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, П. В. Цимбала, О. О. Юхна та ін.

Наукові праці згаданих учених мають фундаментальний характер і становлять теоретичне підґрунтя для вдосконалення різних аспектів оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства в Україні.

Слід акцентувати, що наукові розробки зазначених науковців, незважаючи на їх важливість, торкалися окремих елементів (стадій) оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Крім того, через постійні зміни у законодавстві, низка положень деякою мірою втратила свою актуальність, а окремі аспекти цієї проблематики потребують удосконалення й подальшого розвитку. Враховуючи латентний характер більшості кримінальних правопорушень потребують удосконалення оперативно-розшукові засоби й методи подолання протидії розслідуванню, а також профілактична діяльність щодо виявлення причин й умов, що сприяють їх учиненню. Також недостатньо дослідженими залишаються питання неузгодженості окремих норм Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінального процесуального кодексу України, проблеми реалізації отриманої оперативної інформації у кримінальному провадженні, профілактики злочинів та використання усіх оперативно-розшукових можливостей у досудовому розслідуванні. Недоліки оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження певним чином зумовлені

недостатньою регламентацією цієї діяльності як на законодавчому, так і підзаконному рівнях, що потребує комплексного дослідження.

Наведені обставини у своїй сукупності визначили актуальність окресленої проблематики, її наукову, теоретичну та практичну значущість й зумовили вибір теми наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до програмних нормативно-правових актів, зокрема: Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. (постанова загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 № 12-21); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11.06.2020 № 454; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки, затвердженої наказом МОН України від 03.02.2022 № 109; планів науково-дослідницьких робіт Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 30 листопада 2022 року (протокол № 3) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень НАПрН України.

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є вирішення конкретного наукового завдання яке полягає у розробці науково-обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення правових, організаційних і методичних засад оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися такі *задачі*:

- надати поняття та структурні елементи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, визначити його сутність, форми та зміст;

- розробити конкретні алгоритми дій працівників оперативних підрозділів з виявлення, збирання та забезпечення оперативно-розшуковою інформацією досудового провадження, порядок здійснення оперативно-

розшукових заходів, проведення слідчих (розшукових) дій, з метою забезпечення ефективного здійснення кримінального провадження;

- окреслити оперативно-розшукові правовідносини та визначити їх місце та роль у правовому полі України;

- обґрунтувати необхідність здійснення НСРД під час проведення досудового провадження та довести їх соціальну необхідність;

- окреслити межі взаємодії працівників оперативних підрозділів та інших суб'єктів кримінального провадження;

- визначити етапи діяльності оперативних підрозділів щодо оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження;

- визначити межі дії оперативно-розшукової складової у існуючих при здійсненні кримінального провадження правовідносинах;

- запропонувати механізм використання взаємозалежності норм моралі та законодавчих, нормативно-правових актів у попередженні, виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів.

Об'єкт дослідження – кримінально-процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів під час здійснення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження.

Предмет дослідження – теоретичні, правові та організаційні засади оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження.

Методи дослідження. Відповідно до мети та задач дослідження у роботі використано сукупність методів, серед яких загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Основою для використання методологічної бази став діалектичний метод дослідження.

Використання *порівняльно-правового методу* відбувалося при дослідженні законодавства, що регулює правову регламентацію оперативного супроводження кримінального провадження (підрозділи 1.2). *Історико-правовий метод* використано при дослідженні поняття оперативно-розшукового супроводження (підрозділ 1.1). *Формально-логічні методи* застосовувалися при розгляді наукових поглядів учених з окремих питань, що

входять до предмета дослідження (розділи 1–4). *Системно-структурний метод* використовувався при визначенні сукупності структурних елементів, з яких складається комплексне поняття оперативно-розшукового супроводження (підрозділ 1.2). *Порівняльно-правовий метод* застосовувався при дослідженні й аналізі норм оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства (підрозділ 1.3). *Функціональний метод* використано при формуванні особливостей легалізації та використання оперативно-розшукових матеріалів у досудовому провадженні (підрозділи 3.2). *Соціологічні та статистичні методи* використано при узагальненні результатів анкетування, аналізі оперативної й слідчої практики, аналізі статистичної інформації Генеральної прокуратури та МВС України (розділи 1–3). Завдяки *методу синтезу* було сформульовано висновки й пропозиції за темою дослідження.

Емпіричну основу дослідження становлять результати узагальнення оперативної, слідчої та судової практики за 2022-2025 рр. Опрацьовано матеріали 120 кримінальних проваджень з проблематики дослідження; дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури та МВС України за 2002–2025 рр.; зведені результати інтерв'ювання 146 працівників оперативних підрозділів, 107 слідчих та 95 обізнаних осіб.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлюється тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правничій науці комплексним й системним дослідженням засад оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження в Україні. В ході наукового аналізу проблеми з'ясовано й обґрунтовано ряд положень, висновків і рекомендацій, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне й практичне значення, зокрема:

- розкрито структурні елементи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження та надано його визначення, як комплексу найбільш доцільних гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, які здійснюються суб'єктами ОРД та особами, що залучаються до виконання

завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямованого на попередження, виявлення, розкриття злочинів й встановлення об'єктивної істини при їх розслідуванні та судовому розгляді;

- систематизовано положення щодо сутності, форм та змісту оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Ґрунтовно розкрито проблемні питання проведення оперативно-розшукових заходів у попередженні, виявленні та розслідуванні злочинів, напрямів роботи оперативних підрозділів, супроводження справ кримінального провадження;

- на основі сучасних досягнень у сфері управління теоретично обґрунтовано та надано узагальнену модель оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, яка уміщує в собі правові, організаційні й тактичні положення діяльності працівників оперативних підрозділів на наступних етапах протидії злочинності: підготовка особи до вчинення злочину; затримання особи, що намагалася вчинити злочин, або його вчинила, на гарячому; початок кримінального провадження; проведення досудових слідчих дій; здійснення всіх стадій судового розгляду справи кримінального провадження;

- запропоновано алгоритми дій працівників оперативних підрозділів з виявлення, збору та забезпеченню оперативно-розшуковою інформацією досудового провадження. Враховано проблемні питання здійснення оперативно-розшукових заходів (далі ОРЗ) при попередній перевірці оперативної інформації, у рамках оперативно-розшукових справ. Визначено найбільш ефективний порядок здійснення та поєднання гласних і негласних ОРЗ, що передують проведенню слідчих дій та супроводжують їх в подальшому;

- розроблено механізм використання взаємозалежності норм моралі та законодавчих, нормативно-правових актів у попередженні, виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів, у тому числі за допомогою правоохоронних органів, державних установ, ЗМІ; доведено його соціальна необхідність;

удосконалено:

- організаційні й тактичні форми взаємодії оперативно-розшукових підрозділів та слідчих в оперативно-розшуковому супроводженні кримінального провадження;

- методики проведення гласних оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій під час проведення кримінального провадження;

- напрями взаємодії працівників оперативних підрозділів та інших суб'єктів кримінального провадження;

дістало подальшого розвитку:

- форми та методи діяльності оперативних підрозділів щодо оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства;

- інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних та слідчих підрозділів під час здійснення кримінального провадження.

- теоретичні положення, щодо визначення меж існування оперативно-розшукових правовідносин, їх місце та роль у правовому полі України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджені та надалі можуть бути використані у:

- *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства України;

- *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження та методики розслідування окремих видів злочинів на базі сформульованих і викладених теоретичних положень, висновків та рекомендацій;

- *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Оперативно-розшукова діяльність», «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Організація розслідування злочинів», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів,

проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано дисертантом самостійно. Положення й висновки, що викладені в дисертації та складають її наукову новизну, розроблені автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації в цілому та окремі її аспекти оприлюднені на науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності» (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.); «Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування в умовах воєнного стану» (м. Дніпро, 26 травня 2022 р.); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти» (м. Дніпро, 16 березня 2026 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у 7 наукових публікаціях, серед яких: 3 – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України, як фахові видання з юридичних наук 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, які логічно об'єднані у десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок, з яких основного тексту – 187 сторінок. Список використаних джерел складається з 349 найменувань і займає 25 сторінок, 3 додатка викладено на 8 сторінках.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ОПЕРАТИВНОГО- РОЗШУКОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО ПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження

У статті 1 Конституції України проголошується, що Україна є суверенна та незалежна, демократична, соціальна, правова держава. У відповідності до статті 3: «Людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Права та свободи людини, їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Затвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Важливим для діяльності оперативних працівників є проголошений у статті 13 Конституції принцип забезпечення державою захисту прав всіх суб'єктів права власності та господарювання при умові рівності всіх суб'єктів права власності перед законом. Це ж необхідно сказати про положення, яке закріплено у статті 19, яке проголошує, що правовий порядок в Україні засновується на принципах, у відповідності до яких ніхто не може бути примушений роботи те, що не передбачено законодавством [1].

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України [1, ст. 6]. Основними законами, регламентуючими діяльність оперативних підрозділів, як одну з ланок виконавчої влади не у повній мірі передбачено проведення оперативно-розшукових заходів та їх співвідношення з негласними слідчими (розшуковими) діями [2, 3, 4]. Теорія оперативно-розшукової діяльності розмежовує використання методів, сил, застосування засобів та проведення оперативно-розшукових заходів, але проведення

зазначеної діяльності оперативними підрозділами під час сучасного кримінального провадження, на нашу думку, передбачено не у повному вигляді. Саме тому виникають проблемні питання оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства. Потребують більш чіткого врегулювання нормативні, організаційні та тактичні положення щодо попередньої перевірки інформації, отриманої працівниками оперативних підрозділів до та після початку кримінального провадження, попередження злочинів та їх профілактика, документування злочинної діяльності фігурантів оперативно-розшукових справ та підозрюваних під час здійснення кримінального судочинства. Крім того, існують суттєві відмінності теорії та практики здійснення оперативно-розшукового обслуговування, супроводження та розробки, діяльності правоохоронних органів щодо відшкодування шкоди, завданої злочином.

Світовий досвід боротьби зі злочинністю свідчить, що без використання джерел оперативної інформації ефективна боротьба з нею просто неможлива, хоч би якими досвідченими, професійними та активними були б оперативні працівники. Без джерел оперативної інформації вони не спроможні проникати в задуми, які виношуються добре законспірованими, організованими злочинними угрупованнями, не можуть попередити чи задокументувати злочин, а також не здатні допомагати оперативному підрозділу «зсередини», дізнаватися, що замислюють злочинці. Вагомими складовими у протидії злочинності є оперативне обслуговування конкретних напрямків діяльності та оперативне супроводження кримінального провадження. Тому, на наш погляд, виникає необхідність комплексного дослідження проблеми оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства, зокрема врахування аспектів використання негласного співробітництва, допомоги населення у протидії злочинності, фізичного, юридичного та морального ставлення особи до такого роду допомоги правоохоронним органам, більш глибокого розгляду питань оперативно-технічного та інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності, взаємодії правоохоронних та інших підрозділів тощо.

Більшість людей не можуть пояснити, чому в тих чи інших випадках вони поведуться так, а не інакше. Здавна українці з такого приводу відповідали: “Так з дідів-прадідів повелось», «Як у людей, так і у нас». Нерідко в давнину перед людиною, громадою виникали питання: як визначити істину і знайти винного? Як встановити міру провини і призначити відповідне покарання? Відповіді на ці запитання й у цілому правова поведінка людей визначалися насамперед не інструкціями та параграфами влади, а нормами й правилами, які століттями утверджувалися в народі – неписаними законами або звичаєвим правом, тобто нормами поведінки людей, заснованих на традиціях, народжених звичаями й досвідом предків. У наш час у довідковій літературі під поняттями “традиції”, “звичаї” розуміють певні елементи соціальної і культурної спадщини, які передаються наступним поколінням і зберігаються протягом тривалого часу в суспільстві чи в окремих соціальних групах. Посилена зацікавленість до правових традицій, звичаїв як до складного та ще недостатньо вивченого соціального явища знайшла відбиття в сучасній науковій літературі. Як публічне, так і правне життя Київської держави правувалося нормами давнього народного звичаєвого права, що, як і за доісторичної доби, було основним джерелом права. Поруч із ним за доби Київської держави постало друге важливе джерело – закон у формі різних княжих уставів (статутів), княжих договорів, які так само базувалися на принципах звичаєвого права. З доби Київської держави залишалася найстарша поміж слов’янських й найвидатніша з усіх поглядів писемна пам’ятка українського права – “Правда Руська” Ця пам’ятка права є збіркою норм звичаєвого права та княжих уставів, складена в XI-XII ст. Як і в аналогічних західноєвропейських збірках - «правдах», в Руській правді над судовими вироками конкретного змісту переважають суто формалістичні та символічні процесуальні правила (хоч маються також і норми звичаєвого права давнішого походження, які вже втратили конкретний зміст судових вироків) [5, с. 224]. Право публічне й карне не відділені ще від права приватного, цивільного, але вже помітне звільнення індивіду з-під опіки суспільних зв’язків. Отже,

основним і найважливішим джерелом українського права є неписане звичаєве право, що утворилося шляхом постійного дотримання протягом віків народних звичаїв та підпорядкування звичаєвим правилам правного життя й побуту та стало основою для укладання першого писаного своду законів Давньоруської держави – Руської правди [5 с. 230]. Наші пращури розуміли життєву необхідність дотримання, природніх з точки зору здорового глузду, основних життєвих постулатів – берегти своє життя та життя інших, не зазіхати на чуже добро, захищати свою родину та Батьківщину. Тому питання доведення інформації до суспільства, а в подальшому до відповідних установ, про осіб, які мали причетність до злочинів навіть не виникало.

Необхідність проведення ОРД споконвічно обумовлена не однією лише небезпекою злочину, формою умислу або таємним способом їхнього здійснення. Наслідки багатьох діянь, здійснених по необережності, бувають куди більш тяжкими, ніж навмисних злочинів і не так вже рідко безпосередні винуватці вживають досить хитрі способи для приховання слідів злочину і навіть самого факту, що відбувся. У подібних випадках поряд з гласними, передбачених кримінальним процесуальним кодексом заходами для встановлення істини і виявленню винних, варто також використовувати і закриті оперативно-розшукові методи пошуку та розшуку, порядок проведення яких регулюється не кримінальними процесуальними нормами, а іншими законами і нормативними актами. Саме надання оперативним підрозділам права проведення негласних заходів визначає унікальність ОРД, яка відрізняє її від інших існуючих форм боротьби зі злочинністю.

Доба козацтва дала унікальний досвід здійснення розшукової діяльності на засадах загальнолюдських цінностей. У цей час були розроблені численні методи її ведення, низка яких заслуговує на детальне вивчення і може бути запроваджена у діяльність сучасних оперативно-розшукових підрозділів. Запоріжці керувалися не писаними законами, а стародавніми військовими звичаями, словесним правом і здоровим глуздом [5 с.30].

Формування наукових поглядів на оперативно-розшукову діяльність

відбувалося поступово і нерівномірно. Її розвиток напряду залежав від політичних умов, моделі державного управління та рівня розвитку оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства. У ранніх наукових працях зазначена діяльність взагалі не розглядалася як самостійний предмет дослідження. Вона існувала радше як практичний інструмент правоохоронних органів, що не мав чітко визначеного теоретичного підґрунтя. Науковці здебільшого аналізували окремі прийоми розшукової роботи, не формуючи системного бачення її правової природи.

У радянський період оперативна діяльність сприймалась передусім як службова функція органів державної безпеки і внутрішніх справ. Теоретичні розробки були закритими або призначеними для службового користування, що суттєво обмежувало розвиток відкритої наукової дискусії. У працях того часу увага зосереджувалась не на правових гарантіях чи балансі прав людини, а на ефективності боротьби зі злочинністю. Саме тому понятійний апарат залишався вузьким, а більшість визначень носила описовий характер і не відповідала вимогам сучасної юридичної науки. Водночас саме тоді було закладено базові методологічні підходи до розуміння сутності розшукової діяльності як специфічного виду правоохоронної практики [6].

Після здобуття Україною незалежності відбулися принципові зміни у науковому осмисленні цієї сфери. З'явилась потреба переосмислити роль оперативних підрозділів уже в умовах демократичної правової держави. У наукових працях почали активно досліджувати питання законності оперативних заходів, співвідношення оперативної діяльності з кримінальним процесом, а також межі втручання держави у приватне життя особи. Саме цей період можна вважати початком формування сучасної української доктрини оперативно-розшукової діяльності як окремого напряду юридичної науки. Дослідники звернули увагу на необхідність чіткого нормативного регулювання цієї діяльності та вироблення її власної категоріальної системи [7].

Разом з тим відсутність єдиного підходу до визначення сутності

оперативно-розшукової діяльності демонструє, що сучасна наука перебуває на стадії активного формування узагальненої концепції. Розбіжності у трактуванні її правової природи, функцій та місця в системі кримінальної юстиції свідчать не про слабкість теорії, а про її динамічний розвиток. Саме плюралізм наукових позицій створює підґрунтя для подальшого поглиблення досліджень і вироблення більш цілісної теоретичної моделі оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження.

Попри активне використання терміна оперативно-розшукове супроводження у практичній діяльності правоохоронних органів, його наукове осмислення сформувалося відносно недавно. У ранніх дослідженнях увага приділялася переважно самій оперативно-розшуковій діяльності як явищу, тоді як питання її супроводжувальної ролі щодо кримінального провадження залишалося поза межами спеціального аналізу. Фактично поняття супроводження тривалий час застосовувалося інтуїтивно, без чіткої теоретичної моделі, що призвело до різнотлумачень у науковій літературі та практиці.

Перші спроби концептуалізації цього поняття пов'язані з дослідженнями, присвяченими взаємодії оперативних підрозділів і слідчого. У цих працях супроводження розглядалося як діяльність, спрямована на інформаційне забезпечення досудового розслідування. Науковці підкреслювали, що ефективність розкриття злочину значною мірою залежить від своєчасного отримання оперативної інформації, її перевірки та подальшого використання у процесуальному порядку. Саме в цьому контексті виникла ідея про супроводження як постійний процес взаємодії оперативного апарату зі слідчим від моменту отримання первинних відомостей до завершення провадження [8].

Подальший розвиток наукових поглядів показав, що супроводження не можна зводити лише до передачі інформації. Дослідники почали розглядати його як складну систему організаційних, інформаційних і тактичних заходів, спрямованих на забезпечення всіх стадій кримінального провадження. У

цьому підході оперативні підрозділи виступають не просто джерелом відомостей, а активним учасником процесу протидії злочинності. Таке розуміння знайшло підтримку у працях, де підкреслюється, що оперативна робота повинна здійснюватися безперервно, охоплюючи етапи виявлення злочину, документування, розслідування і навіть судового розгляду [6].

У сучасній науковій літературі сформувалося кілька підходів до визначення поняття оперативно-розшукового супроводження. Частина дослідників розглядає його як форму реалізації оперативно-розшукової діяльності. Інші трактують його як окрему функцію оперативних підрозділів у системі кримінальної юстиції. Існує також позиція, відповідно до якої супроводження є самостійним напрямом діяльності, що має власну структуру, завдання та методи. Відмінності між цими підходами зумовлені різним розумінням ролі оперативних підрозділів у кримінальному провадженні та ступеня їх процесуальної інтеграції. На це звертають увагу дослідники, які аналізують теоретичні та практичні засади негласної роботи правоохоронних органів [9].

Окрему групу становлять роботи, у яких оперативно-розшукове супроводження визначається через його функціональне призначення. У таких дослідженнях воно розглядається як система дій, спрямованих на створення умов для ефективного доказування у кримінальному провадженні. Автори наголошують, що супроводження не обмежується збором інформації. Воно включає її аналітичну обробку, прогнозування розвитку кримінальної ситуації, нейтралізацію протидії розслідуванню та забезпечення безпеки учасників процесу. Подібний підхід дозволяє розглядати супроводження як багаторівневий механізм практичної реалізації функцій держави у сфері боротьби зі злочинністю [7].

Разом з тим аналіз наукових джерел показує, що єдиного універсального визначення поняття оперативно-розшукового супроводження досі не вироблено. Розбіжності стосуються як його змісту, так і меж застосування. Одні автори обмежують супроводження стадією досудового розслідування,

інші поширюють його на весь цикл кримінального провадження включно з виконанням вироку. Деякі дослідники взагалі не визнають його самостійною категорією, вважаючи лише практичним терміном службового характеру. Така різноманітність підходів свідчить про недостатній рівень теоретичної визначеності цього поняття та необхідність його подальшого доктринального опрацювання.

Окрему проблему становить недостатня розробленість критеріїв оцінювання ефективності оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. У більшості випадків діяльність оперативних підрозділів оцінюється за статистичними показниками розкриття злочинів. Проте такий підхід не дозволяє повною мірою оцінити результативність оперативної роботи, оскільки не враховує профілактичний ефект, аналітичну діяльність та інші важливі аспекти оперативного забезпечення розслідування. У зв'язку з цим у науковій літературі пропонується розробити комплексну систему критеріїв, яка б дозволила об'єктивно оцінювати ефективність оперативно-розшукового супроводження [10].

Дослідники також звертають увагу на те, що значна частина наукових праць була написана в умовах попередньої редакції кримінального процесуального законодавства. Запровадження нового Кримінального процесуального кодексу України суттєво змінило порядок здійснення досудового розслідування, зокрема шляхом введення інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Це, у свою чергу, вплинуло на співвідношення оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. У зв'язку з цим деякі наукові положення потребують переосмислення з урахуванням сучасних правових реалій [11].

Окрім того, у науковій літературі недостатньо уваги приділяється питанням використання сучасних інформаційних технологій у процесі оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Розвиток цифрових технологій, зокрема систем аналізу даних, електронних баз інформації та засобів цифрового моніторингу, суттєво змінює характер

оперативної діяльності. Проте теоретичні дослідження у цій сфері поки що не повною мірою відображають ці зміни, що свідчить про необхідність подальшого наукового аналізу [9].

Таким чином, сучасний стан наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження характеризується наявністю значної кількості досліджень, що охоплюють окремі аспекти оперативної діяльності. Водночас відсутність єдиної теоретичної концепції, фрагментарність досліджень, недостатня розробленість критеріїв ефективності та обмежена увага до сучасних технологічних викликів свідчать про наявність суттєвих прогалин у науковому опрацюванні цієї тематики. Саме ці обставини зумовлюють необхідність подальших комплексних досліджень, спрямованих на формування цілісної теоретичної моделі оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження.

1.2. Поняття та сутність оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження

У сучасній юридичній науці поняття оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження не має єдиного загальновизнаного визначення. Це зумовлено тим, що дана категорія сформувалася переважно у практичній діяльності правоохоронних органів і лише згодом стала предметом наукового осмислення. У працях дослідників оперативно-розшукове супроводження розглядається як складна багатокomпонентна діяльність, спрямована на забезпечення ефективності кримінального провадження шляхом використання можливостей оперативно-розшукової діяльності. У зв'язку з цим у науковій літературі сформувалося кілька основних підходів до розуміння змісту цієї категорії.

Одним із перших у наукових дослідженнях сформувався підхід,

відповідно до якого оперативно-розшукове супроводження розглядається як різновид оперативного забезпечення кримінального провадження. У межах цього підходу основна увага приділяється інформаційній ролі оперативних підрозділів, які здійснюють збір відомостей про кримінальні правопорушення, встановлюють осіб, причетних до їх вчинення, та надають слідчим органам необхідну інформацію для подальшого розслідування. Прихильники такого підходу наголошують, що оперативно-розшукове супроводження виконує допоміжну функцію щодо кримінального процесу, оскільки його головне завдання полягає у створенні інформаційної основи для здійснення досудового розслідування [6].

Інший підхід сформувався у працях учених, які розглядають оперативно-розшукове супроводження як самостійну форму діяльності оперативних підрозділів у межах кримінального провадження. У цьому випадку воно трактується не лише як інформаційна підтримка слідства, а як комплекс організаційних, аналітичних та оперативних заходів, спрямованих на виявлення, припинення та документування злочинної діяльності. Прихильники цього підходу підкреслюють, що оперативно-розшукове супроводження охоплює не тільки збір інформації, а й її аналіз, прогнозування розвитку кримінальної ситуації та планування оперативних заходів. Такий підхід дозволяє розглядати оперативно-розшукове супроводження як самостійний елемент системи протидії злочинності [7].

Послідовно розкриваючи завдання, що Законодавство ставить перед оперативними підрозділами правоохоронних органів, слід відмежувати наступні основні напрями застосування оперативно-розшукової складової у протидії злочинності: пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій; отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. І якщо перший напрям фактично повністю повинен забезпечувати припинення та розкриття, а згідно нового кримінального процесуального кодексу – розслідування кримінальних

правопорушень, то другий може містити суспільну користь й поза межами кримінального провадження, тобто повинен вирішувати питання попередження негативних явищ, подій, навіть тих, що не врегульовані чи не достатньо врегульовані чинним законодавством, але можуть призвести суттєву шкоду. Більше того, Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року визначив основними завданнями кримінального провадження захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура[4].

Найбільш дискусійним є було й залишається питання щодо визначення сутності та змісту оперативно-розшукової діяльності, її основного призначення – негласного виявлення інформації, що може бути доказами за кримінальним провадженням.

На наш погляд, доцільним буде наступне визначення терміну *оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження* – це комплекс найбільш доцільних гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, що здійснюється суб'єктами ОРД та особами, що залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямований на об'єктивне встановлення істини при розкритті та розслідуванні злочинів та їх попередженні. При цьому, оперативно-розшукові заходи, що слугують цілям кримінального провадження, можуть виходити за межі кримінального провадження, як до їх порушення так і після їх закінчення. Для більш детального аргументування висловленої позиції, пропонуємо більш детальний розгляд організації та тактики проведення оперативно-розшукових заходів, їх співвідношення з кримінальним процесом, кримінальним та кримінально

виконавчим кодексом, які є невід'ємними складовими у здійсненні кримінального судочинства.

По-перше, при проведенні оперативно-розшукових заходів можуть бути отримані дані з порушенням закону, по-друге, отримані дані можуть не належати до кримінального провадження, що розслідується, по-третє, вони можуть належати до особистого життя громадян, розголошення яких заборонено законом і встановлюється особливий порядок їх використання у кримінальному судочинстві, по-четверте, дані можуть містити державну таємницю, по-п'яте, проведені заходи можуть суперечити нормам міжнародного права[12].

Справедливість, об'єктивність, точне дотримання норм закону – головні вимоги слідчої діяльності. У Конституції та Кримінальному процесуальному кодексі України підкреслюється, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Це повною мірою стосується особи правоохоронця: в Законі України «Про Національну поліцію» підкреслюється принцип поваги до особи – поряд з іншими першоосновами її діяльності. Конституція України підкреслює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, тому положення Основного Закону збігаються з загальнолюдським розумінням сутності гуманізму та принципами Загальної Декларації прав людини. Розкриття та розслідування злочину – це процес установлення істинного знання щодо конкретної справи кримінального провадження, тобто з'ясування істини шляхом повного, всебічного й об'єктивного дослідження обставин справи; діяльність уповноважених на це державних органів та посадових осіб, що полягає у збиранні, пошуку, виявленні, процесуальній фіксації цих доказів та перевірці винуватості осіб, які вчинили злочин, тобто притягненні осіб, винних у вчиненні злочину, до участі в справі як підозрюваних і захисті від необґрунтованого притягнення осіб, непричетних до вчинення злочину; забезпеченні захисту особи, її прав і свобод; вжитті заходів щодо відшкодування шкоди, заподіяної злочином; щодо попередження та

припинення протиправних діянь, тобто виявленні причин вчинення злочину та умов, які цьому сприяли. У сучасні теорії та науці - це цілеспрямований процес, метою якого є відтворення справжньої картини події злочину за її прямими і непрямими доказами та її психологічна структура може розглядатись як сукупність основних (пізнавально-пошукової, конструктивної, комунікативної, організаційної) і допоміжних (профілактичної та засвідчувальної) різновидів діяльності. Він складається з проведення окремих слідчих дій, у яких беруть участь особи, залучені в процес досудового розслідування (підозрювані, потерпілі, свідки та інші). Здійснення процесуальних процедур часто торкається їх особистих інтересів, які можуть не збігатися з інтересами слідчого у встановленні істини, всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи. Це обумовлює безпосередню зацікавленість протилежних сторін у результатах вирішення справи (наприклад, підозрюваний у процесі розслідування частіше всього дбає про інтереси, протилежні цілям та інтересам слідчого). Виконання завдань, що стоять перед правоохоронними органами, стосовно успішного розкриття та розслідування кожного злочину в багатьох випадках залежить від поліпшення практики проведення слідчих дій як основного способу збирання доказів. Запорука успіху в цій справі – точне та неухильне дотримання порядку та умов їх проведення. Тому законодавча регламентація тут повинна бути бездоганною, забезпечувати не тільки у з'ясуванні усіх обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, але й гарантувати права та законні інтереси громадян.

Неоднакова і правова база здійснення цих видів діяльності. Оперативно-розшукова базується на положеннях закону про ОРД та таємних відомчих нормативно-правових актах, а процесуальна на основі КПК України. Різні також і межі здійснення оперативно-розшукових і процесуальних дій. Для здійснення слідчих дій необхідна наявність кримінального провадження, в той час як ОРЗ можуть проводитися до його початку. Сучасний Кримінальний процесуальний кодекс, започатковуючи кримінальне провадження, в своїй

основі, як раз і намагався вирішити означену проблему.

На відміну від процесуальної діяльності, в оперативно-розшуковій використовуються переважно негласні методи, сили та засоби. В даному випадку підкреслюється, що закон розділяє обов'язки слідчого і оперативного працівника, які хоча і в рівній мірі відповідають за розкриття злочинів, йдуть до спільної мети різними шляхами, використовуючи різні методи[13, 14, 15].

Існуючі точки зору на оперативно-розшукову діяльність відбилися і на вирішенні питань про місце даного виду діяльності в системі досудового та судового доказування і, відповідно, на співвідношенні оперативно-розшукової інформації і доказів.

При цьому, під оперативно-розшуковою інформацією, в розглядуваний період, розумівся різновид соціальної інформації, що являє собою відомості про обставини, які підлягають доказуванню, отримані органами дізнання за допомогою оперативно-розшукових, переважно негласних сил, засобів і методів.

На позначені проблеми в юридичній літературі було висунуто дві основні точки зору.

Наприклад, виходячи з того, що не процесуальні заходи щодо виявлення носіїв інформації надають істотну допомогу в збиранні доказів, але лежать за межами доказування як діяльності процесуальної, оперативно-розшукова інформація для слідчого може мати тільки значення орієнтира (і не більше) у розслідуванні і використовується лише у визначенні тактики слідчих дій для виявлення джерел - носіїв доказової інформації, при висуванні версій[16].

Інша група авторів, визнаючи допоміжний характер оперативно-розшукової діяльності по відношенню до доказування, вважала що таке співвідношення не виключає розгляду зазначеного виду діяльності в якості складової частини деяких елементів доказування, пов'язаного з виявленням доказів матеріального, речового походження .

При уважному розгляді цілей отримання оперативно-розшукової

інформації слідчим, стає зрозуміло, що і визначення напрямків розслідування, і виявлення шляхів збирання доказів, і висунення версій у справі, і планування розслідування і т. ін. є складовою частиною доказування.

Тому, відомості, отримані з будь-якого оперативного джерела і пред'явлені оперативними підрозділами слідчому, в процесі доказування можуть бути використані з метою:

- визначення напрямку розслідування справи кримінального провадження;
- встановлення шляхів збирання доказів по справі та визначення конкретних способів їх отримання;
- висунення слідчих версій у справі, а, отже, відомих межах визначеного змісту плану розслідування;
- визначення більш доцільною тактики розслідування справи на певному його етапі;
- розробки найбільш оптимальних тактичних прийомів проведення окремих слідчих дій.

Таким чином, спираючись на існуючу напрацьовану практику дій слідчих та працівників оперативних підрозділів, аналіз існуючої нормативно-правової бази їх діяльності, оперативно-розшукові заходи, здійснювані при розкритті та розслідуванні злочинів, правомірно вважати однією із складових частин процесу доказування, а також законність їх не підлягає сумніву. Більше того, новий Кримінальний процесуальний кодекс, увівши конкретні негласні слідчі дії, частково «легалізував» більшість оперативно-розшукових заходів у кримінальному провадженні. У той же час необхідність проведення заходів та дій негласного характеру до початку кримінального провадження залишається без конкретного правового й організаційного регулювання. На наш погляд, протидія злочинам повинна відбуватися постійно, безперервно та забезпечувати не тільки всебічне та якісне розслідування злочинів, а й недопущення їх вчинення відносно осіб, що перебувають під захистом відповідних державних органів. Законодавче визначення та регулювання

зазначених позицій повинне спиратись на існуючі правові норми, що у свою чергу повинні відповідати нормам моралі, які існують на сьогодні[17].

Об'єктивна необхідність оперативно-розшукової діяльності визначається самим існуванням злочинності і характером її суспільної небезпеки, що підтверджується історичним і сучасним досвідом боротьби з нею. Сучасне злочинне середовище відрізняється замкнутістю, наявністю замаскованої системи відносин, конспіративністю, розвитком злочинної кваліфікації і внутрішньою організованістю, нерідко знаннями прийомів і наявністю засобів протидії правоохоронним органам. Одержання необхідної інформації про факти злочинів і кримінальної активності осіб можливо тільки шляхом проникнення в неї з застосуванням відповідних розвідувально-пошукових заходів. За даними закордонних і вітчизняних фахівців, більш 85 % злочинів розкриваються оперативно-розшуковими органами з застосуванням оперативно-розшукових заходів, оскільки тільки кримінальними процесуальними засобами виконати задачі карного судочинства неможливо [18].

При організації попередження і розкриття злочинів поняття оперативно-розшукового забезпечення слід розрізняти його складові категорії «оперативно-розшукове обслуговування» та «оперативно-розшукове супроводження». Зазначені поняття складаються з трьох тісно взаємопов'язаних смисловим навантаженням ключових слів-термінів. Так, термін «оперативно» вказує, перш за все, на своєчасність, швидкість виконання чого-небудь; «розшукове» означає знаходити, досліджувати, довідуватися, дошукуватися істини [19, с.654]; «забезпечення» і «супроводження» – це опорні слова, і для обґрунтування використання одного з указаних термінів необхідно звернутися до тлумачення цих слів. Таке розуміння підтверджується і юридичним змістом терміна «забезпечення». Його значення розкривається стосовно цивільного позову або виконання договірних зобов'язань і розшифровується як «реальність майбутнього або арбітражного рішення», або як «захід майнового характеру, що спонукає

сторони до точного і реального виконання обов'язків».

Що стосується слова «супроводжувати», то у словнику його значення розкривається через поняття «проводити одночасно з чим-небудь, супроводити що-небудь», тобто слідувати паралельно. Зміст терміна «забезпечення» більшою мірою розкривається в такій активній його формі, як «забезпечити» або «зробити цілком можливим, дійсним, реально виконуваним» [19, с.208;20, с.364]. Раніше дані питання широко розглядалися, у тому числі й у дискусійному плані, але в основному в аспекті взаємодії. Значна увага дослідженню питань оперативно-розшукового забезпечення слідства була приділена після створення у 1963 році слідчих підрозділів в ОВС. В цей час з'явилися сприятливі умови для комплексного використання оперативно-розшукових сил, засобів і методів у сполученні зі слідчими діями у рамках одного відомства, при координуючій ролі начальника ОВС.

Здійснивши аналіз розвитку та перетворень, що відбувались в оперативній діяльності, можемо зазначити про конкретизоване та досить суттєве наближення оперативно-розшукової складової до законодавчо вивіреного супроводження досудового розслідування, а саме дій слідчого та працівників оперативних підрозділів у кримінальному провадженні. У той же час, на жаль, відбувається звуження певного кола можливостей оперативних підрозділів. Більше того, втрачаються оперативні позиції оперативних підрозділів по багатьох напрямках діяльності з протидії злочинності. І якщо на початку реформування нормотворча складова ще намагалась враховувати зазначені положення, то у подальшому вона була дещо знівельована [21].

К.В. Антонов вважає, що поняття оперативно-розшукового супроводу провадження по справах кримінального провадження, що вводиться у теорію ОРД, є лише частиною оперативно-розшукового забезпечення слідства [22, с.44]. Етимологічне трактування даної дефініції дозволяє стверджувати, що «супроводжувати» можна явище, об'єкт, що існує чи почав рух [19, с.666].

Для порушених справ кримінального провадження, яким не передувала

оперативна розробка, дане поняття є цілком припустимим. Однак, на нашу думку, що оперативно-розшукове супроводження цим не обмежується. Це підтверджується результатами дослідження, згідно яких, оперативно-розшукове забезпечення здійснюється вже у процесі документування, створюючи тим самим для майбутнього слідства інформаційну базу. Крім того, поняття “забезпечення”[19; 20, с.374], безумовно ширше й більш глибоко відображає його сутність.

При розгляді основних складових оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства, найбільш дискусійним є питання щодо визначення сутності та змісту оперативно-розшукової діяльності, її основного призначення - негласного виявлення інформації, речових доказів, що можуть бути доказами у подальшому кримінальному провадженні зокрема та у судочинстві вцілому. Для нас становлять інтерес переважно негласні оперативно-розшукові заходи, і хоча в Законі України "Про оперативно-розшукову діяльність" зазначено, що «оперативно-розшукова діяльність – це система гласних та негласних пошукових..... заходів, але як свідчить теорія та практика, розробкою гласних заходів займаються вчені в галузі криміналістики, кримінального процесу, адміністративної діяльності тощо, а визначення і вдосконалення негласних заходів є все ж таки предметом дослідження оперативно-розшукової діяльності.

Тому дискусія з цього приводу є безпідставною. Для одних слова "можуть бути використані як докази у кримінальному судочинстві" дає можливість розвивати й удосконалювати, а для інших – на жаль, не враховувати оперативно-розшукові дані у кримінальному судочинстві, переважно тоді, коли відсутні певні знання в галузі оперативно-розшукової діяльності.

Організовані злочинні угруповання нерідко зв'язані з владними, у тому числі правоохоронними і судовими, органами. Вони мають на озброєнні новітні технічні засоби зв'язку, транспорту і протидії технічним засобам документування їхньої злочинної діяльності правоохоронними органами. У

структурі деяких злочинних угруповань мається своя розвідка і контррозвідка, у складі яких нерідко виявляються колишні співробітники правоохоронних органів, спецслужб, добре обізнані про методи і форми боротьби зі злочинністю і розвідувально-підбивною діяльністю спеціальних служб іноземних держав і організацій. Це у свою чергу вимагає постійного удосконалення форм і методів оперативно-розшукової діяльності і кримінальних процесуальних засобів боротьби зі злочинністю. Але заходу щодо підвищення ефективності діяльності правоохоронних і судових органів не повинні знижувати надійність захисту прав і свобод людини, оскільки людина, його життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в демократичних державах найвищою соціальною цінністю.

З огляду на це положення, мають право на існування лише ті заходи, що спрямовані на зміцнення правового статусу особистості, забезпечення її безпеки, виходячи з ідеології верховенства права, безумовного пріоритету таких непорушних загальнолюдських цінностей, як недоторканість особи, житла, таємниця листування, телефонних переговорів, телеграфної й іншої кореспонденції, презумпція невинності, незалежний і безсторонній суд, змагальність і рівність сторін, домірність мір процесуального й оперативно-розшукового примусу [18].

У сучасних умовах боротьби зі злочинністю оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження набуває особливого значення. Це пояснюється тим, що значна частина кримінальних правопорушень має прихований характер і потребує застосування спеціальних методів для їх виявлення та документування. У зв'язку з цим оперативні підрозділи відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності кримінального провадження, оскільки саме вони створюють інформаційні передумови для успішного розслідування злочинів.

У науковій літературі зазначається, що одним із головних завдань оперативно-розшукового супроводження є підвищення результативності діяльності органів досудового розслідування. Оперативні підрозділи

забезпечують слідчих інформацією про обставини вчинення кримінального правопорушення, можливих учасників злочину, а також джерела доказів. Завдяки цьому слідчі отримують можливість більш ефективно планувати свою діяльність і швидше встановлювати всі необхідні обставини кримінального правопорушення [23].

Дослідники підкреслюють, що оперативно-розшукове супроводження сприяє скороченню часу, необхідного для розкриття злочину. У багатьох випадках саме оперативна інформація дозволяє своєчасно встановити осіб, причетних до кримінального правопорушення, а також визначити місце перебування підозрюваних або викраденого майна. У наукових працях зазначається, що своєчасність отримання такої інформації є одним із ключових факторів ефективності кримінального провадження [24].

Важливим аспектом значення оперативно-розшукового супроводження є також забезпечення повноти розслідування кримінальних правопорушень. Оперативні підрозділи можуть виявляти нові епізоди злочинної діяльності, встановлювати співучасників злочину та з'ясовувати інші обставини, які не були відомі на початкових етапах розслідування. У результаті цього забезпечується більш повне та об'єктивне встановлення обставин кримінального правопорушення [25].

Науковці також звертають увагу на те, що оперативно-розшукове супроводження має важливе значення для запобігання новим кримінальним правопорушенням. У процесі здійснення оперативної діяльності правоохоронні органи можуть своєчасно виявляти підготовку до вчинення злочинів і вживати заходів для їх попередження. Така діяльність дозволяє не лише розкривати вже вчинені злочини, але й запобігати новим проявам кримінальної активності [26].

Окремі дослідники наголошують, що оперативно-розшукове супроводження має важливе значення для забезпечення доказування у кримінальному провадженні. Оперативна інформація може використовуватися для встановлення джерел доказів, виявлення свідків або

документів, які мають значення для справи. У науковій літературі підкреслюється, що така діяльність значною мірою сприяє формуванню повної та обґрунтованої доказової бази [27].

1.3. Правова регламентація оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження

У Конституції України підкреслюється, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Це повною мірою стосується особи правоохоронця: в Законі України “Про Національну поліцію” підкреслюється принцип поваги до особи – поряд з іншими першоосновами її діяльності. Конституція України підкреслює, що людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, тому положення Основного Закону збігаються з загальнолюдським розумінням сутності гуманізму та принципами Загальної Декларації прав людини. Розслідування завжди розглядалось як установлення істинного знання щодо конкретного кримінального провадження, тобто з’ясування істини шляхом повного, всебічного й об’єктивного дослідження обставин вчинення злочину; діяльність уповноважених на це державних органів та посадових осіб, що полягає у збиранні, пошуку, виявленні, процесуальній фіксації цих доказів та перевірці винуватості осіб, які вчинили злочин, тобто притягненні осіб, винних у вчиненні злочину, до участі в справі як обвинувачених і захисті від необґрунтованого притягнення осіб, непричетних до вчинення злочину; забезпеченні захисту особи, її прав і свобод; вжитті заходів щодо відшкодування шкоди, заподіяної злочином; щодо попередження та припинення протиправних діянь, тобто виявленні причин вчинення злочину та умов, які цьому сприяли. Це цілеспрямований процес, метою якого є відтворення справжньої картини події злочину за її прямими і непрямими доказами та її психологічна структура може

розглядатись як сукупність основних (пізнавально-пошукової, конструктивної, комунікативної, організаційної) і допоміжних (профілактичної та засвідчувальної) різновидів діяльності.

У Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 року [28], зазначається, що посадові особи, головним завданням яких є підтримання правопорядку, покликані постійно виконувати покладені на них законом обов'язки, захищати громадян від протиправних дій з високим ступенем відповідальності, якого потребує їх професія. При цьому слід зазначити, що служба суспільству включає і таку діяльність, як надання послуг і допомоги тим членам суспільства, які в них мають потребу з особистих, економічних, соціальних та інших причин.

Гласна та негласна робота оперативних підрозділів поліції як складова частина оперативно-розшукової діяльності є комплексним видом діяльності уповноважених осіб (підрозділів), що здійснюється в межах норм законодавства України, переважно приховано від інших, та спрямована на недопущення, виявлення та припинення протиправних дій, охорону інтересів суспільства і держави, прав та свобод людини, забезпечення громадської безпеки та публічного порядку [29]. Сфера діяльності силових органів справ має складну і багатопланову структуру. Вона включає в себе певні групи суспільних відносин, які пов'язані: із захистом особи і держави від злочинних та інших протиправних посягань; із забезпеченням громадського порядку та громадської безпеки; із захистом об'єктів незалежно від форм власності; з розкриттям і розслідуванням злочинів; із забезпеченням дотримання правил перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства тощо. Хоча ці види суспільних відносин взаємопов'язані, вони не є ідентичними і характеризуються специфічними рисами та ознаками. Це, у свою чергу, визначає відмінність в основних напрямках діяльності правоохоронних органів (адміністративна, оперативно-розшукова, кримінальна, процесуальна) та у різновиді складових системи правоохоронних органів. Згідно з цим

відбувається розподіл компетенції між структурами НП (підрозділи охорони громадського порядку, боротьби з економічними злочинами, кримінального розшуку і т. ін.), визначається різноманітність форм, методів їх роботи, заходів, що ними здійснюються.

Неоднакова і правова база здійснення цих видів діяльності. Оперативно-розшукова базується на положеннях закону про ОРД та таємних відомчих нормативно-правових актах, а процесуальна на основі КПК. Різні також і межі здійснення оперативно-розшукових і процесуальних дій. Для здійснення слідчих дій необхідна наявність кримінального провадження, в той час як ОРЗ можуть проводитися поза її межами.

Виконання завдань, що законодавство ставить перед працівниками оперативних підрозділів робить межі існування оперативно-розшукових відносин більш ширшими ніж кримінальних, кримінально-процесуальних та кримінально-виконавчих, оскільки перші можуть існувати як самостійно, так і супроводжувати чи забезпечувати й три останніх. Пропонуємо розглянути задеклароване нами твердження більш детально та суттєво. Для цього розглянемо ситуацію отримання оперативним підрозділом інформацію про особу, яка висловила намір вчинити тяжкий резонансний злочин в присутності іншої особи, що негласно довела зазначену інформацію до оперативного працівника. Для кращого розуміння існування в такій ситуації правовідносин, що нами розглядаються, пропонуємо її розділити на етапи, а саме:

1. Висловлення наміру особою вчинити злочин;
2. Підготовка особи до вчинення злочину (підшукування співучасників, знаряддя злочину, складення планів, схем тощо);
3. Затримання особи, що намагалася вчинити злочин, або його вчинила, на гарячому. Початок кримінального судочинства;
4. Проведення досудових слідчих дій;
5. Здійснення всіх стадій судового розгляду кримінальної справи;

На першому етапі відсутні кримінальні (наміри у кримінальному кодексі не караються), кримінально-процесуальні, кримінально-виконавчі відносини.

В той же час, згідно з Законом «Про ОРД», відомчими нормативними актами, погодженими в Міністерстві Юстиції України, оперативними підрозділами правоохоронних органів починається робота з перевірки отриманої інформації. Проводяться оперативно-розшукові заходи, а відповідно їй виникають оперативно-розшукові правовідносини.

Другий етап містить у собі обмежену можливість застосування норм кримінального права та кримінального процесу й фактичну відсутність існування правовідносин інших, зазначених галузей права. В той же час здійснюється активна робота оперативних підрозділів з документування злочинної діяльності особи.

На третьому етапі в повній мірі розкриваються кримінальні та кримінально-процесуальні правовідносини. Здійснюється оперативно-розшукове забезпечення порушення кримінальної справи та проведення невідкладних слідчих дій.

Четвертий етап передбачає оперативно-розшукове супроводження проведення слідчих дій при досудовому провадженні, де присутні всі правовідносини, що нами розглядаються, крім кримінально-виконавчих (мається на увазі відбування покарання особою та інші відносини, що виникають після вироку суду) [17].

За результатами проведеного нами дослідження (опитано значне коло учасників кримінально судочинства, у тому числі колишніх засуджених, які вже відбули покарання і знов перевірялись оперативними підрозділами на предмет, чи не вчинені нові аналогічні злочини саме ними) 87% респондентів цілком сприймають те, що колишні злочинці перевіряються правоохоронцями при розкритті та розслідуванні зазначених злочинів. Вочевидь це пояснюється певною відповідністю норм моралі суспільства та існуючих подальших оперативно-розшукових правовідносин, що засновані на «здоровому глузді» та виконують суспільно-корисну функцію з попередження, розкриття та розслідування злочинів.

Практична діяльність правоохоронних органів свідчить, що успішне

попередження та розкриття злочинів може бути забезпечено будь яким оперативним підрозділом правоохоронного органу (у тому числі – НП), але за умови дотримання певних, врегульованих у правовому полі вимог. До таких вимог потрібно віднести: своєчасне отримання інформації про факти вчинення злочинів та обставини їх вчинення; її фахова, у чітко визначений строк перевірка; задіявання у розкритті злочинів професійно підготовлених працівників, що безпосередньо беруть участь у боротьбі зі злочинністю; повне використання законодавчо й нормативно закріплених можливостей оперативно-розшукової діяльності та слідства.

Перелік зазначених умов є важливим та потребує, на наш погляд, додаткового розкриття, розгляду та нормативного регулювання. Інформацію про подію вчинення злочину органи внутрішніх справ отримують від з різних джерел. В більшості випадків її отримують у вигляді заяв громадян, повідомлень посадових осіб та представників громадськості. Громадяни повідомляють про такі злочини, в яких вони були потерпілими, менше – свідками, або коли стало відомо про злочин від третіх осіб. Але сьогодні значна частина громадян, на жаль, не розуміє необхідності повідомляти до правоохоронних органів інформацію про подію злочину, обставини його вчинення або про осіб, що підозрюються у вчиненні злочину. Крім того, правовідносини, що існують у кримінальному судочинстві, зазвичай, «перевантажують» свідків, понятих, потерпілих процесуальними обов'язками. Правове регулювання діяльності оперативних підрозділів та слідчих при розкритті та розслідуванні злочинів ще не в достатній мірі надає можливість повного та всебічного використання всіх їхніх наявних сил та засобів в їх практичній діяльності, тому приведення до сучасних соціальних вимог суспільства законодавчого та нормативного забезпечення існуючих правовідносин є вкрай важливим та необхідним [17 С, 33]

Правове регулювання оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження починається з конституційних положень, які визначають загальні принципи діяльності державних органів та гарантії

захисту прав людини. Конституція України закріплює фундаментальні засади організації правоохоронної діяльності, у межах яких здійснюється і оперативно-розшукова діяльність. Саме конституційні норми визначають баланс між необхідністю боротьби зі злочинністю та обов'язком держави забезпечувати права і свободи людини.

Передусім важливим є положення Конституції України про те, що людина, її життя, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Діяльність держави повинна бути спрямована на утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Це положення безпосередньо впливає на організацію оперативно-розшукової діяльності, оскільки навіть під час здійснення заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, правоохоронні органи повинні діяти у межах закону і з повагою до прав людини. Конституційний принцип пріоритету прав і свобод громадян визначає межі застосування оперативних заходів і запобігає можливим зловживанням з боку правоохоронних органів [30].

Однією з ключових конституційних норм, що має безпосереднє значення для оперативно-розшукової діяльності, є принцип законності. Згідно з Конституцією України органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Це означає, що проведення будь-яких оперативно-розшукових заходів можливе лише у випадках, прямо передбачених законом. Таким чином забезпечується правова визначеність діяльності оперативних підрозділів і виключається можливість застосування незаконних методів у боротьбі зі злочинністю [31].

Проблемним питанням виникнення та існування правовідносин у кримінальному судочинстві займалися зарубіжні та вітчизняні автори: К.В. Антонов, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, Г.О. Душейко В.П. Дробот, В.В. Іванов, І.П. Козаченко, О.І. Козаченко, О.В. Кириченко, В.В. Копейчиков, В.П. Корж, В.М. Круглий, Є.В. Лизогубенко, Є.Д. Лук'янчиков, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький, І.І. Приполов,

І.В. Сервецький, Шумило та інші вчені.

Проблема правовідносин багато десятиріч привертає увагу науковців та практиків і є стрижневою для будь-якої галузі правової науки, в тому числі й для ОРД та кримінального процесу. З урахуванням того, що ця проблема є предметом окремого наукового дослідження, зупинимося лише на тих її аспектах, які необхідно розкрити для дослідження проблем використання матеріалів ОРД у кримінальному процесі.

Важливу роль у правовому регулюванні оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження відіграє Кримінальний процесуальний кодекс України. Саме цей нормативний акт визначає порядок здійснення кримінального провадження, встановлює процедури збирання, перевірки та оцінки доказів, а також регламентує взаємодію між різними суб'єктами кримінального процесу. Хоча оперативно-розшукова діяльність безпосередньо регулюється спеціальним законом, її результати нерідко використовуються у кримінальному провадженні, що зумовлює тісний зв'язок між оперативною діяльністю та кримінальним процесом.

У науковій літературі зазначається, що Кримінальний процесуальний кодекс України фактично визначає правові рамки використання результатів оперативно-розшукової діяльності у процесі доказування. Це означає, що оперативна інформація, отримана під час проведення оперативно-розшукових заходів, може бути використана у кримінальному провадженні лише за умови її належної процесуальної перевірки. У наукових дослідженнях підкреслюється, що саме кримінальний процесуальний закон визначає порядок легалізації оперативної інформації та її подальшого використання як доказу [32].

Особливе значення для оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження мають положення КПК України, які регламентують діяльність органів досудового розслідування. Відповідно до цих норм слідчі та прокурори можуть доручати оперативним підрозділам проведення окремих дій, спрямованих на отримання інформації, необхідної

для розслідування кримінального правопорушення. У науковій літературі наголошується, що така взаємодія між слідчими та оперативними підрозділами є важливим елементом ефективного розслідування злочинів [33].

Важливим нововведенням кримінального процесуального законодавства стало запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Ці дії мають багато спільного з оперативно-розшуковими заходами, оскільки також передбачають негласне отримання інформації про кримінальну діяльність. Водночас вони здійснюються у межах кримінального провадження та мають чітко визначену процесуальну форму. У наукових працях підкреслюється, що запровадження негласних слідчих дій значною мірою сприяло інтеграції оперативно-розшукової діяльності у систему кримінального процесу [34].

Кримінальний процесуальний кодекс України також визначає порядок використання інформації, отриманої в результаті негласних дій. Така інформація може бути використана як доказ у кримінальному провадженні лише за умови дотримання всіх процесуальних вимог щодо її отримання та фіксації. У наукових дослідженнях зазначається, що дотримання цих вимог є необхідною умовою допустимості доказів у кримінальному провадженні [35].

Окрему увагу у науковій літературі приділено питанням взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами. Дослідники зазначають, що ефективність розслідування кримінальних правопорушень значною мірою залежить від того, наскільки узгодженими є дії цих суб'єктів. Оперативні підрозділи можуть виконувати доручення слідчих щодо встановлення місцезнаходження осіб, отримання необхідної інформації або проведення окремих оперативних заходів. Така співпраця дозволяє значно підвищити результативність досудового розслідування [36].

У сучасних дослідженнях також підкреслюється, що кримінальний процесуальний кодекс створює правові умови для більш ефективного використання можливостей оперативно-розшукової діяльності. Завдяки встановленню чітких процедур взаємодії між слідчими та оперативними

підрозділами забезпечується законність отримання інформації та її подальше використання у кримінальному провадженні. Такий підхід дозволяє поєднати можливості оперативної роботи з процесуальними механізмами доказування [37].

Правове регулювання оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження ґрунтується на взаємодії двох основних нормативних актів. Йдеться про Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальний процесуальний кодекс України. Кожен із цих актів регулює окремі аспекти діяльності правоохоронних органів, однак у практичній площині вони тісно взаємопов'язані. Саме тому у науковій літературі значна увага приділяється питанням співвідношення цих нормативних актів та їх ролі у правовому регулюванні діяльності оперативних підрозділів.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає загальні правові засади здійснення оперативної діяльності, її завдання, принципи, суб'єктів та основні форми проведення оперативно-розшукових заходів. Натомість Кримінальний процесуальний кодекс України регулює порядок здійснення кримінального провадження та визначає процесуальні механізми використання інформації, отриманої у результаті оперативної діяльності. Таким чином, ці два нормативні акти виконують різні функції, але разом формують єдину систему правового регулювання діяльності правоохоронних органів [33].

У наукових дослідженнях підкреслюється, що Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» регулює діяльність оперативних підрозділів на етапі виявлення та документування кримінальних правопорушень, тоді як кримінальний процесуальний кодекс визначає порядок використання отриманої інформації у межах кримінального провадження. Саме тому оперативна інформація, отримана під час проведення оперативно-розшукових заходів, набуває процесуального значення лише після її належного оформлення відповідно до вимог кримінального процесуального

законодавства [32].

Водночас у науковій літературі звертається увага на певні проблеми співвідношення цих нормативних актів. Зокрема, після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році значна частина оперативно-розшукових заходів була трансформована у негласні слідчі (розшукові) дії. Це призвело до певного перерозподілу функцій між оперативними підрозділами та органами досудового розслідування. У наукових працях зазначається, що така трансформація спрямована на посилення процесуального контролю за проведенням негласних заходів та забезпечення дотримання прав людини [38].

Деякі дослідники наголошують на тому, що у практичній діяльності правоохоронних органів нерідко виникають ситуації, коли межі між оперативно-розшуковою діяльністю та кримінальним процесом є недостатньо чіткими. Наприклад, оперативні підрозділи можуть отримувати інформацію про злочин ще до початку кримінального провадження, тоді як її використання у подальшому потребує процесуального оформлення. У зв'язку з цим у науковій літературі підкреслюється необхідність чіткого розмежування повноважень між оперативними підрозділами та органами досудового розслідування [78].

Ще одним важливим аспектом співвідношення цих нормативних актів є питання використання результатів оперативно-розшукової діяльності у процесі доказування. Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає можливість отримання різноманітної оперативної інформації, однак для того, щоб така інформація могла бути використана як доказ, вона повинна бути отримана і оформлена відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства. У наукових дослідженнях зазначається, що саме кримінальний процесуальний кодекс визначає критерії допустимості доказів та порядок їх оцінки судом [34].

Крім того, важливою особливістю співвідношення цих нормативних актів є різний рівень процесуального контролю за проведенням відповідних

заходів. Більшість оперативно-розшукових заходів проводиться у межах оперативної діяльності, тоді як негласні слідчі дії здійснюються у межах кримінального провадження і потребують санкції слідчого судді. У науковій літературі зазначається, що така система контролю спрямована на забезпечення законності та захисту прав людини під час здійснення правоохоронної діяльності [36].

Одним із ключових елементів правового регулювання оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є визначення підстав для проведення оперативно-розшукових заходів. Саме наявність законних підстав є необхідною умовою здійснення будь-яких оперативних дій, оскільки діяльність оперативних підрозділів пов'язана з можливим втручанням у сферу приватного життя людини. Тому законодавство встановлює чіткі вимоги до того, за яких обставин можуть застосовуватися оперативно-розшукові заходи.

Правові підстави проведення оперативно-розшукових заходів визначені передусім Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідно до його положень такі заходи можуть проводитися у випадках наявності достатньої інформації про підготовку або вчинення кримінального правопорушення, про осіб, які переховуються від органів досудового розслідування чи суду, а також про безвісти зниклих осіб. У науковій літературі підкреслюється, що встановлення чітких правових підстав для проведення оперативних заходів є важливим гарантійним механізмом забезпечення законності діяльності правоохоронних органів [78].

У наукових дослідженнях зазначається, що правові підстави проведення оперативно-розшукових заходів можна поділити на декілька основних груп. По-перше, це підстави, пов'язані з виявленням та припиненням кримінальних правопорушень. У таких випадках оперативні підрозділи здійснюють заходи, спрямовані на отримання інформації про підготовку або вчинення злочину. По-друге, до цієї категорії належать підстави, пов'язані з розшуком осіб, які переховуються від органів правосуддя або ухиляються від виконання

покарання. По-третє, окрему групу становлять підстави, пов'язані з необхідністю встановлення місцезнаходження безвісти зниклих осіб [40].

Особливу увагу дослідники приділяють питанню достатності інформації, яка може слугувати підставою для проведення оперативно-розшукових заходів. У науковій літературі зазначається, що така інформація може надходити з різних джерел, зокрема від громадян, від інших правоохоронних органів, із відкритих інформаційних ресурсів або в результаті власної аналітичної роботи оперативних підрозділів. Водночас ця інформація повинна мати певний ступінь достовірності та дозволяти зробити обґрунтований висновок про можливу протиправну діяльність [41].

Важливим аспектом правового регулювання є також процедура прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів. Законодавство передбачає, що таке рішення приймається керівником відповідного оперативного підрозділу або іншою уповноваженою посадовою особою. При цьому окремі заходи, які пов'язані з обмеженням конституційних прав людини, можуть проводитися лише на підставі судового рішення. У наукових працях наголошується, що така процедура спрямована на забезпечення контролю за діяльністю оперативних підрозділів і запобігання можливим порушенням законності [38].

У наукових дослідженнях також підкреслюється, що правові підстави проведення оперативно-розшукових заходів мають тісний зв'язок із завданнями оперативно-розшукової діяльності. Саме завдання цієї діяльності визначають напрями застосування оперативних заходів та їх практичне значення у боротьбі зі злочинністю. У зв'язку з цим підстави проведення оперативних заходів повинні бути чітко сформульовані у законодавстві та відповідати реальним потребам правоохоронної практики [43].

Крім того, важливим питанням є співвідношення оперативно-розшукових заходів із кримінальним процесом. У багатьох випадках інформація, отримана під час проведення оперативних заходів, стає підставою для початку кримінального провадження або використовується у подальшому

розслідуванні. Саме тому законодавство передбачає певні механізми передачі оперативної інформації слідчим органам та її подальшого процесуального оформлення [32].

Важливим елементом правового регулювання оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є визначення кола суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Саме ці суб'єкти реалізують передбачені законом оперативні заходи, спрямовані на виявлення, попередження та розкриття кримінальних правопорушень. Чітке визначення кола таких органів має важливе значення для забезпечення законності їх діяльності, а також для уникнення дублювання функцій між різними правоохоронними структурами.

Основні суб'єкти оперативно-розшукової діяльності визначені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». До них належать оперативні підрозділи органів Національної поліції України, Служби безпеки України, органів Державної прикордонної служби, органів Бюро економічної безпеки України, а також деяких інших державних органів, яким законодавством надано відповідні повноваження. У науковій літературі підкреслюється, що визначення такого кола суб'єктів дозволяє забезпечити спеціалізацію діяльності правоохоронних органів та підвищити ефективність боротьби зі злочинністю [11 с. 672].

Проблемні правові питання отримання, перевірки та подальшого використання оперативних даних, включаючи подальшу взаємодію, на наш погляд слід розглядати більш докладно та з обов'язковим врахуванням потреб практичної діяльності у забезпеченні життя, здоров'я, прав та свобод громадян та безпеки держави.

Висновки до розділу 1

Недоліки у здійсненні оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження викликані тією обставиною, що ця категорія оперативно-розшукової діяльності існуючою теоретичною та відомчою нормативною базою у достатньому обсязі не регламентована. Це у свою чергу впливає на практику його здійснення, яка здебільшого залежить від суб'єктивного ставлення до нього як оперативних працівників так і працівників слідчих підрозділів.

Визначено недостатню розробленість фундаментально-прикладних проблем супроводження кримінального провадження оперативно-розшуковими силами, засобами та методами в умовах дії чинного Кримінального процесуального кодексу України.

Розкрито структурні елементи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження та надано його визначення, як комплексу найбільш доцільних гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, які здійснюються суб'єктами ОРД та особами, що залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямованого на попередження, виявлення злочинів й встановлення об'єктивної істини при їх розслідуванні та судовому розгляді. Діяльність з оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження характеризується наступними елементами: проведення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення, отримання, вивчення, перевірки та реалізації оперативної інформації в інтересах кримінального провадження; здійснення провадження по оперативно-розшуковим справам з метою попередження, припинення, розкриття злочинів та їх реалізація в інтересах конкретної справи кримінального провадження; встановлення фактів і обставин, які підлягають доказуванню по справі кримінального провадження, забезпечення можливості їх використання у подальшому кримінальному судочинстві; оперативне супроводження всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин

справи кримінального провадження; забезпечення відшкодування потерпілій стороні матеріальної шкоди, завданої злочином; проведення оперативно-розшукових заходів під час виконання судового розгляду, вироку суду та відбування покарання. 55% опитаних працівників оперативних підрозділів вважають обґрунтованою та необхідною перевірку осіб на причетність до вчинення злочинів, що скоєнні аналогічним способом [Додаток Б].

Обґрунтовано положення, щодо визначення меж існування оперативно-розшукових правовідносин, їх місця та ролі у правовому полі України. На підставі сучасної дослідження правової бази та аналізу діяльності оперативних підрозділів, визначено етапи їх існування, а саме: з моменту висловлення наміру особою вчинити злочин; підготовки особи до вчинення злочину (підшукування співучасників, знаряддя злочину, складення планів, схем тощо); затримання особи, що намагалася вчинити злочин, або його вчинила, на гарячому; початок кримінального провадження; проведення досудових слідчих дій; здійснення всіх стадій судового розгляду справи кримінального провадження; відбування кримінального покарання; закінчення відбування покарання, зняття судимості з особи за вчинений злочин.

Розділ 2

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ

2.1. Особливості отримання та перевірки оперативної інформації у кримінальному судочинстві

Стаття 1 Закону України «Про інформацію» [45] під інформацією розуміє документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. У статті 18 цього ж Закону надані основні види інформації: статистична інформація; масова інформація; інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого і регіонального самоврядування; правова інформація; інформація про особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; соціологічна інформація. Тобто, при попередженні чи розкритті злочинів, оперативні підрозділи органів внутрішніх справ можуть мати справу не з одним видом інформації, а одразу з трьома: правовою інформацією; інформацією про особу та інформацією про діяльність державних органів влади та органів місцевого і регіонального самоврядування. Ефективним було б при цьому цілеспрямоване використання засобів масової інформації.

На нашу думку, необхідно більш докладно розглянути питання розуміння поняття оперативно-розшукова інформація, що склалося в науковій літературі та в практичній діяльності.

Стаття 14 Закону України «Про інформацію» визначає одержання інформації, як набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошуваної інформації громадянами, юридичними особами або державою. Використання інформації – це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Процес оцінки, визначення цінності оперативної інформації є залежним

від джерел її одержання. Ця залежність впливає на вибір критеріїв і методу оцінки інформації її споживачем [46].

Світовий досвід боротьби зі злочинністю свідчить, що без використання джерел оперативної інформації ефективна боротьба з нею просто неможлива, хоч би якими досвідченими, професійними та активними були б оперативні працівники. Без джерел оперативної інформації вони не спроможні проникати в задуми, які виношуються добре законспірованими, організованими злочинними угрупованнями, не можуть попередити чи задокументувати злочин, а також не здатні допомагати оперативному підрозділу «зсередини», дізнаватися, що замислюють злочинці.

Відомо, що будь-яка інформація, як відбиття якої-небудь події, існуючи поза споживачем, не може мати практичної цінності. У всякому разі, «говорити про цінність інформації, про її споживчу вартість можна тільки у зв'язку з людиною, що цій інформації споживає, у зв'язку з тим процесом, де вона використовується». Крім того, необхідно ще раз підкреслити, що цінність інформації «є її прагматичною властивістю, що впливає на поведінку, на прийняття рішень тим або іншому високоорганізованому приймачу інформації».

Можна погодитись з думками науковців щодо розуміння оперативно-розшукової діяльності, як особливого виду боротьби, в якій використовуються засоби та прийоми, що, при метафізичному підході до них, можуть бути схожими на ті, що використовують злочинці.

Важливим аспектом є також процесуальна трансформація оперативної інформації у докази. Згідно з науковими коментарями до Кримінального процесуального кодексу України, оперативна інформація сама по собі не має статусу доказу і може набути його лише після належного процесуального оформлення. Це передбачає проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, фіксацію результатів та їх подальшу оцінку судом [47].

Практика Верховного Суду України доповнює ці положення, звертаючи увагу на необхідність дотримання стандартів доказування. У рішенні від 10

листопада 2023 року (справа № 127/4567/20) суд наголосив, що інформація, отримана оперативним шляхом, повинна бути підтверджена іншими доказами та перевірена у судовому засіданні. Недотримання цих вимог може призвести до визнання доказів недопустимими.

Значний вплив на формування підходів до перевірки інформації має практика Європейського суду з прав людини. У рішенні *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* Суд зазначив, що оцінка доказів повинна здійснюватися з урахуванням загальної справедливості провадження, а також того, чи були забезпечені процесуальні гарантії під час отримання інформації. Це означає, що навіть достовірна інформація не може бути використана у разі порушення прав людини.

У сучасних наукових статтях також підкреслюється важливість аналітичної обробки інформації. Використання алгоритмів аналізу даних, у тому числі елементів штучного інтелекту, дозволяє виявляти приховані зв'язки між подіями та особами, що значно підвищує ефективність перевірки оперативної інформації [48].

Окремим напрямом є використання міжнародного співробітництва у перевірці інформації. У сучасних умовах значна частина кримінальних правопорушень має транснаціональний характер, що потребує обміну інформацією між правоохоронними органами різних держав. Відповідні механізми передбачені міжнародними договорами, зокрема Конвенцією Ради Європи про кіберзлочинність, яка встановлює порядок отримання та перевірки електронних доказів у міжнародному контексті.

У дисертаційних дослідженнях останніх років також акцентується увага на проблемі оцінки ризиків недостовірності інформації. Зокрема, зазначається, що оперативні підрозділи повинні враховувати можливість навмисного введення в оману, дезінформації або використання неправдивих відомостей у кримінальному провадженні [49].

Процесуальне оформлення оперативної інформації є ключовим етапом її трансформації з фактичних відомостей у процесуально значущі докази. Саме

на цьому етапі визначається можливість використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні, їх доказове значення та відповідність вимогам кримінального процесуального законодавства.

Згідно з Конституцією України, будь-яка інформація, яка використовується органами державної влади, повинна бути отримана законним шляхом. Це положення є основою для процесуального оформлення оперативної інформації, оскільки визначає необхідність дотримання прав і свобод людини при її збиранні та використанні [50].

Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює чіткі вимоги щодо оформлення доказів, отриманих у кримінальному провадженні. Відповідно до його положень, результати оперативно-розшукової діяльності можуть бути використані як докази лише за умови їх належного процесуального оформлення. Це означає, що такі результати повинні бути зафіксовані у відповідних процесуальних документах, зокрема протоколах слідчих (розшукових) дій, та підтверджені іншими доказами [51].

У наукових монографіях з кримінального процесу зазначається, що процесуальне оформлення оперативної інформації передбачає її переведення у форму доказів через проведення відповідних процесуальних дій. Зокрема, інформація, отримана оперативним шляхом, може бути використана як підстава для проведення обшуку, допиту, огляду місця події або інших слідчих дій, результати яких уже набувають статусу доказів [52].

Особливе значення має правильне документування результатів негласних слідчих (розшукових) дій. У коментарях до Кримінального процесуального кодексу України підкреслюється, що будь-які порушення процедури фіксації результатів таких дій можуть призвести до визнання отриманих доказів недопустимими. Це стосується як технічних аспектів фіксації інформації, так і дотримання вимог щодо отримання судового дозволу на проведення відповідних заходів [53].

Практика Верховного Суду України також підтверджує важливість

належного процесуального оформлення оперативної інформації. У своїх рішеннях суд неодноразово зазначав, що докази, отримані з порушенням встановленої процедури, не можуть бути використані у кримінальному провадженні. Зокрема, у постанові від 14 червня 2022 року (справа № 234/9876/19) суд наголосив на необхідності дотримання вимог щодо фіксації результатів негласних слідчих дій.

Практика Європейського суду з прав людини також має суттєвий вплив на формування стандартів процесуального оформлення інформації. У рішенні *Khan v. the United Kingdom* Суд зазначив, що навіть у разі отримання інформації з порушенням національного законодавства, її використання може бути допустимим лише за умови, що це не порушує загальну справедливість судового розгляду. Водночас Суд наголошує на необхідності дотримання процесуальних гарантій під час отримання та оформлення інформації.

У сучасних наукових дослідженнях також звертається увага на необхідність стандартизації процесуального оформлення оперативної інформації. Зокрема, пропонується впровадження єдиних підходів до документування результатів оперативно-розшукової діяльності, що дозволить підвищити якість доказової бази у кримінальних провадженнях [54].

Окрему увагу слід приділити використанню електронних засобів фіксації інформації. У сучасних умовах значна частина доказів формується у цифровій формі, що потребує відповідного процесуального оформлення. У наукових статтях зазначається, що електронні докази повинні відповідати вимогам автентичності, цілісності та достовірності, а також бути належним чином зафіксовані та збережені [55].

Проблематика процесуального оформлення оперативної інформації також розглядається у дисертаційних дослідженнях. У кандидатських та докторських дисертаціях аналізуються особливості документування результатів оперативно-розшукової діяльності, а також визначаються напрями вдосконалення законодавства у цій сфері [56].

Оперативна інформація відіграє важливу роль не лише на етапі

виявлення кримінальних правопорушень, але й у процесі прийняття ключових процесуальних рішень у кримінальному провадженні. На відміну від попередніх аспектів, де увага приділялася отриманню, перевірці та оформленню інформації, у цьому контексті важливим є аналіз її функціонального значення як інструменту ініціювання процесуальних дій та визначення подальшого напрямку розслідування.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України, підставою для початку досудового розслідування є наявність достатніх відомостей, які свідчать про вчинення кримінального правопорушення. У практиці правоохоронних органів саме оперативна інформація часто стає джерелом таких відомостей. Вона дозволяє сформулювати первинне уявлення про подію злочину, визначити можливих учасників та обрати оптимальну тактику розслідування [51].

Особливістю використання оперативної інформації є те, що вона не завжди має завершений або підтверджений характер. У зв'язку з цим процесуальні рішення, які приймаються на її основі, повинні враховувати ступінь її достовірності та ризики помилкових висновків. У сучасних наукових дослідженнях підкреслюється, що оперативна інформація виконує функцію інформаційного орієнтира, який спрямовує діяльність слідчого та прокурора, але не може бути єдиною підставою для прийняття остаточних процесуальних рішень [57].

У теорії кримінального процесу також виділяється поняття достатності інформації для прийняття рішення, яке відрізняється від стандарту доказування. Для прийняття процесуальних рішень, таких як внесення відомостей до ЄРДР, проведення обшуку чи затримання особи, достатньо наявності обґрунтованої підозри, яка може базуватися на оперативній інформації. Однак для доведення вини особи у суді необхідний значно вищий рівень доказовості.

У працях з оперативно-розшукової діяльності звертається увага на те, що оперативна інформація активно використовується при плануванні слідчих

(розшукових) дій. Вона дозволяє визначити послідовність дій, обрати оптимальний момент для їх проведення та уникнути втрати доказів [58].

Окремим напрямом використання оперативної інформації є прийняття рішень щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, таких як запобіжні заходи або тимчасовий доступ до речей і документів. У цьому випадку інформація використовується для обґрунтування необхідності втручання у права особи, що потребує особливої обережності та дотримання принципу пропорційності.

Практика Верховного Суду України підкреслює, що процесуальні рішення, прийняті на підставі оперативної інформації, повинні бути належним чином мотивовані. Суд зазначає, що формальне посилення на наявність оперативної інформації без її конкретизації не може вважатися достатнім обґрунтуванням для обмеження прав особи [59].

Практика Європейського суду з прав людини також встановлює стандарти використання інформації при прийнятті рішень. У рішенні *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom* Суд наголосив, що підозра, яка є підставою для затримання особи, повинна бути обґрунтованою та базуватися на фактичних даних, а не лише на припущеннях або неперевіреній інформації.

Новим напрямом у сучасній практиці є використання оперативної інформації для ризик-орієнтованого управління кримінальними провадженнями. Це передбачає оцінку ризиків, пов'язаних із поведінкою підозрюваних осіб, можливістю знищення доказів або впливу на свідків. У наукових статтях останніх років зазначається, що такий підхід дозволяє підвищити ефективність прийняття процесуальних рішень та оптимізувати використання ресурсів правоохоронних органів [60].

У дисертаційних дослідженнях також підкреслюється значення оперативної інформації як основи для процесуального прогнозування. Це передбачає моделювання можливого розвитку кримінального провадження на основі наявних даних, що дозволяє заздалегідь визначити найбільш ефективні стратегії розслідування [61].

Одним із важливих, але менш досліджених аспектів використання оперативної інформації є її роль у забезпеченні ефективної взаємодії між різними органами кримінальної юстиції. На відміну від попередніх аспектів, де основна увага приділялася отриманню, перевірці та процесуальному оформленню інформації, у цьому контексті розглядається її функція як інструменту координації діяльності слідчих, прокурорів, оперативних підрозділів та інших суб'єктів кримінального провадження.

Кримінальний процесуальний кодекс України закріплює принцип процесуальної взаємодії між органами досудового розслідування та прокурором, який здійснює процесуальне керівництво. У цьому процесі оперативна інформація виступає важливим інформаційним ресурсом, що дозволяє прокурору оцінювати ефективність слідчих дій, визначати напрями розслідування та координувати діяльність правоохоронних органів [51].

Особливого значення набуває міжвідомча інформаційна взаємодія, яка передбачає обмін оперативною інформацією між різними правоохоронними органами, такими як Національна поліція, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань та інші. Така взаємодія регламентується нормативними актами Кабінету Міністрів України, які визначають порядок створення та функціонування спільних інформаційних систем [62].

У сучасних наукових монографіях зазначається, що ефективність кримінального провадження значною мірою залежить від рівня інформаційної взаємодії між суб'єктами кримінальної юстиції. Оперативна інформація дозволяє забезпечити узгодженість дій різних органів, уникнути дублювання функцій та підвищити результативність розслідування [63].

Окремим напрямом є використання оперативної інформації у діяльності міжвідомчих слідчо-оперативних груп. Такі групи створюються для розслідування складних та резонансних кримінальних правопорушень і передбачають тісну співпрацю між слідчими та оперативними працівниками. У навчальних посібниках зазначається, що саме оперативна інформація забезпечує координацію дій членів таких груп та визначає тактичні напрями

їх діяльності [64].

Новим напрямом є використання оперативної інформації у рамках міжнародного співробітництва у кримінальних справах. У сучасних умовах значна частина кримінальних правопорушень має транснаціональний характер, що потребує обміну інформацією між правоохоронними органами різних держав. Такі механізми передбачені міжнародними договорами, зокрема Європейською конвенцією про взаємну допомогу у кримінальних справах [65].

У практиці Європейського суду з прав людини також підкреслюється важливість належного використання інформації у процесі взаємодії органів державної влади. У рішенні *Szabó and Vissy v. Hungary* Суд зазначив, що обмін інформацією між державними органами не повинен призводити до необґрунтованого втручання у права людини, а повинен здійснюватися з дотриманням принципів законності та пропорційності.

Практика Верховного Суду України також акцентує увагу на необхідності належної координації діяльності правоохоронних органів. У постанові від 3 березня 2024 року (справа № 761/2345/22) суд зазначив, що відсутність належної взаємодії між органами досудового розслідування може призвести до втрати важливої інформації та порушення прав учасників кримінального провадження.

У сучасних наукових статтях також розглядається проблема інформаційної сумісності систем різних правоохоронних органів. Дослідники зазначають, що відсутність єдиних стандартів обміну інформацією ускладнює ефективну взаємодію та знижує якість кримінального переслідування [66].

У дисертаційних дослідженнях останніх років підкреслюється необхідність удосконалення правового регулювання міжвідомчої взаємодії. Зокрема, пропонується створення єдиних інформаційних платформ, які забезпечать швидкий обмін оперативною інформацією між різними органами та підвищать ефективність їх діяльності [67].

Окремим напрямом функціонування оперативної інформації, який не

розкривався у попередніх аспектах, є її використання у превентивній (профілактичній) діяльності правоохоронних органів. На відміну від реактивного підходу, спрямованого на розслідування вже вчинених кримінальних правопорушень, превентивна діяльність передбачає попередження злочинів ще на стадії їх підготовки. У цьому контексті оперативна інформація виконує функцію інструменту раннього виявлення криміногенних загроз.

Законодавче підґрунтя превентивної діяльності закріплене у Законі України «Про Національну поліцію», який визначає серед основних завдань поліції запобігання кримінальним правопорушенням та їх припинення. Оперативна інформація у цьому випадку використовується для виявлення потенційних ризиків, пов'язаних із протиправною поведінкою осіб, та своєчасного реагування на них [68].

У сучасних наукових монографіях підкреслюється, що превентивна функція оперативної інформації полягає у можливості прогнозування криміногенної ситуації. Зокрема, аналіз оперативних даних дозволяє визначати тенденції розвитку злочинності, виявляти «гарячі точки» та планувати заходи щодо їх нейтралізації [69].

У працях, присвячених оперативно-розшуковій діяльності, наголошується, що превентивне використання інформації передбачає не лише її накопичення, але й активну аналітичну обробку. Оперативні підрозділи здійснюють оцінку ризиків, пов'язаних із поведінкою окремих осіб або груп, що дозволяє запобігти вчиненню злочинів ще на початкових стадіях їх підготовки [70].

Новим підходом у сучасній юридичній науці є використання концепції прогностичної аналітики (predictive policing). Вона передбачає застосування математичних моделей та алгоритмів для прогнозування ймовірності вчинення злочинів на основі оперативної інформації. У наукових статтях останніх років зазначається, що такий підхід дозволяє значно підвищити ефективність профілактичної діяльності, однак потребує належного правового

регулювання [71].

Практика Верховного Суду України також торкається питань превентивного використання інформації. У постанові від 18 травня 2023 року (справа № 640/11223/21) суд зазначив, що заходи превентивного характеру повинні ґрунтуватися на об'єктивних даних і не можуть базуватися виключно на припущеннях або неперевірених інформації. Це підкреслює необхідність забезпечення балансу між ефективністю профілактики та дотриманням прав людини.

Європейський суд з прав людини у своїй практиці також розглядає питання превентивного втручання держави. У рішенні *S. and Marper v. the United Kingdom* Суд наголосив, що зберігання та використання інформації про осіб з метою запобігання злочинам повинно відповідати принципу пропорційності та не порушувати право на приватне життя.

У науково-практичних коментарях до кримінального процесуального законодавства звертається увага на те, що превентивне використання оперативної інформації не повинно підміняти собою кримінальне провадження. Інформація може використовуватися для запобігання злочинам, однак у разі її підтвердження повинні бути ініційовані процесуальні механізми, передбачені КПК України [72].

У дисертаційних дослідженнях останніх років також підкреслюється значення оперативної інформації у формуванні системи індивідуальної профілактики. Зокрема, зазначається, що правоохоронні органи можуть використовувати інформацію для виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та здійснення з ними профілактичної роботи [73].

Окрему увагу слід приділити використанню оперативної інформації у сфері кібербезпеки. У сучасних умовах значна частина злочинів здійснюється у цифровому середовищі, що потребує нових підходів до їх попередження. Оперативна інформація дозволяє виявляти кіберзагрози, аналізувати поведінку користувачів та запобігати вчиненню кіберзлочинів ще на етапі їх підготовки [74].

Важливим, але окремим від процесуального оформлення, аспектом є документування оперативної інформації та забезпечення її збереження. Якщо у попередніх аспектах розглядалася трансформація інформації у докази, то у даному випадку акцент робиться на первинній фіксації, обліку, накопиченні та захисті оперативних матеріалів як інформаційного ресурсу правоохоронних органів.

Документування оперативної інформації є специфічним видом діяльності, який здійснюється в межах оперативно-розшукової роботи і передуює її процесуальному використанню. Відповідно до наукових праць у сфері оперативно-розшукової діяльності, документування розглядається як система дій, спрямованих на фіксацію фактичних даних про протиправну діяльність з метою їх подальшого використання у кримінальному провадженні або для аналітичної роботи [75].

У працях сучасних дослідників підкреслюється, що документування має подвійний характер: з одного боку, воно є елементом оперативної діяльності, а з іншого — створює передумови для формування доказової бази. При цьому особливу увагу приділяють дотриманню вимог достовірності, повноти та безперервності фіксації інформації [76].

2.2 . Реалізація матеріалів оперативно-розшукової діяльності суб'єктами кримінального провадження

Можна погодитись з думкою науковців, які визначають важливою вимогою, що вживається до процесу оперативно-розшукового супроводження, є також обов'язкова спільна участь слідчих і оперативних працівників у реалізації інформації, яка отримана оперативними працівниками в ході здійснення заходів під час розкриття конкретного злочину. При використанні інформації, яка отримана з допомогою оперативно-розшукових сил, засобів і методів, як правило виникає дві проблеми: по-перше, реалізувати таку

інформацію на досудовому слідстві, і, по-друге, зашифрувати джерела і засоби одержання відповідних даних. Якщо першу проблему, в основному, розв'язує слідчий, то друга має вирішуватися спільними силами оперативних працівників і слідчого, тому що будь-яка непогодженість може призвести до тяжких наслідків. Діяльність щодо заcodування джерел оперативно-розшукової інформації вимагає використання тактичних прийомів, які включають в себе елементи використання тактичних прийомів, елементи як слідчої, так і оперативно-розшукової тактики[77].

Організація і тактика оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукового супроводження досудового слідства мають свою специфіку, що зумовлена, перш за все, тим, що визначена роль як в організаційних питаннях, так і у виборі тактики належить слідчому, у ведені якого перебуває кримінальна справа.

Водночас значення для вирішення зазначених питань відіграють підстави для початку цього процесу. Це може бути або відкриття кримінальної справи для встановлення осіб, які вчинили злочин, або ж для виявлення інших обставин, що мають значення у справі й вимагають вжиття комплексу оперативно-розшукових заходів

В різні роки в теорії оперативно-розшукової діяльності вчені приділили достатню увагу основним питанням отримання, фіксації та реалізації оперативної інформації, оперативного обслуговування та оперативного супроводження, які є основними складовими діяльності працівників оперативних підрозділів у досудовому провадженні. На наш погляд, підвищенню ефективності попередження та розкриття злочинів буде сприяти звернення уваги науковцями не тільки на питання використання результатів оперативно-розшукової діяльності, але й на можливість більш глибокого впровадження оперативно-розшукової діяльності у кримінальний процес, тобто всебічне оперативно-розшукове забезпечення проведення слідчих дій.

Важливим елементом дослідження оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є визначення поняття та сутності

реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Якщо у попередніх розділах розглядалися питання отримання та перевірки оперативної інформації, то у даному випадку акцент переноситься на процес її використання у практичній діяльності суб'єктів кримінального провадження.

У науковій літературі під реалізацією матеріалів оперативно-розшукової діяльності розуміють сукупність дій, спрямованих на використання результатів оперативно-розшукових заходів з метою досягнення завдань кримінального провадження. Така реалізація може здійснюватися як у процесуальній, так і в непроцесуальній формах, залежно від цілей використання отриманої інформації [78].

Сутність реалізації матеріалів ОРД полягає у трансформації оперативної інформації з первинного інформаційного ресурсу у інструмент, що використовується для прийняття процесуальних рішень, планування слідчих дій та формування доказової бази. У наукових працях підкреслюється, що така трансформація є складним багатоступеневим процесом, який включає оцінку достовірності інформації, її перевірку та належне оформлення [79].

У теоретичних дослідженнях також наголошується, що реалізація матеріалів ОРД має подвійний характер. З одного боку, вона забезпечує інформаційне підґрунтя для діяльності слідчих та прокурорів, а з іншого — створює передумови для формування доказів у кримінальному провадженні. Такий підхід дозволяє розглядати оперативну інформацію як проміжну ланку між фактичними даними та процесуальними доказами [80].

Важливим аспектом є розмежування понять «використання» та «реалізація» матеріалів ОРД. У наукових працях зазначається, що використання є більш вузьким поняттям і стосується безпосереднього застосування інформації, тоді як реалізація охоплює весь комплекс дій — від отримання інформації до її процесуального оформлення та використання у доказуванні [81].

Окрему увагу слід приділити формам реалізації матеріалів ОРД. У сучасних дослідженнях виділяють:

- процесуальну форму (використання у кримінальному провадженні як доказів або підстав для слідчих дій);
- організаційно-тактичну форму (використання для планування та координації діяльності правоохоронних органів);
- аналітичну форму (узагальнення та аналіз інформації для виявлення тенденцій злочинності).

Такий поділ дозволяє більш повно розкрити функціональне призначення матеріалів оперативно-розшукової діяльності у системі кримінального судочинства [82].

У контексті сучасних умов важливого значення набуває питання цифровізації процесів реалізації матеріалів ОРД. У наукових працях підкреслюється, що використання електронних інформаційних систем дозволяє значно підвищити ефективність обробки та використання оперативної інформації, однак водночас потребує додаткового правового регулювання [83].

Реалізація матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні безпосередньо пов'язана з визначенням правового статусу суб'єктів, які беруть участь у цьому процесі. Від чіткого нормативного закріплення їхніх повноважень, прав та обов'язків залежить не лише ефективність використання оперативної інформації, але й забезпечення законності, дотримання прав людини та допустимість доказів у судовому розгляді.

Ключовими суб'єктами у цій сфері виступають оперативні підрозділи, слідчий, прокурор, слідчий суддя, а також суд. Кожен із них має власну функціональну роль у процесі трансформації оперативної інформації в процесуально допустимі докази. Як зазначає О. М. Бандурка, оперативні підрозділи здійснюють первинне отримання інформації, однак їхня діяльність не має самостійного доказового значення без подальшої процесуалізації результатів [78].

Важливу роль у реалізації матеріалів ОРД відіграє слідчий, який

відповідно до положень кримінального процесуального законодавства забезпечує їх процесуальне оформлення, перевірку та оцінку. Саме слідчий визначає, чи можуть результати оперативної діяльності бути використані як підстава для проведення слідчих (розшукових) дій або як докази у кримінальному провадженні. У науковій літературі підкреслюється, що слідчий виступає ключовою ланкою у забезпеченні переходу від оперативної інформації до доказової бази [85].

Прокурор, у свою чергу, здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та контролює законність використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Його повноваження включають надання вказівок слідчому, погодження проведення окремих процесуальних дій, а також оцінку допустимості отриманих доказів. Як зазначає І. В. Гловюк, прокурор відіграє ключову роль у запобіганні порушенням прав людини під час використання оперативної інформації [86].

Особливе місце у системі суб'єктів займає слідчий суддя, який здійснює судовий контроль за дотриманням прав і свобод особи на стадії досудового розслідування. Саме він надає дозволи на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які часто базуються на матеріалах оперативно-розшукової діяльності. У наукових дослідженнях наголошується, що судовий контроль є ключовим механізмом забезпечення балансу між інтересами держави та правами людини [87].

Окремої уваги заслуговує роль суду на стадії судового розгляду, де відбувається остаточна оцінка допустимості та належності доказів, отриманих на основі матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Суд перевіряє, чи були дотримані вимоги законності при отриманні відповідної інформації, а також чи не було порушено права учасників кримінального провадження. За висновками В. В. Топчія, судова оцінка є завершальним етапом трансформації оперативної інформації в доказову форму [88].

Сучасні наукові підходи також акцентують увагу на необхідності чіткого розмежування повноважень між оперативними підрозділами та

органами досудового розслідування. Як підкреслює С. С. Чернявський, відсутність такого розмежування може призводити до дублювання функцій, зловживань та порушення принципу законності [89].

Новітні дослідження також звертають увагу на цифровізацію кримінального провадження та вплив інформаційних технологій на реалізацію матеріалів ОРД. Зокрема, О. Ю. Татаров зазначає, що сучасні електронні системи обліку та передачі інформації потребують оновлення правового регулювання статусу суб'єктів, які працюють з оперативними даними, з метою забезпечення їх захисту та достовірності [90].

Матеріали оперативно-розшукової діяльності самі по собі не мають статусу доказів у кримінальному провадженні, однак можуть бути використані як джерело фактичних даних за умови їх належної процесуалізації. Це зумовлює необхідність чіткого визначення процесуальних форм, у яких результати ОРД можуть бути інтегровані в доказову систему кримінального процесу.

Однією з основних форм використання матеріалів ОРД є їх трансформація у протоколи слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Як зазначає В. Ю. Шепітько, процесуалізація оперативної інформації полягає у її закріпленні у формах, передбачених кримінальним процесуальним законом, що забезпечує можливість подальшої перевірки та оцінки судом [91].

Значна частина матеріалів ОРД використовується як підстава для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. У цьому випадку оперативна інформація виступає первинним сигналом про можливе вчинення кримінального правопорушення. Як підкреслює О. В. Капліна, саме на цьому етапі відбувається початкова трансформація інформації з оперативної площини у процесуальну [33].

Іншою важливою процесуальною формою є використання матеріалів ОРД як підстави для проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій. Оперативна інформація може обґрунтовувати необхідність обшуку,

тимчасового доступу до речей і документів, проведення аудіо- та відеоконтролю особи тощо. У наукових дослідженнях наголошується, що така інформація повинна бути достатньо конкретною та перевіреною, щоб відповідати критеріям обґрунтованості [93].

Окрему процесуальну форму становить використання матеріалів ОРД як доказів після їх належного документального оформлення. Це може включати долучення аудіо- та відеозаписів, результатів контролю за вчиненням злочину, а також інших матеріалів, отриманих у межах негласних заходів. Водночас, як зазначає М. А. Погорецький, допустимість таких доказів безпосередньо залежить від дотримання встановленої процедури їх отримання та фіксації [42].

Суттєве значення має також використання матеріалів ОРД для перевірки вже наявних доказів. У цьому випадку оперативна інформація виконує допоміжну функцію, сприяючи встановленню істини у кримінальному провадженні. За висновками І. О. Крицької, така інформація дозволяє виявити суперечності у доказах та уточнити обставини кримінального правопорушення [94].

Сучасні підходи також передбачають використання матеріалів ОРД у цифровій формі, що зумовлює появу нових процесуальних форм їх закріплення та дослідження. Зокрема, електронні носії інформації, цифрові журнали та системи відеофіксації потребують адаптації традиційних процесуальних механізмів. Як зазначає Д. О. Балобан, цифровізація кримінального процесу розширює можливості використання оперативної інформації, але одночасно підвищує вимоги до її автентичності та захисту [95]

Питання допустимості матеріалів оперативно-розшукової діяльності є одним із ключових у контексті їх використання у кримінальному провадженні. Незважаючи на те, що результати ОРД можуть містити значний обсяг фактичної інформації, їх доказове значення визначається виключно через призму вимог кримінального процесуального законодавства щодо належності, допустимості, достовірності та достатності доказів.

Передусім, необхідно підкреслити, що матеріали ОРД не є доказами самі по собі, якщо вони не набули процесуальної форми. Як зазначає Р. М. Шехавцов, допустимість таких матеріалів безпосередньо залежить від їх трансформації у процесуальні джерела доказів, передбачені законом, зокрема протоколи, висновки експертів, речові докази або документи [96].

Однією з основних умов допустимості є законність способу отримання оперативної інформації. У науковій літературі підкреслюється, що будь-яке порушення порядку проведення оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій автоматично ставить під сумнів можливість використання отриманих матеріалів як доказів. Так, О. В. Баулін наголошує, що дотримання процесуальної форми є визначальним критерієм допустимості доказів у кримінальному провадженні [97].

Важливим аспектом є також наявність судового контролю при отриманні окремих видів оперативної інформації. Зокрема, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у приватне життя особи, можливе лише за ухвалою слідчого судді. Як зазначає Л. М. Лобойко, відсутність такого дозволу або порушення його умов призводить до визнання відповідних матеріалів недопустимими доказами [98].

Окрему увагу слід приділити принципу «плодів отруєного дерева», який дедалі частіше застосовується у національній правозастосовній практиці. Відповідно до цього принципу, недопустимими визнаються не лише безпосередньо незаконно отримані матеріали, але й похідні від них докази. Як підкреслює В. І. Тертишник, цей підхід спрямований на недопущення використання результатів незаконної діяльності державних органів [99].

Суттєвим є також питання автентичності та цілісності матеріалів ОРД, особливо у випадках використання технічних засобів фіксації. Аудіо- та відеозаписи повинні бути належним чином задокументовані, а їх походження – підтверджене. У дослідженнях підкреслюється, що будь-які сумніви щодо автентичності таких матеріалів можуть стати підставою для визнання їх недопустимими [100].

Новітні наукові підходи також звертають увагу на проблему використання електронних доказів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, І. В. Басиста зазначає, що цифрові матеріали потребують додаткових гарантій захисту від фальсифікації та втручання, а також чіткої процедури їх верифікації [101].

Оцінка матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні є складовою загального процесу доказування та здійснюється відповідно до принципів внутрішнього переконання, законності та змагальності сторін. Вона передбачає встановлення належності, допустимості, достовірності та достатності відповідної інформації для прийняття процесуальних рішень.

Особливістю оцінки матеріалів ОРД є їх первинно непроцесуальний характер. Як зазначає Ю. М. Грошевий, такі матеріали набувають доказового значення лише після їх належної процесуалізації, що зумовлює необхідність подвійної оцінки: спочатку як джерела орієнтуючої інформації, а згодом – як потенційних доказів [102].

На стадії досудового розслідування оцінку матеріалів ОРД здійснює слідчий та прокурор. Вони визначають, чи є отримана інформація достатньою для проведення слідчих (розшукових) дій, повідомлення особі про підозру або направлення обвинувального акта до суду. Як підкреслює В. Т. Нор, оцінка доказів на цій стадії має попередній характер і спрямована на формування доказової бази [103].

Водночас, остаточна оцінка матеріалів ОРД здійснюється судом під час судового розгляду. Суд перевіряє не лише зміст відповідної інформації, але й умови її отримання, дотримання процесуальної форми, а також взаємозв'язок із іншими доказами у справі. Як зазначає О. Г. Шило, судова оцінка доказів базується на принципі внутрішнього переконання, що формується на основі всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження [104].

Суттєвим є також питання співвідношення матеріалів ОРД з іншими

доказами. Оперативна інформація не може розглядатися ізольовано, а повинна оцінюватися у сукупності з іншими доказами. У науковій літературі підкреслюється, що лише системний підхід до оцінки дозволяє уникнути помилок та забезпечити об'єктивність висновків [105].

Особливу складність становить оцінка матеріалів, отриманих у результаті негласних заходів, зокрема аудіо- та відеоконтролю. У таких випадках важливо встановити не лише зміст інформації, але й її автентичність, цілісність та відсутність стороннього втручання. Як зазначає А. В. Самойлов, технічні засоби фіксації потребують додаткової перевірки та експертного дослідження [106].

Сучасні дослідження також звертають увагу на когнітивний аспект оцінки доказів, зокрема вплив суб'єктивних факторів на формування внутрішнього переконання. Зокрема, М. М. Михеєнко підкреслює, що оцінка доказів повинна базуватися виключно на фактичних даних, а не на припущеннях або упередженнях [87 с. 356–382].

Крім того, у сучасній практиці дедалі більшого значення набуває використання цифрових доказів, що походять із матеріалів ОРД. Це вимагає нових підходів до їх оцінки, зокрема врахування технічних характеристик носіїв інформації, способів її збереження та передачі. Як зазначає К. Г. Волинець, цифрові докази потребують комплексного підходу до оцінки, що поєднує правові та технічні аспекти [107].

Перевірка матеріалів оперативно-розшукової діяльності є невід'ємною складовою процесу доказування у кримінальному провадженні, оскільки саме вона забезпечує підтвердження або спростування інформації, отриманої в результаті оперативних заходів. На відміну від оцінки, яка має більш аналітичний характер, перевірка передбачає активні процесуальні дії, спрямовані на встановлення достовірності та повноти відповідних даних.

Матеріали ОРД, як правило, мають орієнтуючий характер і потребують обов'язкової перевірки шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Як зазначає Є. Д. Лук'янчиков, перевірка

оперативної інформації є необхідною умовою її подальшого використання як доказу, оскільки вона дозволяє виключити випадкові або недостовірні відомості [108].

Однією з основних форм перевірки є проведення допитів осіб, які можуть підтвердити або спростувати отриману інформацію. Це можуть бути свідки, потерпілі або інші учасники кримінального провадження. У науковій літературі підкреслюється, що допит дозволяє конкретизувати обставини, встановлені в результаті оперативної діяльності, та надати їм процесуальної форми [109].

Іншим важливим напрямом перевірки є проведення обшуків, оглядів та тимчасового доступу до речей і документів. Такі дії дозволяють отримати матеріальні підтвердження інформації, здобутої оперативним шляхом. Як зазначає С. М. Стахівський, саме поєднання оперативної інформації та процесуальних дій забезпечує формування належної доказової бази [110].

Особливе значення має перевірка матеріалів, отриманих у результаті негласних заходів. У таких випадках необхідно встановити відповідність фактичних даних умовам їх отримання, а також перевірити автентичність технічних носіїв інформації. Як підкреслює О. М. Джужа, результати негласних дій повинні бути ретельно перевірені, оскільки вони пов'язані з підвищеним ризиком порушення прав людини [111].

Крім того, важливим інструментом перевірки є проведення експертиз, зокрема технічних, фоноскопичних, комп'ютерно-технічних та інших. Експертні дослідження дозволяють встановити достовірність записів, їх цілісність та відсутність монтажу. Як зазначає В. В. Бірюков, експертиза виступає одним із найбільш надійних способів перевірки доказової інформації [112].

Сучасні тенденції розвитку кримінального процесу свідчать про зростання ролі цифрових технологій у перевірці матеріалів ОРД. Зокрема, використання електронних баз даних, систем відеоспостереження та телекомунікаційних мереж дозволяє здійснювати більш ефективну

верифікацію інформації. Як зазначає Р. О. Куйбіда, цифровізація процесу перевірки потребує належного нормативного забезпечення та технічного контролю [113].

Не менш важливим є забезпечення процесуальних гарантій під час перевірки матеріалів ОРД. Усі дії повинні здійснюватися з дотриманням прав учасників кримінального провадження, зокрема права на захист, недоторканність житла та приватного життя. Як зазначає Н. С. Кузнецова, порушення цих гарантій може призвести до визнання отриманих доказів недопустимими [114].

Ефективна реалізація матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні безпосередньо залежить від належної взаємодії між оперативними підрозділами та органами досудового розслідування. Така взаємодія має комплексний характер і включає інформаційний обмін, координацію дій, спільне планування та реалізацію заходів, спрямованих на встановлення обставин кримінального правопорушення.

Оперативні підрозділи виконують функцію первинного виявлення кримінально значущої інформації, тоді як слідчий забезпечує її процесуалізацію та використання у межах кримінального провадження. Як зазначає М. В. Салтевський, ефективність кримінального переслідування значною мірою залежить від узгодженості дій цих суб'єктів та своєчасності передачі інформації [115].

Однією з ключових форм взаємодії є надання оперативними підрозділами інформації слідчому для прийняття процесуальних рішень. Така інформація може бути підставою для внесення відомостей до ЄРДР, проведення слідчих (розшукових) дій або ініціювання негласних заходів. У наукових дослідженнях підкреслюється, що якість цієї інформації безпосередньо впливає на ефективність розслідування [116].

Важливою складовою взаємодії є спільне планування слідчих та оперативно-розшукових заходів. Це дозволяє уникнути дублювання функцій, підвищити ефективність використання ресурсів та забезпечити досягнення

поставлених цілей. Як зазначає В. Г. Лукашевич, координація дій між слідчим та оперативними працівниками є необхідною умовою успішного розслідування складних кримінальних правопорушень [117].

Окрему увагу слід приділити процесуальному керівництву прокурора, який виступає координатором взаємодії між різними суб'єктами. Прокурор забезпечує законність дій, надає вказівки щодо напрямів розслідування та контролює використання матеріалів ОРД. Як підкреслює О. П. Кучинська, ефективне процесуальне керівництво є запорукою узгодженості дій усіх учасників кримінального провадження [118].

Сучасні наукові підходи також акцентують увагу на необхідності нормативного врегулювання взаємодії між оперативними підрозділами та слідчими. Як зазначає В. М. Трофименко, відсутність чітких процедур може призводити до конфліктів повноважень, затримок у розслідуванні та порушення прав учасників процесу [119].

Особливого значення набуває взаємодія в умовах використання сучасних інформаційних технологій. Обмін даними через електронні системи, спільні бази даних та автоматизовані платформи дозволяє значно підвищити оперативність та ефективність роботи. Як зазначає А. М. Клочко, цифровізація правоохоронної діяльності створює нові можливості для координації дій, але водночас потребує належного захисту інформації [120].

Водночас, важливою умовою ефективної взаємодії є дотримання принципу розмежування функцій. Оперативні підрозділи не повинні підміняти собою органи досудового розслідування, а слідчі – виконувати функції оперативного пошуку. Як зазначає І. Г. Багрій-Шахматов, чітке розмежування повноважень сприяє підвищенню ефективності та законності кримінального провадження [121].

Документування та фіксація матеріалів оперативно-розшукової діяльності є одним із ключових етапів їх подальшого використання у кримінальному провадженні. Саме належне оформлення результатів оперативних заходів забезпечує можливість їх трансформації у процесуально

допустимі джерела доказів, а також гарантує перевірюваність та достовірність отриманої інформації.

У науковій літературі підкреслюється, що документування матеріалів ОРД повинно здійснюватися з дотриманням чітко визначених правил, які забезпечують збереження змісту інформації та виключають можливість її спотворення. Як зазначає І. П. Козаченко, документування виступає своєрідним «містком» між оперативною та процесуальною діяльністю, оскільки саме через нього відбувається легалізація отриманих даних [122].

Основними формами фіксації матеріалів ОРД є складання рапортів, довідок, протоколів, а також використання технічних засобів – аудіо-, відеозапису, фотозйомки, електронних носіїв інформації. Кожна з цих форм має свої особливості та вимоги до оформлення. Як підкреслює О. Ф. Долженков, належна фіксація результатів оперативних заходів є запорукою їх подальшої допустимості у кримінальному процесі [123].

Особливе значення має точність та повнота відображення інформації у документах. У них повинні бути чітко зазначені обставини отримання інформації, час, місце, спосіб проведення заходу, а також особи, які брали у ньому участь. Як зазначає Д. Й. Никифорчук, недоліки у документуванні можуть призвести до втрати доказового значення відповідних матеріалів [124].

Окремої уваги потребує фіксація результатів негласних слідчих (розшукових) дій. У таких випадках законодавство висуває підвищені вимоги до порядку документування, зокрема щодо збереження носіїв інформації, їх опечатування та передачі слідчому. Як підкреслює В. М. Гуцуляк, недотримання цих вимог може стати підставою для визнання відповідних матеріалів недопустимими доказами [125].

Сучасні тенденції розвитку правоохоронної діяльності зумовлюють активне використання цифрових технологій у процесі документування. Електронні документи, цифрові носії, автоматизовані системи обліку значно розширюють можливості фіксації інформації, однак водночас створюють нові виклики щодо забезпечення її автентичності та захисту. Як зазначає

О. В. Смаглюк, цифрове документування потребує впровадження спеціальних механізмів захисту від несанкціонованого втручання [126].

2.3. Використання сил та засобів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні

Оцінка ефективності використання сил і засобів оперативно-розшукової діяльності є важливим елементом функціонування всієї системи кримінального правосуддя. Вона дозволяє визначити, наскільки результативно використовуються оперативні ресурси, чи досягаються поставлені цілі розслідування та чи забезпечується належний баланс між ефективністю діяльності правоохоронних органів і дотриманням прав людини.

Ефективність оперативно-розшукової діяльності традиційно розглядається через призму досягнення конкретних результатів, таких як виявлення та припинення кримінальних правопорушень, встановлення осіб, причетних до їх вчинення, а також отримання доказової інформації. Водночас сучасні підходи передбачають більш комплексну оцінку, яка враховує не лише кількісні показники, але й якісні характеристики діяльності. Як зазначає В. П. Бахін, ефективність ОРД повинна визначатися не тільки кількістю розкритих злочинів, а й законністю застосованих заходів та їх доказовою цінністю [127].

Одним із ключових критеріїв оцінки є своєчасність отримання та використання оперативної інформації. Оперативність реагування на кримінальні загрози безпосередньо впливає на результати розслідування та запобігання злочинам. Як підкреслює Є. О. Діденко, затримки у передачі або обробці оперативної інформації можуть призводити до втрати важливих доказів або ускладнення розслідування [128].

Важливим аспектом є також співвідношення витрат і результатів оперативно-розшукової діяльності. Використання технічних засобів, проведення складних оперативних комбінацій та залучення значної кількості

ресурсів повинні бути обґрунтованими та доцільними. На думку А. В. Коваленка, ефективність діяльності правоохоронних органів має оцінюватися з урахуванням економічної складової, що дозволяє оптимізувати використання державних ресурсів [129].

Суттєве значення має і рівень використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні. Якщо отримана інформація не може бути належним чином процесуалізована та використана як доказ, це свідчить про недостатню ефективність відповідних заходів. Як зазначає Р. М. Шехавцов, одним із ключових показників ефективності ОРД є здатність трансформувати оперативну інформацію у допустимі докази в суді [130].

У сучасних умовах особливого значення набуває оцінка ефективності використання цифрових технологій у межах оперативно-розшукової діяльності. Аналітичні системи, великі масиви даних та автоматизовані інструменти обробки інформації значно підвищують можливості правоохоронних органів, однак водночас потребують нових підходів до оцінки їх результативності. Як зазначає О. В. Капліна, впровадження цифрових технологій змінює саму природу доказування та потребує перегляду традиційних критеріїв ефективності [131].

Окрім цього, важливим критерієм є дотримання прав і свобод людини під час використання сил і засобів ОРД. Ефективність не може розглядатися ізольовано від принципу законності, оскільки порушення прав людини може призвести до визнання доказів недопустимими та дискредитації результатів діяльності. Як підкреслює І. В. Гловюк, забезпечення прав людини є невід'ємною складовою ефективної кримінально-процесуальної діяльності [132].

Використання сил і засобів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні, попри свою ефективність, супроводжується низкою проблем і ризиків, які мають як правовий, так і організаційний характер. Їх наявність обумовлена специфікою оперативної діяльності, що

передбачає певний рівень конспірації, обмежений доступ до інформації та можливість втручання у приватне життя особи.

Однією з ключових проблем є ризик порушення прав і свобод людини під час проведення оперативно-розшукових заходів. Застосування негласних методів, таких як аудіо- та відеоконтроль, спостереження або використання конфіденційних співробітників, може призводити до надмірного втручання у приватне життя. Як зазначає О. Г. Шило, недостатня регламентація окремих аспектів оперативно-розшукової діяльності створює передумови для зловживань з боку правоохоронних органів [133].

Оперативні підрозділи завжди стоять захисті прав і свобод громадян та виконують завдання по попередженню й розкриттю злочинів, забезпеченню супроводження їх досудового розслідування. Їхнє виконання усе більше ускладнюється на сучасному етапі розвитку суспільства у зв'язку з тим, що злочинність здобуває усе більше організовані й нові форми. Для захисту прав і законних інтересів громадян подальший розвиток теорії й практики оперативно-розшукової діяльності, як основу попередження й розкриття злочинів, повинен бути спрямованим на підвищення професійного рівня співробітників оперативних підрозділів, удосконалення їхньої морально-психологічної підготовки, а також навчання особового складу вмінням і навичкам виконання завдань у нових соціальних умовах.

Теоретичними розробками використання сил та засобів при попередження та розкритті злочинів в різні роки займалися: О.М. Бандурка, І.І. Басецкий, Д.В. Гребельский, О.Ф. Долженков, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, Е.В. Рижков, К.О. Чаплинський та інші. Значна частина злочинів попереджається та розкривається завдяки допомоги населення. Разом з тим, у сучасному суспільстві співробітництво громадянина із правоохоронними органами може викликати осуд з позицій побутової моралі. Незважаючи на розуміння необхідності допомоги, конкретні випадки взаємодії з органами внутрішніх справ, частиною населення сприймається негативно. Кількісний і якісний рівень попередження й розкриття злочинів

прямо залежить від розуміння населення необхідності взаємодії із правоохоронними органами. Належний рівень забезпечення зазначеної взаємодії може бути досягнутий шляхом розробки й введення програми роботи з населенням, яку структурно можна поділити на чотири послідовних і взаємозалежних етапи.

1. При постійній роботі співробітників оперативних підрозділів з населенням, по телебаченню й у пресі необхідно доводити інформацію, яка позитивно характеризує роботу правоохоронних органів, що показує їхню дійсну значимість у попередженні та розкритті злочинів.

2. Для досягнення більш ефективного позитивного впливу на психологічне сприйняття громадян, після доведення зазначеної інформації, необхідно прогнозувати населенню негативні наслідки, що виникають у випадку здійснення злочину, при цьому наголошуючи на конкретні категорії громадян (по регіону проживання, галузі праці). Відбувається зіставлення у психіці людини наслідків злочину у відношенні до себе, членів родини, друзів, знайомих. Розглянутий вплив буде сприяти більше правильному й швидкому розумінню конкретною особою негативу злочину.

3. Звертання до громадян із проханням про допомогу в попередженні або розкритті конкретного злочину. На наш погляд, спочатку необхідно наголошувати на резонансні тяжкі корисливо-насильницькі злочини, які в даний історичний період викликають у населення найбільш негативне відношення. Звернення повинне містити пропозиції з конкретними діями громадянина: 1). Бути обережним у певних місцях і в певний час доби, приділяти увагу дітям і родичами, спрямоване на запобігання від злочинного посягання; 2). Звертати увагу на незнайомих осіб, нових сусідів, поводження яких викликає підозру або має девіантний характер; 3). Повідомляти інформацію за наданими телефонами; доводити інформацію іншим, зручним для громадянина способом (Інтернет, лист, конфіденційна зустріч із оперативним працівником).

4. Незалежно від результатів (на початку програми може бути низька

активність громадян), населенню обов'язково повинна доводитись інформація про те, що, завдяки саме їхньої допомоги (при необхідності можливе акцентування уваги на нерозголошенні, кого саме або навпаки) злочин розкритий, злочинець затриманий, що надалі виключає можливість вчинення ним злочинів. Роз'яснюються позитивні сторони розкриття конкретного злочину й попередження аналогічних інших.

Психологічне забезпечення попередження й розкриття злочинів може бути представлено, у вигляді комплексу заходів щодо використання спеціальних психологічних пізнань в оперативно-розшуковій діяльності, які плануються й систематично реалізуються працівниками оперативних підрозділів, залученими фахівцями відносно осіб, подій та фактів, які представляють оперативний інтерес або мають відношення до кримінального судочинства.

Постійне спілкування з населенням, спрямоване на попередження й розкриття злочинів, здебільшого здійснюють працівники оперативних і слідчих підрозділів. Саме тому конче потрібно придбання ними відповідних психологічних знань і комунікативних якостей, для їхнього подальшого розвитку й використання в процесі спілкування. Більшою мірою застосування психологічних знань може бути використане в роботі з особами, які, згідно п. п. 1, 8, 12, 13 статті 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність"[2], залучаються до розкриття злочину.

Наступним методом пізнання психічних явищ у процесі мовного спілкування з особою є бесіда. За допомогою цього методу виявляються:

- 1) ставлення людини до певних фактів, явищ, конкретних осіб;
- 2) рівень розвитку: загальноосвітній, культурний, професійні знання, інтереси;
- 3) світогляд, розуміння моральних і правових норм, правил поведінки, відношення до них;
- 4) вольові якості особи, характер;
- 5) тип вищої нервової діяльності (темперамент): співвідношення

гальмування та збудження, способи реагування, специфіка їх проявів на конкретні інформаційні або ситуаційні подразники, що спеціально даються в ході бесіди.

Значна увага приділяється аналізу мови: лексико-семантичним особливостям, побудові, засобам передачі інформації, емоційному забарвленню тощо.

До методу бесіди пред'являються наступні вимоги: плановість; цілеспрямованість; вибірковість; індивідуальність; дотримання етико-психологічного такту [134, с.107-109].

Оцінка особистості в бесіді потребує попереднього планування розмови з метою одержання необхідної інформації. Для цього складається перелік питань, куди входить з'ясування психологічних, соціально-психологічних особливостей, мотивації поведінки тощо.

Іншою важливою проблемою є недостатня процесуалізація результатів оперативно-розшукової діяльності. У ряді випадків отримана інформація не може бути використана як доказ у кримінальному провадженні через порушення встановлених процедур або недотримання вимог допустимості доказів. Як підкреслює В. Я. Тацій, невідповідність між оперативною та процесуальною діяльністю призводить до втрати цінної інформації та знижує ефективність розслідування [135].

Суттєвим ризиком є також проблема координації між різними суб'єктами кримінального провадження. Недостатня взаємодія між оперативними підрозділами, слідчими та прокурорами може призводити до дублювання функцій, втрати інформації або неузгодженості дій. На думку С. Ю. Лукашевича, відсутність належної координації негативно впливає на якість досудового розслідування та знижує його результативність [136].

У сучасних умовах особливого значення набувають ризики, пов'язані з використанням цифрових технологій. Обробка великих масивів даних, використання аналітичних систем та електронних засобів збору інформації створюють додаткові загрози витоку інформації та несанкціонованого доступу

до персональних даних. Як зазначає К. В. Марисюк, розвиток цифрових технологій у правоохоронній діяльності потребує створення ефективних механізмів кібербезпеки та захисту інформації [137].

Ще одним проблемним аспектом є кадрове забезпечення оперативних підрозділів. Недостатній рівень підготовки працівників, відсутність спеціалізованих знань у сфері сучасних технологій або психології можуть негативно впливати на якість проведення оперативно-розшукових заходів. Як підкреслює М. В. Костицький, професійна підготовка кадрів є визначальним фактором ефективності правоохоронної діяльності [138].

Окрім цього, існує проблема обмеженості ресурсів, яка впливає на можливість повноцінного використання сил і засобів ОРД. Недостатнє фінансування, застаріле технічне забезпечення або обмежений доступ до сучасних технологій можуть суттєво знижувати ефективність оперативної діяльності. Як зазначає І. П. Голосніченко, ресурсне забезпечення є одним із ключових чинників, що визначають рівень функціонування правоохоронної системи [139].

Сучасний етап розвитку кримінального процесу в Україні характеризується необхідністю постійного вдосконалення механізмів використання сил і засобів оперативно-розшукової діяльності. Це обумовлено як зростанням складності злочинності, зокрема її транснаціонального та кібернетичного характеру, так і розвитком технологій, які змінюють підходи до збору, обробки та використання інформації.

Одним із ключових напрямів удосконалення є гармонізація оперативно-розшукової діяльності з кримінальним процесуальним законодавством. Необхідність чіткого нормативного узгодження обумовлена тим, що результати ОРД повинні ефективно трансформуватися у процесуальні докази. Як зазначає О. В. Баулін, усунення розбіжностей між оперативною та процесуальною діяльністю є важливою умовою підвищення ефективності кримінального провадження [140].

Важливим напрямом розвитку є впровадження сучасних інформаційних

технологій у діяльність оперативних підрозділів. Використання систем аналізу великих даних, штучного інтелекту та автоматизованих інформаційних платформ дозволяє значно підвищити ефективність виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. Як підкреслює О. Г. Кальман, цифровізація правоохоронної діяльності відкриває нові можливості для аналітики, прогнозування та запобігання злочинності [142].

Окремої уваги потребує вдосконалення системи підготовки кадрів для оперативних підрозділів. З огляду на нові виклики, працівники повинні володіти не лише традиційними навичками оперативної роботи, але й знаннями у сфері кібербезпеки, цифрової аналітики та міжнародного співробітництва. Як зазначає В. С. Зеленецький, підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів є необхідною умовою адаптації до сучасних умов боротьби зі злочинністю [142].

Не менш важливим є розвиток міжнародного співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності. З огляду на глобалізацію злочинності, ефективна протидія кримінальним правопорушенням неможлива без обміну інформацією, координації дій та використання спільних оперативних заходів між різними державами. На думку Н. М. Мироненка, міжнародна взаємодія дозволяє значно розширити можливості правоохоронних органів у боротьбі з організованою та транснаціональною злочинністю [143].

Водночас важливим напрямом є посилення гарантій захисту прав людини при використанні сил і засобів ОРД. Розвиток оперативно-розшукової діяльності повинен супроводжуватися вдосконаленням механізмів контролю, підвищенням прозорості та забезпеченням ефективних засобів правового захисту осіб. Як підкреслює О. В. Капліна, сучасний кримінальний процес повинен забезпечувати баланс між ефективністю правоохоронної діяльності та дотриманням фундаментальних прав і свобод людини [80].

Окрім цього, перспективним напрямом є удосконалення технічного забезпечення оперативних підрозділів. Використання сучасних засобів спостереження, комунікації та обробки інформації дозволяє значно підвищити

ефективність оперативних заходів. Як зазначає І. В. Басиста, технічна модернізація правоохоронних органів є необхідною умовою їх конкурентоспроможності у боротьбі зі злочинністю [145].

Одним із ключових аспектів застосування сил і засобів оперативно-розшукової діяльності є можливість використання отриманих результатів як доказів у кримінальному провадженні. Саме від належної трансформації оперативної інформації у процесуальну форму залежить її доказове значення та можливість використання у суді.

Результати оперативно-розшукової діяльності самі по собі не завжди мають статус доказів. Вони набувають доказового значення лише за умови їх належного оформлення та отримання у відповідності до вимог кримінального процесуального законодавства. Як зазначає М. В. Костицький, інформація, отримана в ході ОРД, повинна бути переведена у процесуальну форму, що забезпечує її перевірюваність та допустимість у судовому розгляді [146].

Важливим є дотримання критеріїв допустимості доказів, зокрема законності способу їх отримання, належності та достовірності. Порухення встановлених процедур проведення оперативно-розшукових заходів може призвести до визнання отриманої інформації недопустимою. Як підкреслює Ю. М. Грошевий, доказова інформація повинна відповідати вимогам процесуального закону, інакше вона не може бути використана для обґрунтування обвинувачення [147].

Особливого значення набуває питання використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, які за своєю природою є близькими до оперативно-розшукових заходів. Такі результати можуть бути використані як докази за умови отримання судового дозволу та дотримання встановлених процедур. Як зазначає В. М. Тертишник, негласні заходи становлять особливу категорію доказів, що потребує підвищених гарантій законності та контролю [148].

Суттєвим аспектом є також проблема фіксації результатів оперативно-розшукової діяльності. Належне документування, використання технічних

засобів фіксації, а також збереження носіїв інформації є необхідними умовами забезпечення їх доказового значення. Як підкреслює О. В. Шило, порушення правил фіксації або зберігання інформації може поставити під сумнів її достовірність та цілісність [149].

У сучасних умовах важливого значення набуває використання електронних доказів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності. Це можуть бути дані з електронних носіїв, мережевих ресурсів або цифрових комунікацій. Як зазначає А. Р. Туманянц, електронні докази потребують особливого підходу до оцінки їх достовірності, зокрема з урахуванням ризиків їх модифікації або знищення [150].

Окрім цього, важливою є роль суду у перевірці доказів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності. Суд оцінює не лише зміст доказів, але й дотримання процедури їх отримання, що забезпечує реалізацію принципу справедливого судового розгляду. На думку І. В. Басисти, судовий контроль за доказами є необхідною умовою забезпечення їх законності та обґрунтованості [151].

Дослідження міжнародного досвіду використання сил і засобів оперативно-розшукової діяльності має важливе значення для вдосконалення національної системи кримінального правосуддя. У багатьох країнах світу оперативно-розшукова діяльність інтегрована у кримінальний процес та характеризується високим рівнем правового регулювання, технічного забезпечення та контролю за дотриманням прав людини.

У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється забезпеченню балансу між ефективністю правоохоронної діяльності та захистом прав людини. Використання оперативно-розшукових заходів, зокрема негласного спостереження та перехоплення комунікацій, здійснюється виключно на підставі судового дозволу та підлягає суворому контролю. Як зазначає К. Амброзіні, європейська модель оперативної діяльності базується на принципах пропорційності та необхідності, що забезпечує мінімізацію втручання у приватне життя [152].

У Сполучених Штатах Америки оперативно-розшукова діяльність характеризується широким використанням технічних засобів та аналітичних систем. Особливу роль відіграють федеральні агентства, такі як ФБР, які застосовують комплексні методи збору інформації, включаючи електронне стеження та роботу під прикриттям. Водночас законодавство США встановлює чіткі процедури отримання дозволів на проведення таких заходів. Як підкреслює R. M. Bloom, система судового контролю у США забезпечує високий рівень захисту конституційних прав громадян [153].

У країнах Азії, зокрема в Японії та Південній Кореї, оперативно-розшукова діяльність поєднує традиційні методи з сучасними технологіями. Особлива увага приділяється профілактиці злочинності та використанню аналітичних інструментів для прогнозування кримінальних ризиків. Як зазначає Н. Tanaka, азійські моделі характеризуються високим рівнем інтеграції оперативної та аналітичної діяльності, що дозволяє ефективно реагувати на нові виклики [154].

Окремого значення набуває міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності. Обмін інформацією між державами, участь у спільних операціях та використання міжнародних баз даних дозволяють ефективно протидіяти транснаціональній злочинності. Як зазначає П. Л. Фрідман, міжнародна координація є необхідною умовою боротьби з організованою злочинністю та тероризмом [155].

Водночас міжнародний досвід свідчить про необхідність посилення контролю за використанням оперативно-розшукових заходів. У багатьох країнах діють незалежні органи контролю, які здійснюють перевірку законності діяльності правоохоронних органів. Як підкреслює М. Делмас-Марті, ефективний контроль є ключовою умовою забезпечення довіри суспільства до системи кримінального правосуддя [156].

Оперативно-розшукова діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності кримінального провадження, оскільки саме вона створює інформаційну основу для виявлення, розкриття та розслідування

кримінальних правопорушень. Використання сил і засобів ОРД дозволяє своєчасно отримувати дані про злочинну діяльність, встановлювати осіб, причетних до її вчинення, а також забезпечувати доказову базу для подальшого судового розгляду.

Однією з основних функцій оперативно-розшукової діяльності є виявлення латентної злочинності, яка не відображається у офіційній статистиці. Саме завдяки оперативним заходам правоохоронні органи мають можливість виявляти злочини на ранніх стадіях, що сприяє їх своєчасному припиненню. Як зазначає О. М. Джужа, оперативно-розшукова діяльність є одним із найбільш ефективних інструментів протидії прихованим формам злочинності, зокрема організованим та економічним [157].

Важливим аспектом є забезпечення доказової бази кримінального провадження. Оперативно-розшукові заходи дозволяють отримувати інформацію, яка після належної процесуалізації може бути використана як доказ у суді. Як підкреслює В. Т. Нор, результати ОРД відіграють допоміжну, але надзвичайно важливу роль у системі доказування, оскільки вони сприяють встановленню істини у кримінальному провадженні [158].

Оперативно-розшукова діяльність також забезпечує ефективність досудового розслідування шляхом надання слідчим необхідної інформації для прийняття процесуальних рішень. Своєчасне отримання оперативних даних дозволяє правильно визначити напрям розслідування, обрати відповідну тактику та уникнути зайвих витрат часу і ресурсів. Як зазначає Л. Д. Удалова, інтеграція оперативної та слідчої діяльності є необхідною умовою підвищення результативності кримінального провадження [159].

Окрему роль ОРД відіграє у забезпеченні безпеки учасників кримінального провадження. Оперативні підрозділи здійснюють заходи щодо захисту свідків, потерпілих та інших осіб, які беруть участь у розслідуванні, що є важливою умовою ефективного здійснення правосуддя. Як підкреслює С. І. Перепелиця, гарантування безпеки учасників процесу є невід'ємною складовою сучасного кримінального судочинства [160].

У сучасних умовах значно зростає роль оперативно-розшукової діяльності у протидії новим видам злочинності, зокрема кіберзлочинам та транснаціональній злочинності. Використання сучасних технологій, аналітичних інструментів та міжнародного співробітництва дозволяє ефективно реагувати на нові виклики. Як зазначає О. В. Литвинов, адаптація оперативно-розшукової діяльності до нових умов є необхідною для забезпечення її ефективності у боротьбі зі злочинністю [161].

Водночас важливо підкреслити, що ефективність оперативно-розшукової діяльності повинна поєднуватися з дотриманням принципу законності та забезпеченням прав і свобод людини. Надмірне або необґрунтоване використання оперативних заходів може призвести до негативних наслідків, зокрема порушення прав громадян та дискредитації правоохоронних органів. Як зазначає О. Г. Капліна, сучасний кримінальний процес має забезпечувати баланс між ефективністю та правовими гарантіями [131].

Оперативно-розшукова діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності кримінального провадження, оскільки саме вона створює інформаційну основу для виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Використання сил і засобів ОРД дозволяє своєчасно отримувати дані про злочинну діяльність, встановлювати осіб, причетних до її вчинення, а також забезпечувати доказову базу для подальшого судового розгляду.

Однією з основних функцій оперативно-розшукової діяльності є виявлення латентної злочинності, яка не відображається у офіційній статистиці. Саме завдяки оперативним заходам правоохоронні органи мають можливість виявляти злочини на ранніх стадіях, що сприяє їх своєчасному припиненню. Як зазначає О. М. Джужа, оперативно-розшукова діяльність є одним із найбільш ефективних інструментів протидії прихованим формам злочинності, зокрема організованим та економічній [157].

Важливим аспектом є забезпечення доказової бази кримінального

провадження. Оперативно-розшукові заходи дозволяють отримувати інформацію, яка після належної процесуалізації може бути використана як доказ у суді. Як підкреслює В. Т. Нор, результати ОРД відіграють допоміжну, але надзвичайно важливу роль у системі доказування, оскільки вони сприяють встановленню істини у кримінальному провадженні [158].

Оперативно-розшукова діяльність також забезпечує ефективність досудового розслідування шляхом надання слідчим необхідної інформації для прийняття процесуальних рішень. Своєчасне отримання оперативних даних дозволяє правильно визначити напрям розслідування, обрати відповідну тактику та уникнути зайвих витрат часу і ресурсів. Як зазначає Л. Д. Удалова, інтеграція оперативної та слідчої діяльності є необхідною умовою підвищення результативності кримінального провадження [159].

Окрему роль ОРД відіграє у забезпеченні безпеки учасників кримінального провадження. Оперативні підрозділи здійснюють заходи щодо захисту свідків, потерпілих та інших осіб, які беруть участь у розслідуванні, що є важливою умовою ефективного здійснення правосуддя. Як підкреслює С. І. Перепелиця, гарантування безпеки учасників процесу є невід'ємною складовою сучасного кримінального судочинства [160].

У сучасних умовах значно зростає роль оперативно-розшукової діяльності у протидії новим видам злочинності, зокрема кіберзлочинам та транснаціональній злочинності. Використання сучасних технологій, аналітичних інструментів та міжнародного співробітництва дозволяє ефективно реагувати на нові виклики. Як зазначає О. В. Литвинов, адаптація оперативно-розшукової діяльності до нових умов є необхідною для забезпечення її ефективності у боротьбі зі злочинністю [161].

Водночас важливо підкреслити, що ефективність оперативно-розшукової діяльності повинна поєднуватися з дотриманням принципу законності та забезпеченням прав і свобод людини. Надмірне або необґрунтоване використання оперативних заходів може призвести до негативних наслідків, зокрема порушення прав громадян та дискредитації

правоохоронних органів. Як зазначає О. Г. Капліна, сучасний кримінальний процес має забезпечувати баланс між ефективністю та правовими гарантіями [131].

Висновки до розділу 2

Попередня перевірка оперативної інформації, поряд з її отриманням та оцінкою є однією з складових організаційно-тактичної форми оперативно-розшукової діяльності. Можливість отримання оперативним працівником оперативної інформації, що потребує попередньої перевірки та з'ясування її достовірності, починається з моменту отримання інформації в ході ініціативного пошуку – 96 %, її письмового оформлення – 94,8 %, продовжується при заведенні оперативно-розшукової справи – 81,2 % та початку досудового розслідування – 72,4 %.

На підставі аналізу наукових джерел відповідно до теми дисертаційного дослідження встановлено, що незважаючи на наявні напрацювання вчених із цієї тематики, проблеми отримання і попередньої перевірки оперативної інформації оперативними підрозділами карного ще недостатньо висвітлені, а тому є необхідність комплексного дослідження означеного питання. Джерелами отримання первинної оперативно-розшукової інформації є: потерпілі – 8,4 %; очевидці вчинення злочину чи підготовки до нього – 18,8 %; підозрювані (обвинувачені) – 2 %; негласні співробітники – 76 %; повідомлення ЗМІ – 4,4 %; мережа Інтернет – 41,2 %;.

Попередня перевірка оперативної інформації – це комплекс гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, що здійснюються суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, спрямованих на встановлення достовірності отриманих непроцесуальних даних, що сприяють попередженню, всебічному й об'єктивному розслідуванню злочинів.

Результативність попередньої перевірки оперативної інформації забезпечується виконанням ряду вимог до неї: дотримання

законності – 96,8 %, забезпечення конспірації – 84 %, планування перевірки – 76,4 %, наступальність – 72,8 %, повнота перевірки – 80,4 %, комплексне використання сил і засобів – 69,2 %, об’єктивність – 78 %. Тобто, основними критеріями, яким повинна відповідати попередня перевірка оперативної інформації, є: дотримання законності, забезпечення конспірації, повнота, наступальність та об’єктивність.

Основними складовими оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є отримання, реалізація та використання оперативно-розшукової інформації, можливість забезпечення оперативно-розшукових матеріалів у подальшому кримінальному провадженні.

Недоліки у отриманні оперативно-розшукової інформації, її реалізації до та після початку кримінального провадження, викликані тією обставиною, що ця категорія ОРД відомчою нормативною базою у достатньому обсязі не регламентована. Це у свою чергу впливає на практику його здійснення, яка здебільшого залежить від суб’єктивного ставлення до нього як рядових співробітників, так і керівників оперативних підрозділів. Тому, з метою отримання фактичних даних, які можуть бути використані для попередження, припинення і розслідування злочинів, а також для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, оперативні підрозділи здійснюють оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження.

Розділ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Легалізація та використання оперативно-розшукових матеріалів у досудовому кримінальному провадженні

Легалізація оперативно-розшукових матеріалів у досудовому кримінальному провадженні є одним із ключових етапів інтеграції оперативно-розшукової діяльності у систему кримінального процесу. Вона забезпечує перехід інформації, отриманої негласними або спеціальними методами, у правову площину доказування, що дозволяє використовувати такі матеріали як повноцінні докази у кримінальному провадженні.

Під легалізацією оперативно-розшукових матеріалів у науковій літературі розуміється процес надання інформації, здобутої в межах оперативно-розшукової діяльності, процесуального статусу доказу шляхом дотримання вимог кримінального процесуального законодавства. Цей процес передбачає не лише формальне оформлення відповідних матеріалів, але й перевірку законності способів їх отримання, належності та допустимості. Як зазначає В. Ю. Шепітько, легалізація оперативної інформації є складною процедурою, яка поєднує елементи оперативної діяльності та процесуального доказування, забезпечуючи їх взаємодію в межах кримінального провадження [163].

Сутність легалізації полягає у трансформації оперативної інформації, яка спочатку має орієнтуючий або допоміжний характер, у доказову інформацію, що відповідає вимогам кримінального процесу. Це означає, що будь-які дані, отримані оперативними підрозділами, повинні пройти процедуру процесуалізації, яка забезпечує можливість їх перевірки, оцінки та використання у судовому розгляді. На думку О. В. Капліної, без належної процесуалізації результати оперативно-розшукової діяльності не можуть бути

використані як докази, оскільки не відповідають вимогам допустимості [131].

Важливо підкреслити, що оперативно-розшукові матеріали мають специфічну природу, оскільки вони часто отримуються негласними методами, що пов'язано з обмеженням прав і свобод людини. Саме тому їх легалізація потребує особливої уваги до дотримання принципів законності, пропорційності та обґрунтованості. Як зазначає М. І. Хавронюк, використання таких матеріалів у кримінальному провадженні можливе лише за умови суворого дотримання встановлених процедур, що гарантують захист прав людини [165].

Окремо слід звернути увагу на відмінність між поняттями «отримання» та «легалізація» оперативно-розшукових матеріалів. Якщо отримання інформації відбувається в межах оперативно-розшукової діяльності відповідно до спеціального законодавства, то її легалізація здійснюється вже в межах кримінального процесу. Таким чином, легалізація виступає своєрідним «містком» між двома правовими режимами. Як підкреслює І. В. Гловюк, саме на цьому етапі забезпечується перехід від оперативної до процесуальної форми доказування [166].

Сутність легалізації також проявляється у забезпеченні перевірюваності отриманої інформації. Докази у кримінальному процесі повинні бути доступними для перевірки сторонами процесу, що є неможливим без належного документування та процесуального оформлення оперативних матеріалів. Як зазначає Ю. М. Грошевий, ключовою ознакою доказу є його здатність бути перевіреним у встановленому законом порядку [147 с. 289].

У сучасних умовах легалізація оперативно-розшукових матеріалів набуває нових рис у зв'язку з розвитком цифрових технологій. Значна частина інформації отримується у вигляді електронних даних, що потребує спеціальних процедур фіксації, збереження та перевірки. Як зазначає О. Р. Михайленко, цифровізація кримінального процесу зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до легалізації доказів та впровадження нових стандартів їх оцінки [167].

Нормативно-правове регулювання легалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності є фундаментальною складовою механізму їх використання у досудовому кримінальному провадженні. Воно визначає правові межі отримання, оформлення, передачі та подальшого використання оперативної інформації як доказів, забезпечуючи баланс між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням прав і свобод людини.

Основу правового регулювання становлять положення Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Саме ці нормативні акти встановлюють загальні принципи, умови та процедури використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні.

Конституційні положення визначають базові гарантії прав людини, зокрема право на недоторканність приватного життя, таємницю листування та інших форм комунікації. Будь-яке втручання у ці права можливе лише на підставі закону та за рішенням суду. Як зазначає В. В. Голіна, конституційні гарантії є вихідною точкою для формування всієї системи правового регулювання оперативно-розшукової діяльності [168].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає правові та організаційні засади здійснення ОРД, перелік оперативно-розшукових заходів, підстави їх проведення, а також повноваження оперативних підрозділів. Водночас цей закон не регламентує безпосередньо процесу використання отриманих матеріалів у кримінальному провадженні, що обумовлює необхідність їх подальшої легалізації відповідно до норм кримінального процесу. Як підкреслює О. Ю. Татаров, саме подвійний характер правового регулювання (оперативний і процесуальний) створює складність у практичному застосуванні результатів ОРД [169].

Ключову роль у легалізації матеріалів ОРД відіграє Кримінальний процесуальний кодекс України. Він визначає поняття доказів, їх джерела, а також встановлює вимоги до допустимості доказів. Згідно з КПК, доказами визнаються фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, що

означає необхідність дотримання процесуальних процедур при використанні результатів ОРД. Як зазначає О. В. Капліна, саме норми КПК визначають, чи може оперативна інформація бути використана як доказ, і за яких умов це допустимо [131 С. 273].

Особливе значення мають положення КПК щодо негласних слідчих (розшукових) дій, які за своєю природою є близькими до оперативно-розшукових заходів. Вони передбачають обов'язкове отримання судового дозволу, чітку процедуру проведення та документування результатів. Це створює процесуальний механізм, який дозволяє легалізувати інформацію, отриману негласними методами. Як підкреслює С. С. Чернявський, інститут негласних слідчих дій є ключовим інструментом інтеграції оперативної діяльності у кримінальний процес [170].

Окрему роль відіграє судова практика, яка формує підходи до оцінки допустимості матеріалів ОРД. Судові рішення часто визначають, чи були дотримані вимоги закону при отриманні та оформленні відповідної інформації. Як зазначає І. В. Гловюк, практика судів є важливим джерелом тлумачення норм кримінального процесу щодо доказів та їх допустимості [171].

У сучасних умовах значну увагу приділяють також міжнародним стандартам у сфері прав людини. Практика Європейського суду з прав людини встановлює критерії допустимості доказів, отриманих у результаті негласних заходів, зокрема щодо необхідності судового контролю та забезпечення справедливого судового розгляду. Як зазначає Н. М. Ахтирська, врахування міжнародних стандартів є необхідною умовою адаптації національного законодавства до європейських вимог [172].

Співвідношення оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу є однією з ключових теоретичних і практичних проблем сучасного кримінального судочинства. Воно визначає межі, форми та механізми взаємодії двох самостійних, але тісно пов'язаних правових інститутів, від ефективності яких залежить результативність розслідування кримінальних

правопорушень.

Оперативно-розшукова діяльність і кримінальний процес мають різну правову природу. Перша здійснюється на підставі спеціального законодавства і спрямована на отримання інформації про підготовку або вчинення кримінальних правопорушень, часто з використанням негласних методів. Кримінальний процес, у свою чергу, є строго регламентованою діяльністю, спрямованою на доказування обставин кримінального правопорушення та прийняття процесуальних рішень. Як зазначає В. Т. Нор, оперативно-розшукова діяльність виконує інформаційно-пошукову функцію, тоді як кримінальний процес — доказову та правозастосовну [173].

Попри відмінності, ці дві сфери знаходяться у постійній взаємодії. Результати оперативно-розшукової діяльності часто стають підставою для початку кримінального провадження, визначення напрямів досудового розслідування та формування доказової бази. Як підкреслює О. М. Джужа, ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою залежить від рівня інтеграції оперативної та процесуальної діяльності [157 С. 198].

Однією з основних проблем співвідношення є різний рівень регламентації діяльності. Кримінальний процес детально врегульований нормами КПК України, тоді як оперативно-розшукова діяльність має більш гнучкий характер і допускає використання негласних методів. Це створює певні труднощі при використанні результатів ОРД у кримінальному провадженні. Як зазначає О. В. Баулін, відсутність повної узгодженості між цими двома системами призводить до проблем із допустимістю доказів [174].

Особливе значення має питання переходу від оперативної діяльності до процесуальної. Цей перехід здійснюється шляхом легалізації оперативно-розшукових матеріалів, що дозволяє використовувати їх як докази. Таким чином, легалізація виступає ключовим елементом взаємодії між ОРД і кримінальним процесом. Як підкреслює І. В. Гловюк, саме на етапі трансформації оперативної інформації у процесуальну форму забезпечується їх взаємозв'язок [166 С. 161].

Важливо також враховувати, що з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України відбулося зближення оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу, зокрема через запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Ці дії мають процесуальний статус, але за своєю суттю є продовженням оперативної діяльності. Як зазначає С. С. Чернявський, негласні слідчі дії стали своєрідним «містком» між двома правовими режимами [170 С. 153].

Окремою проблемою є розмежування повноважень між оперативними підрозділами та слідчими. Недостатня координація може призводити до дублювання функцій або, навпаки, втрати важливої інформації. Як підкреслює Л. М. Лобойко, ефективна взаємодія між суб'єктами кримінального провадження є необхідною умовою досягнення його цілей [175].

У сучасних умовах співвідношення ОРД і кримінального процесу ускладнюється розвитком цифрових технологій. Значна частина інформації отримується в електронній формі, що потребує нових підходів до її легалізації та використання. Як зазначає О. Р. Михайленко, цифровізація змінює характер взаємодії між оперативною та процесуальною діяльністю, вимагаючи оновлення правового регулювання [167 С. 117].

Питання визначення підстав для використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні має принципове значення, оскільки саме воно визначає межі допустимості втручання держави у сферу прав і свобод людини та водночас забезпечує ефективність доказування. Належне правове обґрунтування використання таких матеріалів виступає гарантією їх законності та доказової сили.

Під підставами використання матеріалів ОРД у кримінальному провадженні слід розуміти сукупність юридичних фактів і умов, за наявності яких результати оперативно-розшукової діяльності можуть бути введені у процес доказування. До таких підстав належать, зокрема, законність отримання інформації, її належність до предмета доказування та дотримання встановлених процедур її оформлення. Як зазначає В. М. Тертишник, будь-

який доказ має відповідати вимогам законності джерела та способу отримання, інакше він втрачає своє доказове значення [148 С. 356].

Однією з основних підстав є наявність фактичних даних, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення. Саме такі дані можуть бути використані для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань і подальшого розслідування. Оперативно-розшукові матеріали часто виступають джерелом первинної інформації, яка запускає механізм кримінального провадження. Як підкреслює О. В. Капліна, результати ОРД можуть бути підставою для початку досудового розслідування, але їх подальше використання як доказів потребує процесуалізації [131 С. 281].

Важливою підставою є дотримання вимог законності при проведенні оперативно-розшукових заходів. Це означає, що всі дії оперативних підрозділів повинні здійснюватися відповідно до закону, із дотриманням встановлених процедур та меж повноважень. Порушення цих вимог може призвести до визнання отриманої інформації недопустимою. Як зазначає С. С. Чернявський, законність способу отримання інформації є визначальним критерієм її допустимості у кримінальному процесі [170 С. 161].

Ще однією важливою підставою є наявність процесуального рішення, яке дозволяє використання результатів ОРД. У випадках, коли оперативно-розшукові заходи пов'язані з обмеженням конституційних прав, необхідним є отримання судового дозволу. Це стосується, зокрема, перехоплення комунікацій, аудіо- та відеоконтролю особи. Як підкреслює І. В. Гловюк, судовий контроль є ключовим елементом забезпечення законності використання результатів негласних заходів [166 С. 168].

Суттєве значення має також відповідність матеріалів ОРД вимогам належності та допустимості доказів. Належність означає, що інформація має безпосереднє відношення до обставин, які підлягають доказуванню, тоді як допустимість передбачає її отримання у законний спосіб. Як зазначає Ю. М. Грошевий, ці критерії є основою оцінки будь-якого доказу у кримінальному процесі [147 С. 294].

У сучасних умовах особливого значення набувають підстави використання електронних матеріалів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності. Такі матеріали повинні відповідати додатковим вимогам щодо автентичності, цілісності та захищеності від змін. Як зазначає А. Р. Туманянц, електронні докази потребують спеціальних процедур перевірки, що забезпечують їх достовірність [150 С. 105].

Окремо слід відзначити роль прокурора у визначенні підстав використання матеріалів ОРД. Прокурор здійснює процесуальне керівництво та оцінює законність отриманих матеріалів, приймаючи рішення про їх використання у кримінальному провадженні. Як підкреслює Л. Д. Удалова, прокурор виступає гарантом законності доказування та забезпечує дотримання процесуальних вимог [159 С. 301].

Процес легалізації оперативно-розшукових матеріалів у досудовому кримінальному провадженні здійснюється за участю низки уповноважених суб'єктів, кожен із яких виконує чітко визначену функцію. Взаємодія цих суб'єктів забезпечує перехід оперативної інформації у процесуальну форму, що дозволяє використовувати її як доказ у кримінальному провадженні.

Ключову роль у первинному формуванні матеріалів відіграють оперативні підрозділи. Саме вони здійснюють оперативно-розшукові заходи, у результаті яких отримується інформація про кримінальні правопорушення. До їх повноважень належить збір, фіксація та первинне оформлення відповідних матеріалів. Як зазначає О. Ю. Татаров, оперативні підрозділи є базовим елементом системи ОРД, оскільки забезпечують отримання фактичних даних, необхідних для подальшого використання у кримінальному процесі [169 С. 102].

Водночас оперативні підрозділи не наділені повноваженнями самостійно надавати отриманій інформації статус доказу. Ця функція належить слідчому, який здійснює процесуальну діяльність у межах кримінального провадження. Слідчий приймає рішення щодо використання матеріалів ОРД, забезпечує їх належне процесуальне оформлення та

включення до доказової бази. Як підкреслює В. М. Тертишник, саме слідчий є центральною фігурою у процесі доказування, оскільки він здійснює оцінку отриманої інформації та визначає її значення для справи [148 С. 362].

Особливе місце у процесі легалізації займає прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Він контролює законність отримання оперативно-розшукових матеріалів, дає вказівки слідчому та оперативним підрозділам, а також приймає рішення щодо можливості їх використання у кримінальному провадженні. Як зазначає І. В. Гловюк, прокурор виконує функцію гаранта законності, забезпечуючи відповідність дій усіх суб'єктів вимогам кримінального процесуального законодавства [176].

Не менш важливу роль відіграє слідчий суддя, який здійснює судовий контроль за використанням оперативно-розшукових заходів, особливо тих, що пов'язані з обмеженням конституційних прав особи. Надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій є однією з ключових форм участі суду у процесі легалізації матеріалів. Як підкреслює С. С. Чернявський, судовий контроль забезпечує дотримання принципу пропорційності та запобігає можливим зловживанням [170, с. 174].

У подальшому суд, який розглядає кримінальне провадження по суті, здійснює оцінку допустимості та достовірності легалізованих матеріалів. Саме суд визначає, чи можуть такі матеріали бути використані як докази при ухваленні рішення. Як зазначає Ю. М. Грошевий, суд є остаточним арбітром у питаннях оцінки доказів, у тому числі отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності [147, с. 301].

Окрім основних суб'єктів, у процесі легалізації можуть брати участь експерти, спеціалісти та інші особи, які забезпечують технічну фіксацію, дослідження та аналіз отриманих матеріалів. Це особливо актуально у випадках використання цифрових доказів або складних технічних засобів. Як зазначає О. Р. Михайленко, залучення спеціалістів є необхідним для забезпечення достовірності та цілісності електронної інформації [167 С. 124].

Процедура трансформації оперативної інформації у докази є центральним елементом легалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні. Саме на цьому етапі відбувається перехід від неформалізованої, часто негласно отриманої інформації до процесуально оформлених доказів, які можуть бути використані у суді.

Трансформація оперативної інформації передбачає сукупність послідовних дій, спрямованих на забезпечення відповідності отриманих даних вимогам кримінального процесуального законодавства. Цей процес включає перевірку законності отримання інформації, її документування, процесуальне оформлення та подальшу оцінку. Як зазначає В. Ю. Шепітько, трансформація оперативних матеріалів у докази є складною процедурою, що поєднує елементи криміналістики, процесуального права та оперативної діяльності [11, с. 328].

Першим етапом трансформації є оцінка оперативної інформації на предмет її значущості для кримінального провадження. Слідчий або прокурор визначає, чи має отримана інформація відношення до обставин, що підлягають доказуванню. На цьому етапі оперативні матеріали виконують орієнтуючу функцію, допомагаючи визначити напрям подальших процесуальних дій. Як підкреслює О. В. Капліна, не вся оперативна інформація підлягає процесуалізації, а лише та, що має значення для встановлення істини у справі [131, с. 289].

Другим етапом є перевірка законності отримання інформації. Встановлюється, чи були дотримані вимоги законодавства під час проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема щодо наявності підстав, повноважень суб'єктів та, у разі необхідності, судового дозволу. Порухення цих вимог може призвести до визнання інформації недопустимою. Як зазначає І. В. Гловюк, законність способу отримання є ключовим критерієм допустимості доказу [166 С. 172].

Третій етап полягає у процесуальному оформленні матеріалів. Це включає складання протоколів, долучення носіїв інформації, фіксацію

технічних даних та інші дії, що забезпечують відповідність матеріалів вимогам КПК України. Особливе значення має правильне документування, оскільки воно гарантує можливість перевірки доказів у суді. Як підкреслює Ю. М. Грошевий, належне процесуальне оформлення є необхідною умовою надання інформації статусу доказу [147 С. 308].

Четвертим етапом є закріплення доказової інформації через проведення процесуальних дій, таких як допити, обшуки, експертизи або огляди. У багатьох випадках оперативна інформація потребує додаткового підтвердження шляхом отримання процесуальних доказів. Як зазначає В. Т. Нор, оперативні матеріали часто виступають лише підставою для отримання доказів, але не замінюють їх [173 С. 151].

П'ятий етап — це оцінка отриманих доказів слідчим, прокурором і, в подальшому, судом. Оцінка здійснюється за критеріями належності, допустимості, достовірності та достатності. На цьому етапі визначається, чи можуть трансформовані матеріали бути використані для обґрунтування процесуальних рішень. Як зазначає Л. М. Лобойко, оцінка доказів є завершальним етапом процесу доказування, що визначає їх юридичну силу [175 С. 213].

У сучасних умовах особливого значення набувають процедури трансформації електронної інформації. Використання цифрових носіїв, мережових даних та інших електронних джерел потребує дотримання спеціальних правил фіксації та збереження інформації. Як зазначає О. Р. Михайленко, електронні докази вимагають застосування додаткових процедур, спрямованих на забезпечення їх цілісності та автентичності [167. С. 131].

Матеріали оперативно-розшукової діяльності можуть використовуватися у досудовому кримінальному провадженні у різних формах, що зумовлено їх специфічною природою та функціональним призначенням. Залежно від характеру отриманої інформації, ступеня її процесуалізації та значення для кримінального провадження, такі матеріали

можуть виконувати орієнтуючу, доказову та допоміжну функції.

3.2. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження у судовому розгляді та під час виконання покарань

Стадія судового розгляду кримінального провадження традиційно розглядається як етап, на якому здійснюється безпосередня перевірка доказів, дослідження обставин справи та ухвалення остаточного рішення судом. Водночас значення оперативно-розшукового супроводження на цьому етапі не втрачає своєї актуальності, а навпаки — трансформується відповідно до нових процесуальних завдань. Оперативно-розшукова діяльність у межах судового розгляду набуває допоміжного, але водночас стратегічно важливого характеру, спрямованого на забезпечення належного перебігу судового процесу та недопущення впливу на його результати.

Як зазначає О. М. Бандурка, оперативно-розшукова діяльність не обмежується виключно стадією досудового розслідування, а продовжує виконувати функції забезпечення кримінального провадження на всіх його етапах, включаючи судовий розгляд [177]. У цьому контексті її основною роллю стає підтримка стабільності процесу, своєчасне виявлення ризиків та забезпечення реалізації принципу змагальності сторін без стороннього втручання.

Однією з ключових функцій оперативно-розшукового супроводження на стадії судового розгляду є забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. В. В. Голіна підкреслює, що у випадках розгляду справ щодо організованої злочинності або тяжких кримінальних правопорушень існує підвищений ризик впливу на свідків, потерпілих та інших учасників процесу, що потребує застосування відповідних оперативних заходів [178]. Таким чином, оперативні підрозділи виконують превентивну функцію, спрямовану на недопущення тиску, залякування чи інших форм протиправного впливу.

Крім того, важливою складовою є моніторинг поведінки обвинувачених та їхнього оточення. Як зазначає С. С. Чернявський, оперативні підрозділи повинні здійснювати аналіз можливих ризиків, пов'язаних із втручанням у судовий процес, зокрема спробами впливу на суддів, свідків або знищенням доказів [44]. Така діяльність дозволяє своєчасно реагувати на потенційні загрози та забезпечувати належний порядок судового розгляду.

Окрему увагу слід приділити інформаційно-аналітичній функції оперативно-розшукового супроводження. У процесі судового розгляду можуть виникати нові обставини, які потребують додаткової перевірки або уточнення. Як підкреслює О. Ю. Татаров, оперативні підрозділи можуть відігравати важливу роль у зборі додаткової інформації, яка сприяє повному та всебічному дослідженню обставин справи [179]. Водночас така діяльність повинна здійснюватися з урахуванням вимог процесуального законодавства та не порушувати принципів судового провадження.

Не менш важливою є функція забезпечення виконання судових рішень у частині процесуальних обов'язків учасників провадження. І. В. Катеринчук зазначає, що оперативні підрозділи можуть залучатися до контролю за дотриманням обвинуваченими покладених на них обмежень, таких як заборона спілкування з певними особами або обов'язок з'являтися до суду [180].

Водночас необхідно враховувати, що оперативно-розшукова діяльність на стадії судового розгляду має здійснюватися з дотриманням принципу верховенства права та процесуальної автономії суду. Л. І. Казміренко підкреслює, що будь-яке втручання в діяльність суду або вплив на його рішення є неприпустимим, а оперативні заходи повинні мати виключно допоміжний та забезпечувальний характер [181].

Здійснення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження на стадії судового розгляду має чітко визначатися правовими підставами, що забезпечують законність, обґрунтованість і допустимість відповідних заходів. Особливість цього етапу полягає в тому, що провадження

вже перебуває у сфері судового контролю, а тому будь-яка діяльність оперативних підрозділів повинна здійснюватися з урахуванням принципів незалежності суду, змагальності сторін та верховенства права.

Нормативною основою для здійснення оперативно-розшукової діяльності в Україні є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також положення Кримінального процесуального кодексу України, які регулюють використання негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних інструментів. Як зазначає О. М. Бандурка, правові підстави оперативно-розшукової діяльності включають наявність інформації про підготовку або вчинення злочину, необхідність захисту учасників кримінального провадження, а також забезпечення виконання процесуальних рішень [177 с. 88–96].

У контексті судового розгляду особливого значення набуває питання допустимості застосування оперативно-розшукових заходів після передачі обвинувального акту до суду. В. В. Голіна підкреслює, що оперативно-розшукова діяльність не припиняється автоматично з початком судового розгляду, однак її зміст і межі змінюються відповідно до нових процесуальних умов [178 с. 215–223]. Зокрема, оперативні заходи можуть здійснюватися з метою запобігання новим злочинам, забезпечення безпеки учасників процесу та контролю за поведінкою обвинувачених.

Важливим елементом правового регулювання є судовий контроль за проведенням окремих оперативно-розшукових заходів. Як зазначає М. В. Багрій, застосування негласних заходів, що пов'язані з обмеженням конституційних прав особи (наприклад, прослуховування телефонних розмов або зняття інформації з каналів зв'язку), можливе виключно на підставі ухвали слідчого судді [183]. Це положення поширюється і на випадки, коли такі заходи здійснюються під час судового розгляду.

Крім того, необхідно враховувати співвідношення оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. С. С. Чернявський зазначає, що результати оперативно-розшукових заходів можуть бути використані у

кримінальному провадженні лише за умови їх належного процесуального оформлення та відповідності вимогам доказового права [44 с. 104–112]. Таким чином, правові підстави здійснення таких заходів тісно пов'язані з питанням їх подальшої доказової сили.

Особливу увагу в науковій літературі приділено обмеженням оперативно-розшукової діяльності на стадії судового розгляду. І. П. Голосніченко підкреслює, що оперативні підрозділи не мають права втручатися у здійснення правосуддя або впливати на рішення суду, а їх діяльність повинна бути спрямована виключно на забезпечення законності та правопорядку [184].

Окремо слід відзначити значення міжнародних стандартів у визначенні правових підстав оперативно-розшукової діяльності. Як зазначає О. Г. Кальман, практика Європейського суду з прав людини встановлює чіткі вимоги щодо законності, необхідності та пропорційності втручання у права людини, що має враховуватися при здійсненні будь-яких оперативних заходів [185].

Здійснення оперативно-розшукових заходів на стадії судового розгляду кримінального провадження має базуватися на чітко визначених правових підставах, які забезпечують законність, обґрунтованість і допустимість відповідної діяльності. Особливість цього етапу полягає у тому, що кримінальне провадження вже перебуває під безпосереднім контролем суду, що зумовлює підвищені вимоги до дотримання процесуальних гарантій та прав людини.

Нормативну основу здійснення оперативно-розшукової діяльності становлять положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінального процесуального кодексу України, а також підзаконні нормативні акти, що регулюють діяльність відповідних правоохоронних органів. Як зазначає В. Т. Маляренко, правові підстави застосування оперативно-розшукових заходів повинні відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності, що є фундаментальними для

демократичної правової держави [105 с. 176–185].

У контексті судового розгляду важливо розмежовувати оперативно-розшукову діяльність і процесуальну діяльність сторін кримінального провадження. М. Є. Шумило підкреслює, що після направлення обвинувального акту до суду функція доказування переходить у площину судового дослідження доказів, однак це не виключає можливості здійснення оперативних заходів з метою запобігання новим злочинам або забезпечення безпеки учасників процесу [186].

Важливим аспектом є наявність процесуальних гарантій при здійсненні оперативно-розшукових заходів, особливо тих, що пов'язані з обмеженням конституційних прав особи. Як зазначає О. В. Капліна, застосування заходів, які втручаються у приватне життя особи, можливе лише за умови наявності судового дозволу, що виступає ключовим механізмом захисту прав людини [131].

Особливу увагу слід приділити питанням допустимості результатів оперативно-розшукової діяльності як доказів у суді. За висновками В. Я. Тація, будь-які матеріали, отримані в результаті оперативних заходів, можуть бути використані в кримінальному провадженні лише за умови їх відповідності вимогам кримінального процесуального законодавства, зокрема щодо належності, допустимості та достовірності [188].

Окремим питанням є визначення меж здійснення оперативно-розшукової діяльності у судовій стадії. Ю. М. Грошевий зазначає, що оперативні підрозділи не можуть підміняти собою функції суду або сторін процесу, а їх діяльність повинна мати виключно допоміжний характер, спрямований на забезпечення ефективного та безперешкодного судового розгляду [189].

Крім того, сучасна правова доктрина враховує положення міжнародного права, зокрема практику Європейського суду з прав людини. Як зазначає І. В. Назаров, застосування оперативно-розшукових заходів повинно відповідати стандартам ЄСПЛ щодо втручання у права людини, зокрема критеріям

«законності», «необхідності у демократичному суспільстві» та «пропорційності» [190]

Використання результатів оперативно-розшукової діяльності (ОРД) як доказів у судовому розгляді кримінального провадження є одним із найбільш складних і дискусійних питань сучасного кримінального процесу. Це зумовлено необхідністю забезпечення балансу між ефективністю протидії злочинності та дотриманням фундаментальних прав і свобод людини, зокрема права на справедливий суд.

Результати оперативно-розшукової діяльності за своєю природою не завжди є доказами у процесуальному розумінні, оскільки вони отримуються поза межами кримінального процесу. Водночас, як зазначає Р. М. Шехавцов, такі результати можуть набувати статусу доказів лише за умови їх належного процесуального оформлення та включення до матеріалів кримінального провадження відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України [191].]. У той же час, згідно даних, отриманих під час дослідження значна кількість респондентів вважають допустимим часткове використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у подальшому кримінальному провадженні, за умови їх належної легалізації та реалізації – 87% респондентів [Додатки Б, В].

Ключовим питанням у цьому контексті є допустимість доказів. Як підкреслює Н. В. Глинська, допустимість результатів ОРД визначається дотриманням законності під час їх отримання, а також відповідністю встановленим процесуальним формам їх фіксації та подання до суду [192]. Будь-яке порушення процедури отримання таких даних може призвести до визнання їх недопустимими доказами.

Особливу увагу у наукових дослідженнях приділено співвідношенню оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій. Як зазначає О. Г. Шило, трансформація результатів оперативно-розшукової діяльності у процесуальні докази можлива лише за умови їх легалізації через проведення відповідних процесуальних дій, передбачених КПК України [193].

Важливим аспектом є також питання достовірності таких доказів. За висновками І. О. Крицької, результати оперативно-розшукової діяльності часто мають інформаційний характер і потребують додаткової перевірки шляхом проведення слідчих дій або інших процесуальних заходів, що дозволяє забезпечити їх об'єктивність та відповідність дійсності [194].

Окрему увагу слід приділити проблемі використання результатів негласних заходів. У працях В. І. Фаринника зазначається, що такі матеріали можуть бути використані як докази лише за умови отримання їх на підставі відповідного судового дозволу та дотримання всіх вимог щодо їх документування [195].

У сучасній доктрині також активно досліджується вплив практики Європейського суду з прав людини на питання допустимості доказів. Як зазначає Д. О. Савицький, ЄСПЛ виходить із того, що навіть у випадку отримання доказів із порушенням національного законодавства, ключовим є оцінка загальної справедливості судового розгляду, що включає перевірку того, чи не було порушено право особи на захист [196]

Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження під час судового розгляду є одним із ключових напрямів оперативно-розшукового супроводження, особливо у справах, пов'язаних із організованою злочинністю, корупційними правопорушеннями або насильницькими злочинами. У цих умовах існує підвищений ризик впливу на свідків, потерпілих, експертів та інших учасників процесу, що може негативно позначитися на об'єктивності судового розгляду та реалізації принципу справедливості.

Правове регулювання забезпечення безпеки учасників кримінального провадження в Україні передбачене, зокрема, Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Водночас важливу роль у реалізації відповідних заходів відіграють оперативні підрозділи, які здійснюють виявлення загроз, їх оцінку та організацію відповідних заходів реагування. Як зазначає С. В. Єсімов, система

забезпечення безпеки учасників кримінального провадження повинна бути інтегрованою складовою правоохоронної діяльності, що включає як процесуальні, так і оперативні інструменти [197].

Одним із ключових завдань оперативно-розшукового супроводження є своєчасне виявлення загроз життю, здоров'ю чи майну учасників процесу. Як підкреслює О. М. Литвинов, ефективність таких заходів залежить від здатності оперативних підрозділів здійснювати превентивний аналіз ризиків, що передбачає збір інформації про можливі наміри впливу на учасників судового розгляду [198].

Важливим аспектом є застосування конкретних заходів безпеки, серед яких виділяють особисту охорону, охорону житла, зміну місця проживання, забезпечення конфіденційності даних, а також використання технічних засобів контролю. За висновками Т. В. Варфоломеевої, ефективність таких заходів значною мірою залежить від належної координації між оперативними підрозділами та іншими органами, залученими до забезпечення безпеки [199].

Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділено питанням забезпечення безпеки свідків. Як зазначає І. М. Козьяков, відсутність належного рівня захисту свідків може призводити до відмови від дачі показань або їх спотворення, що істотно впливає на результати судового розгляду [200].

У контексті оперативно-розшукової діяльності важливу роль відіграє документування фактів протиправного впливу на учасників процесу. Як підкреслює В. О. Глушков, фіксація таких дій дозволяє не лише запобігти подальшим порушенням, але й притягнути винних осіб до відповідальності [201].

Окремим напрямом є використання сучасних технологій для забезпечення безпеки. У працях А. В. Савченка зазначається, що впровадження відеоспостереження, систем контролю доступу та інших технічних засобів дозволяє значно підвищити ефективність захисних заходів та мінімізувати ризики впливу на учасників судового процесу [202].

Однією з ключових загроз ефективному здійсненню правосуддя під час

судового розгляду є незаконний вплив на свідків, потерпілих, експертів та інших учасників кримінального провадження. Такий вплив може проявлятися у формі залякування, підкупу, шантажу або психологічного тиску, що ставить під сумнів об'єктивність показань і, як наслідок, справедливість судового рішення. У цьому контексті оперативно-розшукове супроводження відіграє важливу роль у виявленні, попередженні та нейтралізації таких загроз.

Як зазначає М. М. Михеєнко, забезпечення свободи волевиявлення учасників кримінального процесу є необхідною умовою реалізації принципу змагальності сторін та досягнення істини у справі [87 с. 254–263]. У зв'язку з цим будь-які спроби впливу на свідків повинні оперативно виявлятися та припинятися.

Важливим напрямом діяльності оперативних підрозділів є своєчасне виявлення фактів підготовки або здійснення незаконного впливу. Як підкреслює О. В. Кальман, ефективна протидія таким явищам потребує використання комплексу оперативно-розшукових заходів, спрямованих на отримання інформації про наміри зацікавлених осіб, їх зв'язки та способи впливу [203].

Особливу увагу в науковій літературі приділено формам тиску на учасників процесу. За висновками О. О. Дудорова, найбільш поширеними є психологічний вплив, створення атмосфери страху, а також економічний тиск, що проявляється у формі підкупу або погроз втрати майна чи роботи [204].

Оперативно-розшукові підрозділи відіграють важливу роль у документуванні таких протиправних дій. Як зазначає Є. О. Письменський, фіксація фактів впливу на свідків має здійснюватися з дотриманням вимог законності та належної доказової процедури, що дозволяє використовувати отримані матеріали у кримінальному провадженні [205].

Важливим елементом протидії є застосування превентивних заходів. За дослідженнями Н. О. Гуторової, ефективна профілактика тиску на свідків передбачає як забезпечення їх безпеки, так і створення умов, за яких потенційні правопорушники усвідомлюють неминучість відповідальності за

такі дії [206].

Окрему увагу слід приділити ролі оперативної інформації у попередженні таких правопорушень. Як підкреслює В. С. Батиргарєєва, своєчасне отримання та аналіз інформації про можливі спроби впливу дозволяє не лише запобігти їх реалізації, але й забезпечити належну підготовку до судового розгляду [207].

У сучасних умовах важливого значення набуває також використання технічних засобів фіксації та контролю. Як зазначає О. Ю. Бусол, застосування аудіо- та відеофіксації, електронного контролю та інших технологій дозволяє підвищити ефективність виявлення фактів незаконного впливу та забезпечити належний рівень доказової бази [208].

Оперативно-розшукове супроводження складних та резонансних судових процесів є окремим напрямом діяльності правоохоронних органів, що характеризується підвищеним рівнем організаційної складності, суспільної уваги та потенційних ризиків. До таких процесів належать справи, пов'язані з організованою злочинністю, корупційними правопорушеннями, терористичною діяльністю, а також інші кримінальні провадження, що викликають значний суспільний резонанс.

Особливістю таких процесів є необхідність забезпечення не лише ефективного судового розгляду, але й підтримання громадського порядку, інформаційної безпеки та недопущення зовнішнього впливу на суд. Як зазначає В. В. Коваленко, резонансні кримінальні провадження супроводжуються підвищеним рівнем інформаційного тиску, що може впливати як на учасників процесу, так і на суспільне сприйняття правосуддя [209].

У таких умовах оперативні підрозділи виконують функцію комплексного забезпечення судового процесу. Зокрема, як підкреслює І. В. Басиста, оперативно-розшукове супроводження резонансних справ включає моніторинг криміногенної ситуації, аналіз ризиків, пов'язаних із можливими провокаціями, а також організацію заходів щодо забезпечення безпеки суддів

та інших учасників процесу [210].

Однією з ключових складових є інформаційно-аналітичне забезпечення. Як зазначає О. В. Таран, оперативні підрозділи повинні здійснювати постійний збір та аналіз інформації про можливі загрози, включаючи дії організованих груп, громадські настрої та інформаційні кампанії, що можуть впливати на хід судового розгляду [211].

Особливу роль відіграє координація дій між різними правоохоронними органами. За висновками М. А. Погорецького, ефективний оперативний супровід складних судових процесів можливий лише за умови чіткої взаємодії між поліцією, органами прокуратури, Службою безпеки України та іншими суб'єктами, що забезпечують правопорядок [212].

Важливим аспектом є також протидія спробам дестабілізації судового процесу. Як зазначає О. Г. Колб, у резонансних справах нерідко мають місце спроби організації масових акцій, провокацій або інформаційного тиску з метою впливу на суд, що потребує оперативного реагування з боку правоохоронних органів [213].

Окрему увагу слід приділити забезпеченню інформаційної безпеки. За дослідженнями Л. М. Давиденка, поширення недостовірної інформації або маніпулятивних матеріалів у медіа може суттєво впливати на хід судового процесу, формуючи упереджене ставлення до його учасників [214].

Крім того, важливим є забезпечення громадського порядку під час проведення судових засідань. Як підкреслює В. О. Навроцький, присутність великої кількості громадян, представників ЗМІ та інших осіб може створювати додаткові ризики порушення порядку, що вимагає належної організації охорони суду та контролю за ситуацією [215].

Ефективність оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження на стадії судового розгляду значною мірою залежить від належної взаємодії оперативних підрозділів із судом та органами прокуратури. У сучасній моделі кримінального процесу така взаємодія має забезпечувати баланс між процесуальною незалежністю суду, повноваженнями прокурора як

процесуального керівника та функціональною роллю оперативних підрозділів.

Взаємодія з органами прокуратури є ключовою складовою оперативно-розшукового супроводження, оскільки саме прокурор здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді та координує діяльність сторони обвинувачення. Як зазначає В. І. Тertiшник, прокурор у судовому провадженні виступає центральною фігурою, яка забезпечує реалізацію функції обвинувачення, а також визначає необхідність використання додаткових матеріалів, у тому числі отриманих в результаті оперативно-розшукової діяльності [216].

У цьому контексті оперативні підрозділи виконують допоміжну функцію, надаючи прокурору інформацію, яка може бути використана для обґрунтування позиції обвинувачення. Як підкреслює А. В. Столітній, така взаємодія повинна здійснюватися у чітко визначених правових межах, з дотриманням принципу допустимості доказів та процесуальної форми їх використання [217].

Взаємодія з судом має інший характер і відрізняється більш суворими обмеженнями. Суд є незалежним органом, що здійснює правосуддя, і будь-який вплив на його діяльність є неприпустимим. Як зазначає Л. Д. Удалова, взаємодія оперативних підрозділів із судом може здійснюватися лише опосередковано, через процесуальні механізми, передбачені законодавством, зокрема шляхом подання клопотань, надання матеріалів або виконання судових доручень [218].

Особливу роль відіграє взаємодія у випадках виникнення нових обставин під час судового розгляду. Як підкреслює Д. В. Письменний, оперативні підрозділи можуть залучатися до перевірки таких обставин, однак їх діяльність повинна бути узгоджена з прокурором та здійснюватися в межах процесуальних повноважень [219].

Не менш важливим є питання обміну інформацією між суб'єктами взаємодії. Як зазначає О. М. Костенко, ефективна комунікація між оперативними підрозділами та органами прокуратури сприяє своєчасному

реагуванню на зміни у перебігу судового процесу, а також підвищує якість підготовки до судових засідань [220].

Водночас у науковій літературі відзначаються проблеми, пов'язані з недостатньою узгодженістю дій між різними суб'єктами. За висновками О. В. Бауліна, відсутність чітких механізмів взаємодії може призводити до дублювання функцій, втрати інформації або затримок у реагуванні на процесуальні ситуації [221].

Судовий розгляд кримінального провадження не завжди обмежується дослідженням уже зібраних на досудовій стадії доказів. У процесі слухання справи можуть виникати нововиявлені або раніше невідомі обставини, які мають істотне значення для встановлення істини у справі. У таких випадках особливого значення набуває оперативно-розшукове супроводження, спрямоване на швидке реагування, перевірку та документування нової інформації.

Як зазначає В. М. Трофименко, судовий розгляд є динамічним процесом, у якому можуть з'являтися нові факти, що потребують додаткової перевірки, а тому механізми реагування на такі обставини мають бути гнучкими та ефективними [222]. У цьому контексті оперативні підрозділи виступають інструментом швидкого збору додаткової інформації.

Оперативне реагування передбачає, насамперед, отримання та аналіз нових даних, що виникають у ході судового засідання. Як підкреслює І. М. Єфіменко, така інформація може надходити від свідків, експертів, сторін процесу або бути результатом дослідження доказів у суді [223]. У цих умовах оперативні підрозділи повинні забезпечити її перевірку з використанням законних засобів.

Важливим елементом є координація дій із прокурором як процесуальним керівником сторони обвинувачення. Як зазначає О. В. Лазукова, будь-яке реагування на нововиявлені обставини повинно здійснюватися в межах процесуального порядку, з урахуванням необхідності подальшого використання отриманих результатів у суді [224].

Особливу увагу слід приділити швидкості реагування. За висновками С. О. Книженка, своєчасність отримання та перевірки нових відомостей має вирішальне значення, оскільки затримка може призвести до втрати доказів або унеможливити їх використання [225].

Разом із тим, оперативне реагування має здійснюватися з дотриманням принципу допустимості доказів. Як підкреслює Н. М. Ахтирська, результати перевірки нововиявлених обставин можуть бути використані у суді лише за умови їх належного процесуального оформлення, що виключає можливість використання інформації, отриманої з порушенням закону [226].

Окремим напрямом є використання сучасних інформаційних технологій у процесі реагування. Як зазначає В. М. Федченко, цифрові інструменти дозволяють значно прискорити процес збору та аналізу інформації, що особливо важливо у випадках, коли нові обставини потребують негайної перевірки [227].

Крім того, важливим є забезпечення належної фіксації отриманих результатів. Як підкреслює О. І. Марочкін, документування нововиявлених обставин має здійснюватися з урахуванням вимог кримінального процесуального законодавства, що забезпечує можливість їх подальшого використання як доказів [228].

Застосування негласних заходів у період судового розгляду кримінального провадження є одним із найбільш складних і дискусійних аспектів оперативно-розшукового супроводження. Це пов'язано з тим, що такі заходи безпосередньо зачіпають конституційні права особи, зокрема право на приватність, та потребують особливої правової обґрунтованості і процесуального контролю. Водночас у певних випадках їх використання є необхідним для забезпечення належного перебігу судового процесу та запобігання новим злочинам.

Як зазначає І. В. Гловюк, негласні слідчі (розшукові) дії є важливим інструментом отримання інформації, однак їх застосування повинно бути чітко регламентованим і відповідати принципу верховенства права [229]. У

контексті судового розгляду це означає, що такі заходи можуть застосовуватися лише за наявності законних підстав і з дотриманням установленної процедури.

Важливим питанням є визначення меж допустимості застосування негласних заходів після передачі справи до суду. Як підкреслює Д. В. Сергєєва, хоча основна доказова база формується на досудовій стадії, це не виключає можливості проведення негласних заходів у разі виникнення нових загроз або необхідності документування протиправної діяльності [230].

Ключовим елементом правового регулювання є судовий контроль. Як зазначає В. В. Вапнярчук, будь-яке втручання у приватне життя особи повинно здійснюватися виключно на підставі судового дозволу, що гарантує захист прав людини та запобігає зловживанням з боку правоохоронних органів [231].

Особливу увагу слід приділити питанням допустимості результатів негласних заходів у суді. За висновками О. Ю. Хабло, такі результати можуть бути використані як докази лише за умови дотримання всіх процесуальних вимог, включаючи належне документування, забезпечення автентичності та можливість перевірки стороною захисту [232].

3.3. Організація взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження

Взаємодія у кримінальному провадженні є однією з ключових умов ефективного функціонування системи кримінальної юстиції, оскільки забезпечує узгодженість дій різних суб'єктів, спрямованих на досягнення цілей кримінального процесу. У науковій літературі взаємодія розглядається як система організаційних, процесуальних та тактичних заходів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами з метою виявлення, припинення, розслідування та попередження кримінальних правопорушень [233].

Сутність взаємодії полягає у координації діяльності суб'єктів кримінального провадження, які мають різні повноваження, функції та правовий статус. До таких суб'єктів належать слідчі, прокурори, оперативні підрозділи, суд, а також інші органи державної влади. Кожен із них виконує визначену законом роль, однак лише за умов належної взаємодії можливе досягнення ефективного результату у кримінальному провадженні [131].

Взаємодія має комплексний характер і охоплює кілька взаємопов'язаних елементів. По-перше, це інформаційний обмін, який включає передачу відомостей про обставини кримінального правопорушення, осіб, причетних до його вчинення, а також інші дані, необхідні для розслідування. По-друге, організаційна складова, що передбачає узгодження планів, розподіл завдань і координацію дій. По-третє, процесуальний аспект, який забезпечує використання отриманої інформації як доказів у кримінальному провадженні [235].

Особливістю взаємодії є її динамічний характер. Вона змінюється залежно від стадії кримінального провадження, характеру злочину, кількості залучених суб'єктів та інших факторів. Наприклад, на стадії досудового розслідування взаємодія має більш інтенсивний характер і включає тісну співпрацю між слідчим та оперативними підрозділами, тоді як на стадії судового розгляду основна роль належить суду та сторонам процесу [236].

Важливим є розмежування понять «взаємодія» та «координація». Хоча ці категорії є взаємопов'язаними, взаємодія охоплює ширше коло відносин і включає безпосереднє виконання спільних дій, тоді як координація спрямована на узгодження діяльності та визначення її напрямів. Таким чином, координація виступає одним із елементів взаємодії, але не тотожна їй [91, с. 421–438].

Сутність взаємодії також проявляється у її функціональному призначенні. Вона забезпечує:

- підвищення ефективності розслідування;
- скорочення строків кримінального провадження; – повноту та

об'єктивність встановлення обставин справи;

– попередження дублювання функцій і конфліктів повноважень.

У сучасних умовах значення взаємодії суттєво зростає у зв'язку з ускладненням злочинності, зокрема розвитком організованих форм, транснаціональних злочинів та використанням цифрових технологій. Це потребує інтеграції зусиль різних органів, використання сучасних інформаційних систем і впровадження нових форм співпраці [Sheptycki J. *Policing, Intelligence and Transnational Crime*. London: Routledge, 2017, pp. 145–169].

Нормативно-правове регулювання взаємодії у кримінальному провадженні являє собою систему правових норм, що визначають порядок, форми та межі співпраці між суб'єктами кримінального процесу. Його основною метою є забезпечення ефективності досудового розслідування, дотримання прав людини та узгодженості дій між слідчим, прокурором і оперативними підрозділами.

Ключове місце у системі нормативного регулювання займає Кримінальний процесуальний кодекс України, який визначає процесуальні механізми взаємодії, зокрема через інститут доручень слідчого, створення слідчих груп та залучення інших суб'єктів до проведення процесуальних дій. Як зазначає В. С. Бондар, саме КПК України формує базові процесуальні форми взаємодії та встановлює їх обов'язковість [238].

Разом із тим, правове регулювання взаємодії не обмежується лише нормами кримінального процесуального законодавства. У наукових дослідженнях підкреслюється його комплексний характер. Так, у роботах М. Скриник наголошується, що нормативну основу взаємодії становлять також Конституція України, закони про оперативно-розшукову діяльність та відомчі нормативні акти, які деталізують механізми співпраці між суб'єктами кримінального провадження [239].

Важливий внесок у розвиток теоретичних основ нормативного регулювання взаємодії зроблено у монографічних дослідженнях. Зокрема, у

колективній монографії за редакцією В. В. Сокурєнка взаємодія розглядається як складна правова категорія, що поєднує процесуальні, організаційні та криміналістичні елементи діяльності правоохоронних органів [240] .

У сучасних наукових статтях також приділяється значна увага проблемам нормативного регулювання взаємодії. Так, Р. О. Кропивка зазначає, що взаємодія прокурора, слідчого та оперативних підрозділів має подвійну природу — процесуальну та криміналістичну, що вимагає чіткої правової регламентації для забезпечення допустимості доказів [241] .

Окремі аспекти нормативного регулювання взаємодії досліджуються у працях, присвячених конкретним видам кримінальних правопорушень. Так, О. П. Бойко підкреслює необхідність удосконалення правового регулювання взаємодії під час розслідування економічних злочинів, зокрема шляхом конкретизації повноважень оперативних підрозділів [242] .

У дисертаційних дослідженнях також підкреслюється наявність проблем у нормативному регулюванні взаємодії. Зокрема, М. В. Борисенко зазначає, що законодавство не забезпечує достатньої процесуальної визначеності статусу оперативних підрозділів, що ускладнює їх участь у кримінальному провадженні [243] .

Дослідження Л. А. Гарбовського та О. М. Черняховича також підтверджують, що зміни у кримінальному процесуальному законодавстві потребують оновлення підходів до організації взаємодії, оскільки традиційні моделі співпраці не відповідають сучасним умовам протидії злочинності [244]

Організація взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження є одним із ключових елементів забезпечення ефективності діяльності правоохоронних органів та досягнення завдань кримінального судочинства. Сучасний стан розвитку кримінальної юстиції характеризується ускладненням форм злочинної діяльності, збільшенням кількості транснаціональних злочинів, використанням сучасних інформаційних технологій та необхідністю оперативного реагування на нові криміногенні загрози. За таких умов ефективне функціонування окремих

суб'єктів кримінального провадження без належної взаємодії стає неможливим. Саме координація діяльності між оперативними підрозділами, слідчими, прокурорами, судами та іншими учасниками процесу забезпечує досягнення єдиної мети – повного, всебічного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення [245].

У науковій літературі взаємодія оперативних підрозділів визначається як система узгоджених за метою, завданнями, часом та способами діяльності дій суб'єктів кримінального провадження, спрямованих на досягнення спільного результату шляхом раціонального використання наявних сил, засобів та інформаційних ресурсів [246].

М.В. Бондар зазначає, що взаємодія є не простим обміном інформацією між суб'єктами, а складною організаційною системою, яка передбачає координацію дій та спільне вирішення поставлених завдань [246. с. 362].

Теоретичні засади організації взаємодії ґрунтуються на системі принципів, що визначають основні вимоги до її здійснення.

До основних принципів взаємодії належать:

- законність;
- рівність суб'єктів взаємодії у межах їх компетенції;
- узгодженість дій;
- оперативність;
- безперервність;
- конфіденційність;
- взаємна відповідальність [247].

О.І. Тищенко наголошує, що дотримання принципів взаємодії забезпечує узгоджене функціонування суб'єктів кримінального провадження та сприяє підвищенню ефективності діяльності правоохоронної системи [247].

Важливе місце у структурі теоретичних засад взаємодії займає визначення її основних завдань.

До них належать:

- забезпечення своєчасного отримання інформації;

- координація діяльності суб'єктів;
- оптимізація використання сил та засобів;
- попередження дублювання функцій;
- забезпечення швидкого реагування на криміногенні загрози [248].

С.Д. Романчук зазначає, що правильна організація взаємодії сприяє ефективнішому використанню наявних ресурсів та підвищує результативність кримінального провадження [248].

Важливим елементом взаємодії виступає її структура, яка включає:

- суб'єкти взаємодії;
- об'єкти взаємодії;
- інформаційні зв'язки;
- форми взаємодії;
- механізми координації діяльності [249].

Взаємодія оперативних підрозділів зі слідчим є однією з ключових складових ефективного досудового розслідування, оскільки саме вона забезпечує поєднання процесуальних і оперативно-розшукових можливостей у боротьбі зі злочинністю. Така взаємодія має комплексний характер і охоплює організаційні, процесуальні та інформаційні аспекти спільної діяльності.

У науковій літературі взаємодія слідчого з оперативними підрозділами розглядається як узгоджена діяльність, спрямована на досягнення завдань кримінального провадження шляхом раціонального використання повноважень кожного суб'єкта. Зокрема, у дисертаційному дослідженні М. В. Борисенка підкреслюється, що така взаємодія є системою спільних дій, яка забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень . [243].

Сутність взаємодії полягає у розподілі функцій між слідчим і оперативними працівниками. Слідчий здійснює процесуальне керівництво, приймає ключові рішення та визначає напрям розслідування, тоді як оперативні підрозділи виконують доручення, здійснюють оперативно-розшукові заходи та забезпечують отримання первинної інформації. Такий

підхід дозволяє поєднати процесуальну форму з гнучкістю оперативної діяльності [250] .

Важливим аспектом є форми взаємодії, які можуть бути як процесуальними, так і організаційними. До процесуальних форм належать:

- виконання письмових доручень слідчого;
- участь оперативних працівників у слідчих (розшукових) діях;
- проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Як зазначає І. В. Кубарєв, система процесуальних форм взаємодії визначається кримінальним процесуальним законодавством і забезпечує легітимність спільної діяльності . [251].

До організаційних форм взаємодії належать:

- спільне планування розслідування;
- обмін інформацією;
- проведення нарад і координаційних заходів;
- створення слідчо-оперативних груп.

У дисертаційному дослідженні В. М. Малюги підкреслюється, що організація взаємодії є самостійним елементом діяльності, який визначає ефективність усієї системи розслідування [252] .

Суттєве значення має інформаційна складова взаємодії. Оперативні підрозділи забезпечують отримання, перевірку та передачу інформації, яка використовується слідчим для прийняття процесуальних рішень. Як зазначає Л. А. Гарбовський, ефективність розслідування значною мірою залежить від своєчасності та повноти інформаційного обміну між суб'єктами [253].

У сучасних дослідженнях також звертається увага на проблеми взаємодії. Зокрема, В. С. Бондар відзначає наявність недоліків у нормативному регулюванні, що призводить до неузгодженості дій між слідчим і оперативними підрозділами та знижує ефективність розслідування [238, с. 210–218].

Окремі науковці підкреслюють необхідність удосконалення практики взаємодії. Так, Р. О. Ємельянов зазначає, що важливим є чітке визначення

ролей оперативних працівників під час проведення слідчих дій, а також належне документування їх участі [254].

Взаємодія оперативних підрозділів і слідчого з прокурором як процесуальним керівником є визначальним елементом організації досудового розслідування. Саме прокурор відповідно до кримінального процесуального законодавства здійснює процесуальне керівництво, забезпечує законність дій інших суб'єктів та визначає загальний напрям кримінального провадження.

Сутність взаємодії з прокурором полягає у координації діяльності слідчого та оперативних підрозділів, погодженні ключових процесуальних рішень і здійсненні контролю за дотриманням прав і свобод людини. Як зазначає О. Г. Шило, прокурор виступає центральною фігурою у системі процесуального керівництва, забезпечуючи баланс між ефективністю розслідування та гарантіями прав учасників провадження [255].

Однією з основних форм взаємодії є виконання слідчим і оперативними підрозділами письмових вказівок прокурора. У науковій літературі підкреслюється, що такі вказівки мають обов'язковий характер і спрямовані на забезпечення повноти та об'єктивності розслідування [92 с. 242–255].

Важливе значення має також участь прокурора у прийнятті процесуальних рішень, зокрема:

- погодження повідомлення про підозру;
- санкціонування окремих слідчих (розшукових) дій;
- затвердження обвинувального акта.

Як зазначає І. В. Басиста, процесуальне керівництво прокурора забезпечує єдність практики досудового розслідування та підвищує якість доказової діяльності [256].

Особливу роль у взаємодії відіграє *контрольна функція прокурора*. Він здійснює нагляд за законністю дій слідчого та оперативних підрозділів, має право скасовувати незаконні рішення та давати обов'язкові до виконання вказівки. У дослідженнях В. В. Луцика підкреслюється, що така функція сприяє недопущенню процесуальних порушень та забезпечує належний рівень

доказової бази [257].

Взаємодія з прокурором також має організаційний характер. Вона включає:

- спільне планування розслідування;
- проведення координаційних нарад;
- узгодження тактики проведення слідчих дій.

У цьому контексті Р. М. Шехавцов зазначає, що ефективна взаємодія можлива лише за умови активної участі прокурора у плануванні та контролі за розслідуванням [258].

Окрему увагу слід приділити взаємодії у сфері негласних слідчих (розшукових) дій. Прокурор відіграє ключову роль у їх ініціюванні та контролі, що забезпечує законність втручання у приватне життя особи. Як підкреслює О. Ю. Татаров, саме прокурор несе відповідальність за обґрунтованість застосування таких заходів [259].

У сучасних умовах особливого значення набуває цифровізація кримінального процесу, що впливає і на характер взаємодії з прокурором. Використання електронного документообігу та інформаційних систем сприяє оперативності обміну інформацією та підвищує ефективність координації [260]

Взаємодія оперативних підрозділів, слідчого та прокурора із судом у кримінальному провадженні є важливим елементом забезпечення законності, обґрунтованості процесуальних рішень та дотримання прав і свобод людини. Суд у кримінальному процесі виступає незалежним органом, який здійснює правосуддя, а також реалізує функцію судового контролю на стадії досудового розслідування.

Сутність взаємодії з судом полягає у процесуальному зверненні сторони обвинувачення до суду з клопотаннями, отриманні дозволів на проведення окремих процесуальних дій та забезпеченні судового контролю за діяльністю органів досудового розслідування. Як зазначає Ю. П. Аленін, суд у кримінальному провадженні виконує функцію гаранта законності та

забезпечує баланс між інтересами держави і правами особи [261] .

Однією з ключових форм взаємодії є діяльність *слідчого судді*, який здійснює судовий контроль на стадії досудового розслідування. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що функція судового контролю не є правосуддям у класичному розумінні, однак відіграє важливу роль у забезпеченні законності процесуальних дій . [262].

Взаємодія з судом реалізується через низку процесуальних механізмів, зокрема:

- подання клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій;
- отримання дозволів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- застосування запобіжних заходів;
- оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора.

Як зазначає В. В. Ладиченко, судовий контроль є невід'ємною складовою кримінального процесу, що забезпечує перевірку законності дій органів досудового розслідування та попереджає можливі порушення прав людини . [263].

Важливу роль у взаємодії з судом відіграє інститут підсудності, який визначає компетентний суд для розгляду конкретного кримінального провадження. Як зазначається у сучасних дослідженнях, підсудність є елементом юрисдикції суду та забезпечує належну організацію судового розгляду . [264].

Окремий напрям взаємодії пов'язаний із розглядом судом матеріалів кримінального провадження по суті. На цьому етапі суд оцінює докази, зібрані слідчим і оперативними підрозділами, та приймає остаточне рішення. Як зазначає В. С. Гнатенко, саме на стадії судового розгляду відбувається перевірка допустимості та належності доказів, що є результатом попередньої взаємодії суб'єктів розслідування . [265].

У дисертаційних дослідженнях також значна увага приділяється взаємодії між прокурором і слідчим суддею як складовій взаємодії з судом

загалом. Так, С. В. Тищенко підкреслює, що така взаємодія має системний характер і спрямована на забезпечення законності, обґрунтованості процесуальних рішень та дотримання принципу верховенства права [266].

Таким чином, взаємодія з судом у кримінальному провадженні характеризується:

- процесуальним характером взаємодії;
- реалізацією функції судового контролю;
- забезпеченням законності та прав людини;
- перевіркою доказів на стадії судового розгляду.

Взаємодія з органами Національної поліції є ключовим напрямом організації досудового розслідування, оскільки саме в межах цієї системи відбувається безпосередня координація діяльності слідчих, оперативних підрозділів та інших структурних елементів правоохоронних органів. Така взаємодія забезпечує ефективне виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень.

Сутність взаємодії з органами Національної поліції полягає у погодженій діяльності різних підрозділів, спрямованій на досягнення завдань кримінального провадження. У дисертаційному дослідженні М. В. Борисенка підкреслюється, що взаємодія між слідчим та іншими підрозділами поліції має системний характер і є необхідною умовою ефективного розслідування злочинів. [243, с. 73–95].

Важливу роль у дослідженні взаємодії органів поліції відіграють наукові статті, у яких розкриваються сучасні проблеми координації між підрозділами. Зокрема, у роботі О. В. Кузьменка та С. І. Пономарьова зазначається, що взаємодія підрозділів Національної поліції повинна базуватися на принципах оперативності, узгодженості та ефективного обміну інформацією. [267].

Суттєвий внесок у розвиток теоретичних основ взаємодії зроблено у дисертаційних дослідженнях. Так, О. І. Бочек зазначає, що взаємодія в системі Національної поліції охоплює не лише внутрішньоорганізаційні зв'язки, але й взаємодію з іншими суб'єктами, що забезпечує комплексний підхід до

протидії злочинності . [268].

У сучасних дослідженнях також підкреслюється значення організаційного аспекту взаємодії. Зокрема, у роботі К. І. Анісімова зазначено, що ефективна взаємодія органів поліції передбачає чітку систему управління, розподіл повноважень і налагоджену комунікацію між структурними підрозділами . [269].

Особливу увагу науковці приділяють формам взаємодії між підрозділами Національної поліції. До них належать:

- створення слідчо-оперативних груп;
- спільне планування розслідування;
- обмін оперативною інформацією;
- проведення спільних заходів щодо документування злочинів.

Як зазначає О. П. Бойко, ефективність таких форм взаємодії залежить від чіткого визначення повноважень кожного підрозділу та узгодженості їх дій . [250, с. 134–149].

У наукових статтях також звертається увага на проблеми взаємодії в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану та зростання складності злочинності. Так, сучасні дослідження свідчать, що недостатня координація між підрозділами поліції може призводити до дублювання функцій або втрати важливої інформації . [270].

Взаємодія оперативних підрозділів із Службою безпеки України (СБУ) є важливим елементом забезпечення ефективного досудового розслідування, особливо у справах, пов'язаних із посяганнями на державну безпеку, тероризмом, кіберзлочинністю та іншими суспільно небезпечними діяннями. Така взаємодія має міжвідомчий характер і спрямована на координацію діяльності різних правоохоронних органів у межах кримінального провадження.

Сутність взаємодії зі Службою безпеки України полягає у погодженій діяльності органів досудового розслідування та спеціальних підрозділів СБУ щодо виявлення, документування та припинення кримінальних

правопорушень. У наукових дослідженнях підкреслюється, що СБУ виконує специфічні функції у сфері контррозвідувальної діяльності, що зумовлює особливий характер її взаємодії з іншими суб'єктами кримінального процесу [272].

Важливе значення має нормативно-правова основа взаємодії, яка включає положення Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Службу безпеки України», а також інші нормативні акти, що регулюють оперативно-розшукову та контррозвідувальну діяльність. Як зазначає В. І. Фаринник, особливість правового статусу СБУ полягає у поєднанні функцій правоохоронного органу та спеціальної служби, що впливає на форми та методи взаємодії [272].

Однією з ключових форм взаємодії є обмін інформацією між органами досудового розслідування та підрозділами СБУ. У дисертаційному дослідженні О. В. Тарасенка зазначається, що ефективний інформаційний обмін дозволяє оперативно реагувати на загрози національній безпеці та забезпечує повноту доказової бази [273].

До основних форм взаємодії також належать:

- проведення спільних оперативно-розшукових заходів;
- участь у спільних слідчо-оперативних групах;
- координація дій під час розслідування складних кримінальних правопорушень;
- виконання доручень слідчого або прокурора.

Як підкреслює С. С. Чернявський, міжвідомча взаємодія у сфері протидії злочинам проти основ національної безпеки потребує високого рівня координації та чіткого розподілу повноважень між суб'єктами [274].

Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділено взаємодії в умовах воєнного стану. Зокрема, Н. В. Глинська зазначає, що в таких умовах значно зростає роль СБУ як координуючого органу у сфері безпеки, що вимагає удосконалення механізмів взаємодії з іншими правоохоронними органами [275].

У наукових статтях також звертається увага на проблеми взаємодії. Зокрема, О. М. Костенко зазначає, що недостатня нормативна деталізація механізмів співпраці між СБУ та іншими органами може призводити до дублювання функцій або конфліктів компетенції [276]

Взаємодія оперативних підрозділів із Державною кримінально-виконавчою службою України (ДКВС) є важливим напрямом забезпечення ефективного кримінального провадження, особливо на стадіях виконання судових рішень, а також під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із засудженими або особами, які перебувають під вартою. Така взаємодія має як процесуальний, так і організаційний характер.

Сутність взаємодії полягає у координації діяльності органів досудового розслідування та установ виконання покарань з метою отримання інформації, забезпечення проведення процесуальних дій і підтримання режиму законності в місцях позбавлення волі. Як зазначає В. М. Трубников, кримінально-виконавча система виступає важливим елементом механізму реалізації кримінальної юстиції, що забезпечує виконання вироків і взаємодію з іншими правоохоронними органами [277].

Нормативно-правову основу взаємодії становлять положення Кримінального процесуального кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу України, а також відомчі нормативні акти. У наукових дослідженнях підкреслюється, що правове регулювання цієї взаємодії має комплексний характер і охоплює як процесуальні, так і пенітенціарні відносини [278].

3.4. Напрями удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження

Удосконалення нормативно-правової бази оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є одним із ключових напрямів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Наявна система

правового регулювання, хоча й охоплює основні аспекти оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу, потребує подальшого розвитку з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із трансформацією злочинності, цифровізацією суспільства та зростанням ролі міжвідомчої взаємодії.

Однією з основних проблем є фрагментарність правового регулювання, що проявляється у розпорошеності норм між різними нормативно-правовими актами. Це ускладнює їх практичне застосування та створює передумови для неоднозначного тлумачення. Як зазначає К. В. Антонов, відсутність системності у правовому регулюванні оперативно-розшукової діяльності негативно впливає на ефективність взаємодії між суб'єктами кримінального провадження [279].

Важливим напрямом удосконалення є чітке розмежування повноважень між суб'єктами взаємодії. На практиці нерідко виникають ситуації дублювання функцій або, навпаки, прогалин у виконанні окремих завдань. Це обумовлює необхідність деталізації компетенції кожного суб'єкта на рівні законодавства. У цьому контексті О. М. Музичук підкреслює, що визначеність повноважень є основою ефективної координації діяльності правоохоронних органів [280].

Суттєвого значення набуває удосконалення правового регулювання використання результатів оперативно-розшукової діяльності та НСРД. Необхідно забезпечити чіткий механізм їх трансформації у процесуальні докази, що відповідають вимогам допустимості. Як зазначає І. С. Гриценко, відсутність чітких процедур використання результатів ОРД у кримінальному провадженні призводить до втрати доказового значення отриманої інформації [281].

Окремої уваги потребує регламентація інформаційної взаємодії, яка має забезпечувати своєчасний і безпечний обмін даними між суб'єктами. У цьому аспекті важливим є встановлення єдиних стандартів доступу до інформації, її передачі та зберігання. На думку В. В. Сокурєнка, ефективна інформаційна

взаємодія можлива лише за умови чіткої правової регламентації відповідних процедур [282].

Не менш важливим є врахування міжнародних стандартів у сфері кримінального судочинства та оперативно-розшукової діяльності. Гармонізація національного законодавства з нормами міжнародного права сприяє підвищенню ефективності міжнародної взаємодії та забезпеченню дотримання прав людини. У цьому контексті О. В. Капліна наголошує на необхідності імплементації європейських стандартів у національну правову систему [131. с. 98–113].

Важливим напрямом є також удосконалення правового регулювання цифрових технологій у правоохоронній діяльності. Сучасні інформаційні системи, електронні докази, цифрові сліди потребують належного нормативного закріплення, що дозволить забезпечити їх ефективне використання у кримінальному провадженні. Як зазначає О. В. Пчеліна, розвиток цифрових технологій вимагає відповідного оновлення правової бази [283].

З урахуванням викладеного, до основних напрямів удосконалення нормативно-правової бази доцільно віднести:

- систематизацію та кодифікацію норм, що регулюють оперативно-розшукову діяльність;
- чітке визначення повноважень суб'єктів взаємодії;
- удосконалення процедур використання результатів ОРД і НСРД;
- регламентацію інформаційної взаємодії;
- гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами;
- нормативне забезпечення використання цифрових технологій.

Для узагальнення можна запропонувати модель удосконалення нормативно-правового забезпечення:

$$N_{dev}=f(S,C,I,D,M,T) \quad N_{\{dev\}} = f(S, C, I, D, M, T) \quad N_{dev}=f(S,C,I,D,M,T)$$

де:

N_{dev} – рівень розвитку нормативно-правової бази;

S – системність законодавства;

C – чіткість компетенції;

I – інформаційна регламентація;

D – доказове забезпечення;

M – відповідність міжнародним стандартам;

T – технологічне регулювання.

Гармонізація оперативно-розшукової діяльності з кримінальним процесом є ключовим напрямом удосконалення системи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Вона передбачає узгодження правових, організаційних і процесуальних механізмів функціонування оперативних підрозділів із вимогами кримінального процесуального законодавства, що забезпечує належну доказову силу отриманої інформації та дотримання прав і свобод людини [284].

На сучасному етапі розвитку кримінального процесу в Україні спостерігається тенденція до інтеграції результатів оперативно-розшукової діяльності у доказову систему кримінального провадження. Як зазначає М. А. Погорецький, оперативно-розшукова інформація виступає первинною основою формування доказової бази, однак її використання потребує належного процесуального оформлення та легалізації [285].

Важливим аспектом гармонізації є усунення колізій між законодавством про оперативно-розшукову діяльність та кримінальним процесом. Дослідження сучасних науковців свідчать, що недостатня узгодженість цих сфер призводить до труднощів у застосуванні оперативних матеріалів у судовому провадженні, особливо в частині їх доказового значення [286].

Суттєвого значення набуває питання документування результатів оперативно-розшукових заходів. У науковій літературі підкреслюється, що належна фіксація оперативної інформації є необхідною умовою її подальшого використання у кримінальному процесі, а порушення встановлених вимог призводить до втрати доказового значення отриманих матеріалів [6].

Окрему увагу слід приділити визначенню процесуального статусу

оперативних підрозділів. У сучасних умовах вони виконують допоміжну функцію щодо органів досудового розслідування, однак законодавство не завжди чітко визначає межі їх повноважень, що створює ризики дублювання функцій або виникнення прогалин у розслідуванні [287].

Важливим напрямом гармонізації є також забезпечення ефективного судового контролю за проведенням оперативно-розшукових заходів, особливо тих, що пов'язані з обмеженням конституційних прав людини. У цьому контексті доцільним є вдосконалення процедур санкціонування негласних дій та розширення повноважень слідчого судді [288].

Сучасні наукові підходи також акцентують увагу на необхідності цифровізації оперативно-розшукової діяльності. Використання інформаційних технологій дозволяє забезпечити ефективний обмін даними між оперативними підрозділами та органами досудового розслідування, що підвищує загальну результативність кримінального провадження [289].

Крім того, важливим напрямом є адаптація міжнародного досвіду у сфері інтеграції оперативної інформації в кримінальний процес. Зарубіжні підходи свідчать про необхідність чіткого нормативного регулювання процедур використання результатів оперативно-розшукових заходів у доказуванні [131].

Стандартизація процедур взаємодії у сфері оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є важливим напрямом підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Вона передбачає впровадження єдиних правил, алгоритмів і підходів до організації спільної діяльності оперативних підрозділів, слідчих та прокурорів, що забезпечує узгодженість дій, мінімізацію помилок та підвищення якості розслідування [236 с. 576].

У сучасних умовах відсутність чітко визначених стандартів взаємодії часто призводить до фрагментарності дій правоохоронних органів. Як зазначає О. М. Джужа, неузгодженість процедур негативно впливає на своєчасність реагування на кримінальні правопорушення та ефективність

використання оперативної інформації [291]. Це обумовлює необхідність розроблення уніфікованих підходів до організації взаємодії.

Одним із ключових елементів стандартизації є визначення чітких алгоритмів дій при здійсненні оперативно-розшукового супроводження. У наукових дослідженнях підкреслюється, що наявність таких алгоритмів дозволяє забезпечити послідовність і логічність дій усіх суб'єктів кримінального провадження, а також підвищити рівень контролю за їх виконанням [32].

Важливим напрямом є також уніфікація документів і процесуальних форм, що використовуються у взаємодії. Стандартизовані форми рапортів, доручень, протоколів та інших процесуальних документів забезпечують єдине розуміння змісту інформації та спрощують її подальше використання у кримінальному провадженні [293].

Окрему увагу слід приділити стандартизації інформаційного обміну між суб'єктами взаємодії. Як зазначає І. В. Гловюк, ефективна комунікація між оперативними підрозділами та слідчими є ключовою умовою успішного розслідування, а її відсутність або несистемність призводить до втрати важливої інформації [294].

Суттєвим аспектом є впровадження стандартів міжвідомчої взаємодії. У сучасних умовах боротьба зі злочинністю вимагає координації дій різних правоохоронних органів, що обумовлює необхідність розроблення єдиних процедур взаємодії на міжвідомчому рівні. Науковці (зокрема, В. Ю. Шепітько) підкреслюють, що саме стандартизація дозволяє уникнути дублювання функцій і забезпечити ефективний розподіл повноважень [295].

Важливим напрямом є також використання сучасних інформаційних технологій для стандартизації процедур взаємодії. Автоматизація процесів обміну інформацією, впровадження електронних систем управління кримінальними провадженнями та створення єдиних баз даних дозволяють підвищити оперативність і точність взаємодії [295].

Крім того, важливим є впровадження стандартів професійної підготовки

працівників правоохоронних органів у сфері взаємодії. Як зазначає В. В. Голіна, належний рівень підготовки персоналу є необхідною умовою ефективної реалізації стандартизованих процедур [182].

Створення єдиного інформаційного простору у сфері оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є одним із ключових напрямів модернізації правоохоронної системи. Такий простір передбачає інтеграцію інформаційних ресурсів оперативних підрозділів, органів досудового розслідування, прокуратури та інших суб'єктів кримінальної юстиції з метою забезпечення швидкого, безпечного та ефективного обміну даними [288 с.240].

У сучасних умовах значна частина інформації, яка використовується в оперативно-розшуковій діяльності, є розпорошеною між різними відомствами, що ускладнює її аналіз і використання. Як зазначає О. В. Капліна, відсутність єдиного інформаційного середовища призводить до дублювання даних, втрати оперативної інформації та зниження ефективності кримінального провадження [131].

Одним із ключових елементів створення єдиного інформаційного простору є формування інтегрованих баз даних. Такі бази повинні містити відомості про осіб, причетних до кримінальних правопорушень, результати оперативно-розшукових заходів, матеріали кримінальних проваджень та іншу релевантну інформацію. На думку Р. В. Шехавцова, інтеграція баз даних дозволяє забезпечити оперативний доступ до необхідної інформації та підвищити ефективність її використання [296].

Важливим аспектом є забезпечення інформаційної сумісності між різними системами. У наукових дослідженнях підкреслюється, що ефективне функціонування єдиного інформаційного простору можливе лише за умови використання єдиних стандартів обміну даними, що дозволяє забезпечити коректну взаємодію між інформаційними системами різних відомств [291].

Не менш важливим є питання забезпечення інформаційної безпеки. Єдиний інформаційний простір повинен гарантувати захист персональних

даних, оперативної інформації та інших відомостей з обмеженим доступом. Як зазначає І. В. Гловюк, недотримання вимог інформаційної безпеки може призвести до витоку інформації, що становить загрозу як для ефективності розслідування, так і для прав людини [294].

Суттєвим напрямом є також впровадження сучасних інформаційно-аналітичних систем. Використання технологій аналізу великих даних (Big Data), штучного інтелекту та автоматизованих систем обробки інформації дозволяє виявляти закономірності злочинної діяльності, прогнозувати криміногенні ситуації та підвищувати ефективність оперативно-розшукової діяльності [182].

Окрему увагу слід приділити міжвідомчій інтеграції інформаційних ресурсів. У сучасних умовах боротьба зі злочинністю вимагає координації дій різних правоохоронних органів, що обумовлює необхідність створення єдиного інформаційного середовища, яке забезпечує обмін даними між ними в режимі реального часу [294].

Важливим аспектом є також нормативне забезпечення функціонування єдиного інформаційного простору. Законодавство повинно чітко визначати порядок доступу до інформації, правила її використання та відповідальність за порушення встановлених вимог. Як зазначає В. М. Тертишник, правове регулювання інформаційних процесів є необхідною умовою їх ефективного функціонування [235 с.576].

Таким чином, створення єдиного інформаційного простору передбачає:

- інтеграцію інформаційних ресурсів;
- формування єдиних баз даних;
- забезпечення сумісності інформаційних систем;
- захист інформації та персональних даних;
- впровадження сучасних аналітичних технологій;
- розвиток міжвідомчої взаємодії;
- удосконалення нормативно-правового регулювання.

Реалізація цих напрямів дозволить підвищити ефективність оперативно-

розшукового супроводження кримінального провадження, забезпечити своєчасний доступ до інформації та створити передумови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері боротьби зі злочинністю.

Цифровізація оперативно-розшукової діяльності є одним із ключових напрямів трансформації системи кримінальної юстиції в умовах розвитку інформаційного суспільства. Вона передбачає впровадження сучасних цифрових технологій у діяльність оперативних підрозділів з метою підвищення ефективності виявлення, попередження та розкриття кримінальних правопорушень [296].

У сучасних умовах оперативно-розшукова діяльність дедалі більше пов'язана з обробкою значних обсягів інформації. Як зазначає І. В. Басиста, використання цифрових технологій дозволяє забезпечити швидкий доступ до інформації, її систематизацію та аналіз, що суттєво підвищує ефективність прийняття управлінських рішень [289].

Одним із ключових напрямів цифровізації є впровадження автоматизованих інформаційно-аналітичних систем. Такі системи дозволяють здійснювати збір, обробку та аналіз даних у режимі реального часу, що забезпечує своєчасне реагування на кримінальні загрози. На думку О. В. Капліної, автоматизація процесів у кримінальному провадженні сприяє підвищенню прозорості діяльності правоохоронних органів та зменшенню ризиків помилок [131].

Важливим елементом цифровізації є використання технологій аналізу великих даних (Big Data). Як зазначає В. В. Голіна, застосування таких технологій дозволяє виявляти закономірності злочинної діяльності, прогнозувати криміногенні процеси та формувати ефективні стратегії протидії злочинності [182].

Окрему увагу слід приділити впровадженню технологій штучного інтелекту. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє автоматизувати процеси аналізу інформації, ідентифікації осіб та розпізнавання об'єктів. У наукових дослідженнях підкреслюється, що такі

технології можуть суттєво підвищити ефективність оперативно-розшукової діяльності, однак їх застосування потребує належного правового регулювання [291].

Суттєвим напрямом є також розвиток електронного документообігу. Перехід до цифрових форм документування результатів оперативно-розшукових заходів дозволяє забезпечити їх швидке передання, збереження та використання у кримінальному провадженні. Як зазначає Л. М. Лобойко, електронний документообіг сприяє підвищенню оперативності та ефективності взаємодії між суб'єктами кримінального процесу [32].

Важливим аспектом є забезпечення кібербезпеки у процесі цифровізації оперативно-розшукової діяльності. Зростання обсягів цифрової інформації обумовлює необхідність захисту даних від несанкціонованого доступу, втрати або знищення. Як зазначає І. В. Гловюк, належний рівень інформаційної безпеки є необхідною умовою ефективного функціонування цифрових систем у кримінальному провадженні [293].

Крім того, важливим є розвиток технічних засобів оперативно-розшукової діяльності. Використання сучасних засобів відеоспостереження, аудіофіксації, геолокації та інших технологій дозволяє підвищити якість збирання доказової інформації та забезпечити її достовірність [290].

Таким чином, цифровізація оперативно-розшукової діяльності передбачає:

- впровадження автоматизованих інформаційних систем;
- використання технологій Big Data;
- застосування штучного інтелекту;
- розвиток електронного документообігу;
- забезпечення кібербезпеки;
- використання сучасних технічних засобів.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити ефективність оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, забезпечити швидкість обробки інформації та створити передумови для

впровадження інноваційних підходів у діяльність правоохоронних органів.

Розвиток аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності є одним із визначальних напрямів підвищення ефективності оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. У сучасних умовах зростання обсягів інформації та ускладнення форм злочинної діяльності саме аналітична складова стає основою для прийняття обґрунтованих управлінських і процесуальних рішень [295].

Аналітичне забезпечення передбачає систематичний збір, обробку, узагальнення та інтерпретацію інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукових заходів. Як зазначає В. Ю. Шепітько, криміналістичний аналіз є ключовим елементом розкриття злочинів, оскільки дозволяє виявляти закономірності злочинної діяльності та формувати ефективні версії розслідування [295].

У науковій літературі підкреслюється, що аналітична діяльність повинна мати системний характер і базуватися на сучасних методах обробки інформації. Зокрема, О. М. Бандурка наголошує на необхідності використання комплексного підходу до аналізу оперативної інформації, який включає як традиційні методи, так і сучасні інформаційні технології [6].

Важливим напрямом розвитку аналітичного забезпечення є впровадження кримінального аналізу (criminal intelligence analysis). Як зазначає І. В. Гловюк, застосування аналітичних методів дозволяє не лише встановлювати обставини вчинення злочину, але й прогнозувати подальшу злочинну діяльність, що має важливе значення для її попередження [294].

Суттєвим аспектом є використання сучасних інформаційно-аналітичних систем. У дослідженнях підкреслюється, що автоматизація аналітичних процесів дозволяє значно підвищити швидкість і точність обробки інформації, а також забезпечити її ефективне використання у кримінальному провадженні [288].

Окрему увагу слід приділити розвитку методів прогнозування злочинності. Як зазначає В. В. Голіна, аналітичні дослідження криміногенних

процесів дозволяють визначати тенденції розвитку злочинності та розробляти заходи щодо її попередження [182].

Важливим напрямом є також удосконалення організаційних форм аналітичної діяльності. У сучасних умовах доцільним є створення спеціалізованих аналітичних підрозділів, які забезпечуватимуть обробку та аналіз інформації на професійному рівні. Як зазначає М. А. Погорецький, спеціалізація аналітичної діяльності сприяє підвищенню якості оперативно-розшукової інформації та ефективності її використання [284].

Крім того, важливим є впровадження міжнародного досвіду у сфері аналітичного забезпечення. Зарубіжні підходи свідчать про ефективність використання інтегрованих аналітичних систем, що дозволяють об'єднувати дані з різних джерел та забезпечувати їх комплексний аналіз [131].

Серед новітніх наукових підходів слід відзначити дослідження сучасних українських учених, які акцентують увагу на розвитку аналітичної складової ОРД. Зокрема, О. В. Таран досліджує інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів [298], а С. М. Мельник розглядає питання організації аналітичної роботи в умовах цифровізації [299].

Таким чином, розвиток аналітичного забезпечення передбачає:

- впровадження сучасних методів аналізу інформації;
- використання інформаційно-аналітичних систем;
- розвиток кримінального аналізу;
- удосконалення методів прогнозування;
- створення спеціалізованих аналітичних підрозділів;
- адаптацію міжнародного досвіду.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити ефективність оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, забезпечити прийняття обґрунтованих рішень та сприятиме більш ефективній протидії злочинності.

Удосконалення використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) є одним із ключових напрямів підвищення

ефективності оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. У сучасних умовах НСРД виступають важливим інструментом отримання доказової інформації, особливо у справах щодо організованої злочинності, корупції та тяжких злочинів. Водночас їх використання потребує чіткого дотримання процесуальних вимог і гарантій прав людини [300].

Однією з основних проблем є забезпечення допустимості результатів НСРД як доказів у кримінальному провадженні. Як зазначає І. В. Гловюк, недотримання процесуальної форми проведення НСРД або їх документування часто призводить до визнання таких доказів недопустимими в суді [288]. Це обумовлює необхідність удосконалення механізмів процесуального оформлення результатів негласних дій.

Важливим напрямом є уніфікація процедур документування результатів НСРД. У наукових дослідженнях підкреслюється, що стандартизовані підходи до фіксації результатів негласних заходів дозволяють забезпечити їх відповідність вимогам кримінального процесуального законодавства та підвищити рівень їх доказової сили [32].

Суттєвого значення набуває питання взаємодії оперативних підрозділів та слідчих при проведенні НСРД. Як зазначає В. Ю. Шепітько, ефективне використання результатів негласних дій можливе лише за умови належної координації між суб'єктами кримінального провадження, що забезпечує своєчасне отримання та використання інформації [293].

Окрему увагу слід приділити питанням судового контролю за проведенням НСРД. У сучасних умовах важливим є забезпечення балансу між ефективністю розслідування та дотриманням прав людини. Як зазначає В. М. Тертишник, належний судовий контроль є ключовою гарантією законності застосування негласних заходів [301].

Важливим напрямом є також удосконалення технічного забезпечення НСРД. Використання сучасних технічних засобів фіксації інформації дозволяє підвищити якість отриманих даних та забезпечити їх достовірність. У цьому контексті О. М. Джужа підкреслює необхідність постійного оновлення

технічної бази оперативних підрозділів [302].

Сучасні наукові дослідження також акцентують увагу на необхідності цифровізації процесів, пов'язаних із проведенням НСРД. Як зазначає Р. В. Шехавцов, використання цифрових технологій дозволяє автоматизувати процеси обробки інформації та підвищити ефективність її використання у кримінальному провадженні [296].

Серед сучасних досліджень варто відзначити роботи нових науковців, які розглядають проблеми використання результатів НСРД. Зокрема, О. С. Юнін досліджує правові аспекти застосування негласних заходів у кримінальному процесі [292], а А. В. Столітній аналізує питання допустимості та оцінки результатів НСРД [303].

Таким чином, удосконалення використання результатів НСРД передбачає:

- забезпечення допустимості доказів;
- уніфікацію процедур документування;
- посилення взаємодії між суб'єктами провадження;
- удосконалення судового контролю;
- розвиток технічного забезпечення;
- впровадження цифрових технологій.

Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню ефективності використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій та забезпеченню законності кримінального провадження.

Підвищення рівня інформаційної безпеки в оперативно-розшуковій діяльності є одним із ключових напрямів удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. В умовах цифровізації правоохоронної діяльності та зростання обсягів інформації особливого значення набуває захист даних, що використовуються оперативними підрозділами, від несанкціонованого доступу, витоку та знищення [289].

У сучасних умовах інформаційна безпека охоплює не лише технічні

аспекти захисту інформації, але й правові та організаційні механізми її забезпечення. Як зазначає І. В. Гловюк, належний рівень захисту інформації є невід'ємною складовою забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні, оскільки витік або неправомірне використання інформації може призвести до порушення приватності особи [294].

Одним із ключових напрямів є вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері інформаційної безпеки. У науковій літературі підкреслюється необхідність чіткого визначення порядку обробки, зберігання та передачі інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукової діяльності, а також встановлення відповідальності за порушення встановлених вимог [301].

Важливим аспектом є впровадження сучасних технічних засобів захисту інформації. Як зазначає Р. В. Шехавцов, використання криптографічних методів, систем контролю доступу та засобів кіберзахисту дозволяє забезпечити належний рівень безпеки інформаційних ресурсів правоохоронних органів [296].

Суттєвого значення набуває питання захисту персональних даних. У процесі оперативно-розшукової діяльності обробляється значний обсяг інформації про фізичних осіб, що потребує дотримання вимог законодавства щодо захисту персональних даних. Як зазначає О. В. Капліна, недотримання таких вимог може призвести до порушення прав людини та визнання отриманої інформації недопустимою у кримінальному провадженні [131].

Окрему увагу слід приділити організаційним заходам забезпечення інформаційної безпеки. Як підкреслює В. Ю. Шепітько, ефективний захист інформації можливий лише за умови належної організації роботи з нею, включаючи розмежування доступу, контроль за використанням інформаційних ресурсів та регулярне навчання персоналу [293].

Важливим напрямом є також розвиток систем кібербезпеки. У сучасних умовах зростає кількість кіберзагроз, спрямованих на інформаційні ресурси правоохоронних органів, що обумовлює необхідність впровадження

комплексних систем захисту інформації [182].

Серед новітніх наукових досліджень слід відзначити роботи сучасних українських учених, які приділяють увагу проблемам інформаційної безпеки. Зокрема, О. І. Марценюк досліджує питання кібербезпеки у діяльності правоохоронних органів [297], а Д. В. Гребенюк аналізує організаційно-правові засади захисту інформації [304].

Таким чином, підвищення рівня інформаційної безпеки передбачає:

- удосконалення нормативно-правового регулювання;
- впровадження сучасних технічних засобів захисту;
- забезпечення захисту персональних даних;
- розвиток організаційних заходів безпеки;
- впровадження систем кібербезпеки;
- підвищення рівня підготовки персоналу.

Реалізація зазначених напрямів дозволить забезпечити надійний захист інформації, підвищити ефективність оперативно-розшукової діяльності та гарантувати дотримання прав людини у кримінальному провадженні.

Впровадження сучасних технічних засобів у оперативно-розшукову діяльність є одним із ключових напрямів підвищення ефективності оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. У сучасних умовах технічний прогрес визначає можливості правоохоронних органів щодо своєчасного виявлення, фіксації та документування кримінальних правопорушень, що безпосередньо впливає на якість доказової бази [302].

Сучасні технічні засоби охоплюють широкий спектр інструментів, включаючи системи відеоспостереження, аудіофіксації, засоби геолокації, спеціальні пристрої для негласного отримання інформації, а також програмно-аналітичні комплекси. Як зазначає В. Ю. Шепітько, застосування технічних засобів у криміналістиці дозволяє підвищити точність і об'єктивність фіксації доказової інформації [293].

Одним із ключових напрямів є впровадження сучасних засобів відео- та

аудіофіксації. У наукових дослідженнях підкреслюється, що використання цифрових систем фіксації дозволяє забезпечити високу якість запису, його достовірність та можливість подальшого використання у кримінальному провадженні [32].

Важливим аспектом є використання засобів геолокації та навігації. Такі технології дозволяють відстежувати переміщення осіб і транспортних засобів, що має особливе значення у розслідуванні тяжких та організованих злочинів. Як зазначає М. А. Погорецький, застосування технічних засобів контролю переміщення значно розширює можливості оперативних підрозділів [305].

Суттєвого значення набуває впровадження спеціальних технічних засобів для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Такі засоби дозволяють отримувати інформацію про підготовку та вчинення злочинів без розкриття джерел інформації. Однак їх застосування потребує суворого дотримання законодавчих вимог і процесуальних гарантій [288].

Окрему увагу слід приділити використанню безпілотних літальних апаратів та інших сучасних технічних засобів спостереження. У сучасних умовах такі технології дозволяють здійснювати моніторинг великих територій, фіксувати правопорушення та забезпечувати безпеку проведення оперативних заходів [292].

Важливим напрямом є також інтеграція технічних засобів із інформаційно-аналітичними системами. Як зазначає І. В. Басиста, поєднання технічних і аналітичних можливостей дозволяє забезпечити комплексний підхід до обробки інформації та підвищити ефективність її використання [289].

Сучасні наукові дослідження також акцентують увагу на необхідності постійного оновлення технічної бази правоохоронних органів. Зокрема, О. В. Таран підкреслює, що впровадження інноваційних технічних засобів є необхідною умовою ефективної протидії сучасним формам злочинності [298].

Крім того, важливим є питання підготовки персоналу до використання сучасних технічних засобів. Як зазначає В. М. Тertiшник, ефективність

застосування технічних засобів залежить не лише від їх технічних характеристик, але й від рівня професійної підготовки працівників [301].

Таким чином, впровадження сучасних технічних засобів передбачає:

- використання цифрових систем відео- та аудіофіксації;
- застосування засобів геолокації;
- впровадження спеціальних технічних засобів для НСРД;
- використання безпілотних технологій;
- інтеграцію з інформаційно-аналітичними системами;
- оновлення технічної бази;
- підготовку персоналу.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити ефективність оперативно-розшукової діяльності, забезпечити якісне документування доказової інформації та створити передумови для впровадження інноваційних підходів у боротьбі зі злочинністю.

Розвиток тактичних моделей взаємодії у сфері оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є важливим напрямом підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Тактичні моделі визначають оптимальні способи організації спільної діяльності оперативних підрозділів, слідчих і прокурорів у процесі виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [294].

У сучасних умовах боротьби зі злочинністю важливого значення набуває формування гнучких і адаптивних моделей взаємодії, які враховують специфіку конкретного кримінального провадження. Як зазначає О. М. Бандурка, ефективність оперативно-розшукової діяльності значною мірою залежить від правильного вибору тактики взаємодії між її суб'єктами [306].

Одним із ключових напрямів є розроблення типових тактичних схем взаємодії. У науковій літературі підкреслюється, що наявність таких схем дозволяє забезпечити узгодженість дій усіх учасників кримінального провадження та мінімізувати ризики помилок [291].

Важливим аспектом є адаптація тактичних моделей до різних видів

злочинів. Як зазначає М. А. Погорецький, специфіка організованої злочинності, корупційних правопорушень чи кіберзлочинів вимагає застосування різних підходів до організації взаємодії [284].

Суттєвого значення набуває використання криміналістичних тактичних прийомів. В. Ю. Шепітько підкреслює, що ефективна взаємодія між суб'єктами кримінального провадження повинна ґрунтуватися на використанні перевірених тактичних рекомендацій, які забезпечують досягнення поставлених цілей [293].

Окрему увагу слід приділити розвитку командних форм взаємодії. У сучасних умовах дедалі більшого значення набуває створення міжвідомчих робочих груп, які забезпечують комплексний підхід до розслідування злочинів. Як зазначає Л. М. Лобойко, командна взаємодія дозволяє об'єднати ресурси різних органів і підвищити ефективність кримінального провадження [32].

Важливим напрямом є також використання ситуаційного підходу до формування тактичних моделей. Як зазначає І. В. Гловюк, вибір тактики взаємодії повинен залежати від конкретної ситуації, що складається у кримінальному провадженні, та враховувати всі її особливості [294].

Серед сучасних досліджень слід відзначити роботи нових науковців, які приділяють увагу розвитку тактичних моделей взаємодії. Зокрема, С. О. Кузьменко аналізує тактичні аспекти взаємодії слідчих та оперативних підрозділів [307], а І. Р. Стахів досліджує організаційно-тактичні моделі спільної діяльності правоохоронних органів [290].

Таким чином, розвиток тактичних моделей взаємодії передбачає:

- розроблення типових тактичних схем;
- адаптацію моделей до різних видів злочинів;
- використання криміналістичних тактичних прийомів;
- розвиток командних форм взаємодії;
- застосування ситуаційного підходу;
- впровадження сучасних наукових розробок.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити узгодженість дій правоохоронних органів, забезпечити ефективність оперативно-розшукового супроводження та сприятиме досягненню цілей кримінального провадження

Підвищення професійної підготовки кадрів у сфері оперативно-розшукової діяльності є одним із ключових напрямів удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. У сучасних умовах ускладнення злочинності, цифровізації правоохоронної діяльності та інтеграції міжнародних стандартів особливого значення набуває формування висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно застосовувати як традиційні, так і інноваційні методи роботи [293].

Професійна підготовка кадрів охоплює не лише здобуття теоретичних знань, але й формування практичних навичок, необхідних для здійснення оперативно-розшукової діяльності. Як зазначає О. М. Джужа, ефективність діяльності правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня підготовки їх працівників, зокрема здатності застосовувати знання на практиці [302].

Важливим напрямом є модернізація освітніх програм підготовки працівників правоохоронних органів. У наукових дослідженнях підкреслюється необхідність оновлення змісту навчання з урахуванням сучасних викликів, зокрема розвитку кіберзлочинності, використання цифрових технологій та міжнародної співпраці [131.].

Суттєвого значення набуває впровадження практико-орієнтованого навчання. Як зазначає В. М. Тертишник, ефективна підготовка кадрів повинна включати моделювання реальних ситуацій, тренінги, стажування та інші форми практичної підготовки, що дозволяють сформувати необхідні професійні компетенції [301].

Окрему увагу слід приділити розвитку аналітичних навичок працівників. У сучасних умовах оперативно-розшукова діяльність вимагає здатності до обробки великих обсягів інформації, її аналізу та інтерпретації. Як зазначає І. В. Басиста, розвиток аналітичного мислення є необхідною

умовою ефективної діяльності оперативних підрозділів [289].

Важливим напрямом є також підвищення рівня правової культури працівників правоохоронних органів. Як підкреслює І. В. Гловюк, дотримання прав людини та законності у кримінальному провадженні залежить від рівня правосвідомості та професійної етики працівників [294].

Серед сучасних досліджень слід відзначити роботи нових науковців, які приділяють увагу проблемам професійної підготовки кадрів. Зокрема, І. О. Коваль досліджує питання професійної компетентності працівників правоохоронних органів [187], а О. В. Нестеренко аналізує сучасні підходи до підготовки кадрів у системі МВС [162].

Не менш важливим є впровадження безперервної освіти та підвищення кваліфікації. У сучасних умовах швидкого розвитку технологій і змін у законодавстві працівники правоохоронних органів повинні постійно оновлювати свої знання та навички [182].

Крім того, важливим є розвиток міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів. Обмін досвідом із зарубіжними партнерами дозволяє впроваджувати передові практики та підвищувати рівень професійної підготовки працівників [284].

Таким чином, підвищення професійної підготовки кадрів передбачає:

- модернізацію освітніх програм;
- впровадження практико-орієнтованого навчання;
- розвиток аналітичних навичок;
- підвищення рівня правової культури;
- впровадження безперервної освіти;
- розвиток міжнародного співробітництва.

Реалізація зазначених напрямів дозволить сформувати висококваліфіковані кадри, здатні ефективно здійснювати оперативно-розшукову діяльність та забезпечувати належний рівень оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження

Міждисциплінарна підготовка кадрів у сфері оперативно-розшукової

діяльності є одним із найбільш актуальних напрямів удосконалення оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. У сучасних умовах розвиток цифрових технологій, зростання кіберзлочинності та ускладнення механізмів вчинення правопорушень вимагають від працівників правоохоронних органів не лише ґрунтовних правових знань, але й компетенцій у сфері інформаційних технологій та аналітики [296].

Сучасна оперативно-розшукова діяльність дедалі більше базується на обробці великих масивів даних, використанні цифрових платформ та аналітичних інструментів. Як зазначає І. В. Басиста, ефективність інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності залежить від здатності працівників інтегрувати правові знання з навичками роботи з інформаційними системами [289].

Важливим напрямом є інтеграція правової та технічної підготовки. У наукових дослідженнях підкреслюється, що працівники правоохоронних органів повинні володіти базовими знаннями у сфері кібербезпеки, цифрової криміналістики та інформаційних технологій, що дозволяє ефективно використовувати сучасні технічні засоби та забезпечувати належний рівень захисту інформації [131].

Суттєвого значення набуває розвиток аналітичних компетенцій. Як зазначає В. В. Голіна, сучасні умови боротьби зі злочинністю вимагають здатності до аналізу великих обсягів інформації, виявлення закономірностей та прогнозування криміногенних процесів [182]. Це обумовлює необхідність включення до освітніх програм дисциплін, пов'язаних з аналітикою даних, статистикою та методами прогнозування.

Окрему увагу слід приділити розвитку цифрової криміналістики. Як зазначає В. Ю. Шепітько, сучасна криміналістика активно використовує досягнення інформаційних технологій, що вимагає відповідної підготовки фахівців [293]. Знання у сфері цифрової криміналістики дозволяють ефективно працювати з електронними доказами та забезпечувати їх належне процесуальне оформлення.

Важливим напрямом є впровадження спільних освітніх програм, що поєднують правову, технічну та аналітичну підготовку. Як зазначає В. М. Тertiшник, міждисциплінарний підхід дозволяє сформувати комплексні професійні компетенції, необхідні для ефективної діяльності у сфері кримінального провадження [301].

Серед сучасних досліджень слід відзначити роботи нових науковців, які приділяють увагу міждисциплінарній підготовці кадрів. Зокрема, Д. С. Кравченко досліджує інтеграцію ІТ-компетенцій у підготовку правоохоронців [234.], а Н. В. Романюк аналізує розвиток аналітичних навичок у системі підготовки кадрів [92].

Не менш важливим є впровадження практико-орієнтованих форм навчання. Використання кейс-методів, симуляцій, тренінгів та міждисциплінарних проєктів дозволяє сформувати практичні навички застосування знань у реальних умовах [302].

Таким чином, міждисциплінарна підготовка передбачає:

- інтеграцію правових, ІТ та аналітичних знань;
- розвиток компетенцій у сфері кібербезпеки;
- впровадження цифрової криміналістики;
- розвиток аналітичного мислення;
- створення спільних освітніх програм;
- використання практико-орієнтованих методів навчання.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підготувати фахівців нового покоління, здатних ефективно діяти в умовах цифровізації та забезпечувати високий рівень оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження

Посилення координації між суб'єктами оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є важливим напрямом підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. У сучасних умовах боротьби зі злочинністю, яка набуває все більш складних і організованих форм, належна взаємодія між оперативними підрозділами,

слідчими, прокурорами та іншими органами є необхідною умовою досягнення результативності розслідування [32].

Координація передбачає узгодження дій різних суб'єктів кримінального провадження, визначення спільних цілей, розподіл повноважень та забезпечення ефективного обміну інформацією. Як зазначає В. М. Тertiшник, належна координація діяльності правоохоронних органів дозволяє уникнути дублювання функцій, підвищити оперативність реагування та забезпечити комплексний підхід до розслідування злочинів [301].

Важливим напрямом є вдосконалення організаційних механізмів координації. У науковій літературі підкреслюється необхідність створення чітких процедур взаємодії, які визначають порядок спільної діяльності правоохоронних органів на всіх стадіях кримінального провадження [308.].

Суттєвого значення набуває роль прокурора як координатора процесу досудового розслідування. Як зазначає О. В. Капліна, прокурор здійснює процесуальне керівництво та забезпечує узгодженість дій слідчих і оперативних підрозділів, що є важливим елементом ефективного кримінального провадження [131].

Окрему увагу слід приділити розвитку міжвідомчої координації. У сучасних умовах боротьба зі злочинністю часто потребує участі різних правоохоронних органів, що обумовлює необхідність створення ефективних механізмів їх взаємодії. Як зазначає В. Ю. Шепітько, міжвідомча координація дозволяє об'єднати ресурси різних органів та забезпечити комплексний підхід до розслідування [293].

Важливим напрямом є також впровадження інформаційних систем, які забезпечують координацію діяльності суб'єктів. Як зазначає І. В. Басиста, використання сучасних інформаційних технологій дозволяє забезпечити швидкий обмін інформацією та підвищити ефективність взаємодії між правоохоронними органами [289].

Серед сучасних досліджень слід відзначити роботи нових науковців, які приділяють увагу питанням координації. Зокрема, А. В. Савченко досліджує

організаційно-правові засади координації правоохоронних органів [309.], а М. І. Бондар аналізує механізми взаємодії суб'єктів кримінального провадження [310].

Не менш важливим є розвиток координаційних форм роботи, таких як спільні наради, робочі групи та координаційні центри. Як зазначає О. М. Джужа, такі форми дозволяють забезпечити оперативне вирішення питань, що виникають у процесі розслідування [302].

Таким чином, посилення координації між суб'єктами передбачає:

- удосконалення організаційних механізмів взаємодії;
- посилення ролі прокурора як координатора;
- розвиток міжвідомчої взаємодії;
- впровадження інформаційних систем координації;
- використання сучасних форм спільної роботи;
- впровадження наукових підходів до координації.

Реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити узгодженість діяльності правоохоронних органів, забезпечити ефективність оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження та сприятиме досягненню його цілей.

Сучасні виклики у сфері протидії злочинності, зокрема організованих, транснаціональних та кіберзлочинності, обумовлюють необхідність переходу від фрагментованих форм діяльності правоохоронних органів до інтегрованих моделей взаємодії [311].

ССОГ являють собою тимчасово сформовані або постійно діючі міжвідомчі об'єднання, до складу яких входять слідчі, оперативні працівники, прокурори, а в окремих випадках – аналітики, експерти та спеціалісти з інформаційних технологій [312].

Формування ССОГ дозволяє усунути низку системних проблем, притаманних традиційній моделі взаємодії. По-перше, скорочується час обміну інформацією між суб'єктами, оскільки всі учасники працюють у межах єдиного інформаційного простору [313]. По-друге, забезпечується

узгодженість процесуальних і оперативних дій, що мінімізує ризик втрати доказової інформації [314]. По-третє, підвищується ефективність використання ресурсів за рахунок їх концентрації у межах однієї групи [315].

Особливе значення впровадження ССОГ має у розслідуванні злочинів, що мають складну структуру, багаторівневу організацію або міжнародний характер. У таких випадках традиційна модель, коли кожен орган діє автономно, виявляється недостатньо ефективною [188]. Натомість ССОГ забезпечують можливість одночасного проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) дій та аналітичної обробки інформації [316].

Важливим аспектом функціонування ССОГ є чітке нормативне регулювання їх діяльності. В Україні правові засади створення таких груп передбачені нормами кримінального процесуального законодавства, зокрема положеннями Кримінального процесуального кодексу України, а також відомчими нормативними актами, які визначають порядок взаємодії між правоохоронними органами [317]. Водночас існує потреба у подальшій деталізації процедур створення, функціонування та відповідальності учасників ССОГ [318].

У контексті міжнародного досвіду особливу увагу слід приділити практиці створення Joint Investigation Teams (JITs), які функціонують у межах Європейського Союзу. Такі групи дозволяють здійснювати спільні розслідування за участю правоохоронних органів кількох держав, що є особливо актуальним у боротьбі з транснаціональною злочинністю [319].

Ефективність діяльності ССОГ значною мірою залежить від організаційних та управлінських аспектів. Зокрема, важливим є визначення керівника групи, який відповідає за координацію дій її учасників, розподіл завдань та контроль за їх виконанням [320]. Крім того, необхідно забезпечити чіткий розподіл функцій між членами групи, що дозволить уникнути дублювання діяльності та конфліктів повноважень [321].

Суттєвим елементом функціонування ССОГ є використання сучасних інформаційно-аналітичних систем, які забезпечують обробку великих масивів

даних, виявлення зв'язків між об'єктами розслідування та прогнозування розвитку кримінальних ситуацій [322]. Інтеграція таких систем у діяльність ССОГ дозволяє значно підвищити якість прийняття управлінських рішень [37].

Водночас впровадження ССОГ супроводжується певними проблемами, серед яких можна виділити недостатній рівень нормативного забезпечення, обмеженість ресурсів, а також складнощі у координації діяльності різних органів [131]. Для їх подолання необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на удосконалення законодавства, підвищення рівня професійної підготовки кадрів та розвиток інституційної спроможності правоохоронних органів [323].

Таким чином, впровадження спільних слідчо-оперативних груп є одним із ключових напрямів підвищення ефективності оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Воно дозволяє забезпечити комплексний підхід до розслідування, підвищити рівень координації між суб'єктами та ефективніше використовувати наявні ресурси [301 С. 310–315.].

Ефективність оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження значною мірою залежить від рівня взаємодії правоохоронних органів із Державною кримінально-виконавчою службою України (далі – ДКВС), яка виконує функції щодо виконання кримінальних покарань та забезпечення режиму в установах виконання покарань [324].

ДКВС є важливим елементом системи кримінальної юстиції, оскільки саме в установах виконання покарань зосереджується значний масив інформації про осіб, причетних до злочинної діяльності, їхні зв'язки, поведінку та кримінальний досвід [84]. Відтак налагодження ефективної взаємодії між органами досудового розслідування, оперативними підрозділами та ДКВС дозволяє значно підвищити результативність розкриття та розслідування злочинів.

Одним із ключових напрямів такої взаємодії є обмін оперативною та аналітичною інформацією. Працівники ДКВС мають можливість отримувати

відомості про внутрішні процеси у кримінальному середовищі, зокрема щодо формування злочинних угруповань, розподілу ролей та підтримання кримінальних зв'язків [325]. Своєчасна передача цієї інформації до правоохоронних органів сприяє попередженню нових злочинів та документуванню вже вчинених кримінальних правопорушень.

Особливу увагу слід приділити використанню можливостей оперативних підрозділів ДКВС у процесі документування злочинної діяльності осіб, які відбувають покарання. У сучасних умовах значна частина злочинів, зокрема пов'язаних із організованою злочинністю та шахрайством, координується саме з місць позбавлення волі [295 С. 301–305.]. У зв'язку з цим взаємодія між ДКВС та правоохоронними органами має бути спрямована на виявлення та припинення таких каналів впливу.

Важливим напрямом розвитку взаємодії є створення спільних інформаційних систем та баз даних, які дозволяють акумулювати відомості про засуджених, їхні зв'язки та кримінальну активність [322 С. 167–172.]. Інтеграція інформаційних ресурсів ДКВС з базами даних інших правоохоронних органів забезпечує більш повне уявлення про криміногенну ситуацію та сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Не менш значущим є питання організаційної координації діяльності. Для забезпечення ефективної взаємодії необхідно визначити чіткі механізми співпраці, включаючи порядок обміну інформацією, спільного планування заходів та розподілу повноважень між суб'єктами [320 С. 84–89.]. У цьому контексті доцільним є створення міжвідомчих координаційних груп або визначення відповідальних осіб за взаємодію.

Суттєвим аспектом є також участь працівників ДКВС у проведенні окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Їх залучення дозволяє врахувати специфіку функціонування установ виконання покарань та підвищити ефективність таких заходів [131].

Разом із тим розвиток взаємодії з ДКВС супроводжується певними проблемами, серед яких можна виділити недостатній рівень технічного

забезпечення, обмежений доступ до сучасних інформаційних технологій, а також недосконалість нормативного регулювання [326]. Крім того, існують труднощі, пов'язані з відомчою замкнутістю та недостатнім рівнем довіри між суб'єктами взаємодії [327].

Для подолання зазначених проблем необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на модернізацію матеріально-технічної бази ДКВС, удосконалення законодавства, а також підвищення рівня професійної підготовки персоналу [328.]. Важливим є також розвиток культури міжвідомчої взаємодії, яка передбачає відкритість, обмін досвідом та спільну відповідальність за результати діяльності.

Таким чином, розвиток взаємодії з ДКВС є важливим напрямом удосконалення системи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Він дозволяє забезпечити більш повне використання наявних ресурсів, підвищити рівень інформаційного забезпечення та ефективність протидії злочинності [148 С. 325–330.].

Проблема корупції у сфері правоохоронної діяльності залишається однією з ключових загроз ефективному функціонуванню системи кримінальної юстиції. У контексті оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження корупційні ризики можуть проявлятися у вигляді зловживання службовим становищем, витоку службової інформації, маніпулювання доказами або необґрунтованого впливу на хід розслідування [39].

Мінімізація корупційних ризиків потребує комплексного підходу, що охоплює правові, організаційні, кадрові та технологічні аспекти. Одним із ключових напрямів є вдосконалення нормативно-правової бази, яка повинна чітко визначати процедури здійснення оперативно-розшукової діяльності, механізми контролю та відповідальність за порушення [329]. Чіткість правового регулювання зменшує можливості для довільного трактування норм та зловживань.

Важливим елементом є запровадження ефективних механізмів

внутрішнього та зовнішнього контролю. До внутрішніх механізмів належать службові перевірки, аудит діяльності підрозділів, а також функціонування підрозділів внутрішньої безпеки [330]. Зовнішній контроль здійснюється з боку прокуратури, суду, а також спеціалізованих антикорупційних органів, що забезпечує додатковий рівень прозорості та підзвітності [301 С. 215–220.].

Суттєву роль у мінімізації корупційних ризиків відіграє цифровізація процесів та впровадження сучасних інформаційних систем. Автоматизація обліку, фіксації та аналізу даних дозволяє зменшити вплив людського фактора та унеможливити несанкціоноване втручання у процеси [32, с. 178–183.]. Використання електронних систем документообігу та фіксації процесуальних дій сприяє підвищенню прозорості діяльності правоохоронних органів [37, с. 241–245.].

Не менш важливим є кадровий аспект. Високий рівень професійної підготовки, належна мотивація та формування етичних стандартів поведінки працівників є необхідними умовами запобігання корупційним проявам [331]. Запровадження системи регулярного навчання, тестування та оцінювання персоналу дозволяє підтримувати високий рівень професійної компетентності та доброчесності.

Окрему увагу слід приділити механізмам декларування доходів, контролю за витратами та перевірки способу життя працівників правоохоронних органів [80.]. Такі заходи дозволяють виявляти невідповідності між доходами та витратами, що може свідчити про наявність корупційних правопорушень.

Важливим інструментом протидії корупції є також розвиток інституту викривачів (whistleblowers), які повідомляють про факти корупційних порушень [332]. Забезпечення їх захисту та створення безпечних каналів повідомлення сприяє виявленню корупційних схем та підвищенню рівня довіри до правоохоронних органів.

Разом із тим існують певні проблеми у сфері мінімізації корупційних ризиків, зокрема недостатня ефективність контрольних механізмів,

формальний характер окремих процедур та обмеженість ресурсів [333]. Для їх подолання необхідно забезпечити реальне функціонування антикорупційних інструментів, підвищити рівень відповідальності посадових осіб та удосконалити систему управління.

Таким чином, мінімізація корупційних ризиків у сфері оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження є комплексним завданням, що потребує системного підходу. Реалізація відповідних заходів дозволяє підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів, забезпечити законність та зміцнити довіру суспільства до системи кримінальної юстиції [334].

Також необхідно зазначити, що ця таємниця є однією з найважливіших умов виявлення доказів у тому вигляді, як вони є, без викривлення [335-336]. Як указує В.І. Батищев, розкриття та розслідування тяжких злочинів, неодноразово вчинених злочинним організованим угрупованням проти особи, потребує забезпечення таємниці розслідування [337-338]. Важливість збереження таємниці досудового слідства пов'язана з тим, щоб у практиці правоохоронних органів уникнути випадків, які мають місце, коли внаслідок невжиття заходів щодо її збереження була розголошена інформація, отримана у ході слідства, що у свою чергу призводило до значних збитків і компрометації людей, заподіяння їм моральної шкоди. Недодержання таємниці тягне за собою небажані наслідки, знижує ефективність процесу розслідування, ставить під загрозу осіб, які сприяли розкриттю злочину [339, 340; 341, 342; 343, 344]; попередні рішення та висновки можуть вплинути на формування показів свідків і суспільної думки, завдати незаслуженої шкоди репутації людей [344, 345]; ускладнити роботу слідчого з розслідування злочинів, стати на перешкоді отримання необхідної інформації, збільшити обсяг проваджуваних слідчих дій – і строк, установлений для досудового слідства, буде порушеним. Особам, які вчинили злочини, часто вдається знищити сліди злочину, сховати майно, на яке міг бути накладений арешт, приховатися від слідства, підготувати докази своєї “невинуватості”,

здійснювати вплив на потерпілих, свідків із метою схилити їх до давання завідомо неправдивих показань тощо. Справи кримінального провадження ще на стадії досудового слідства, не доходячи до суду, закриваються. У той же час збереження таємниці досудового слідства дає змогу отримати необхідні результати з найменшими затратами сил, засобів і часу, а також підвищує ефективність усієї слідчої діяльності [339]. Як зазначив В.П. Лавров, “застосування тих чи інших способів приховування після вчинення злочину та початку розслідування багато в чому залежить від наявності у злочинця інформації про те, що має (або хоча б може мати) слідство. Звідси – прагнення проникнути у слідчу таємницю, підняти завісу над нею. Ступінь таких зусиль та їх ефективність багаторазово зростають, коли правоохоронним органам доводиться мати справу з організованою злочинністю, з корупцією” [346, 347]. У той же час збереження таємниці досудового слідства дає змогу отримати необхідні результати з найменшими затратами сил, засобів і часу, а також підвищує ефективність усієї слідчої діяльності. Як зазначає І.В. Смолькова, “...таємниця слідства ... має за мету не допустити витоку інформації про зібрані слідчим докази та їх джерела” [348, 349]. Неприпустимість розголошення таємниці досудового слідства має на меті “...усунення перешкод для пізнавальної діяльності слідчого” [350, 351].

Успіх проведення розслідування залежить від нерозголошення отриманої інформації, збереження у таємниці дій, що плануються та проводяться. Відповідно до цього слідчий під час виконання слідчих дій, а також загалом у ході розслідування має дотримуватись збереження таємниці досудового слідства, повідомляти інших осіб лише про необхідне для виконання тієї чи іншої слідчої дії, вживати заходів щодо забезпечення нерозголошення інформації, що становить цю таємницю, та обмеження кола осіб, які могли б отримати її, щоб інформація не була використана з метою, яка суперечить завданням процесу розслідування. Як підкреслює Ю.П. Аленін, “важливою гарантією успіху розслідування є і дотримання учасниками слідчих дій вимог про неприпустимість розголошення даних

досудового слідства. У ході слідчої дії можуть бути отримані важливі дані, розголошення яких неприпустимо до певного моменту з тактичних або інших міркувань” [350, 345]. Додержуватись таємниці досудового слідства конче потрібно як при плануванні окремих слідчих дій, так і під час процесу розслідування у цілому. Плануючи такі дії, необхідно зберігати таємницю їх підготовки, виходячи з того, наскільки повно вони можуть бути збережені у таємниці від обвинуваченого або підозрюваного. Під час проведення тієї чи іншої слідчої дії потрібно дотримуватись вимоги щодо якомога меншої передачі обвинуваченому інформації, що стосується дії, яка виконується. У процесі розслідування слідчий має здійснити дії, спрямовані на отримання всієї необхідної інформації для швидкого та повного розкриття злочинів. Це можливо лише у тому разі, коли обвинувачений, а також особи, не зацікавлені у розкритті злочину і які можуть вчинювати протидію слідству, не знають про наступні дії слідчого і таким чином можливість їхньої протидії обмежена. На важливість та необхідність збереження таємниці досудового слідства впливають обставини проведення кримінального провадження. Так, наприклад, під час розслідування розбійного нападу нерозголошення певних відомостей є важливішим, ніж під час розслідування давання хабара. Це пов’язано з наслідками розголошення. Чим складнішою є справа, тим важливіше дотримання таємниці досудового слідства. У цих справах ця таємниця є вирішальним інструментом збереження об’єктивного, безпечного та повного розслідування. На необхідність регулювання поширення інформації про дії та наміри органів слідства, захисту окремих даних звертається увага у науковій літературі [350, 282-283]. Оцінюючи фактор збереження таємниці досудового слідства слідчим, можна встановити, що при цьому виявляється дія іншого фактора, який також має важливе значення для слідчої діяльності. Це – володіння тактичною ініціативою. Від ступеня збереження слідчим таємниці залежить його змога діяти ініціативно, що, у свою чергу, сприяє можливості слідчого оперативно отримувати інформацію, діяти несподівано, готувати свої дії таємно від підозрюваного,

обвинуваченого, а також осіб, які можуть вчинювати протидію слідству, формувати в обвинуваченого необхідне слідчому уявлення про хід розслідування, дозволяє слідчому приховати свою необізнаність про певні деталі події злочину, а також створювати необізнаність у підозрюваного, обвинуваченого чи осіб, які протидіють розслідуванню [352; 343]. Як зазначалося, таємниця досудового слідства належить до професійних таємниць, в основі яких лежать особисті таємниці. Як і більшість професійних таємниць, інститут таємниці досудового слідства розроблено недостатньою мірою. Зокрема, якщо проаналізувати норми чинного кримінально-процесуального законодавства, то можна зробити висновок, що вони спрямовані на забезпечення інтересів слідства (хоча і це має важливе значення), а про інтереси осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, мова не йде. Але вже у пізніших нормативно-правових актах ці норми існують. Так, наприклад, якщо ми звернемося до Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18 лютого 1992 р., то у ст. 9 вказано: забороняється передавати й розголошувати відомості про нерозкриті злочини або такі, що можуть зашкодити слідству чи інтересам людини, безпеці України. Також у ній зазначено, що не підлягають передачі й розголошенню відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини [77]. Інформація, що становить ту чи іншу таємницю, може бути отримана під час виконання різних слідчих дій. Так, у ході обшуку або виїмки допускається огляд особистих паперів обшукуваного, предметів і документів, що містять інформацію про особисте, інтимне життя громадян. При ознайомленні з документами та паперами обшукуваного може стати відомою інформація, що становить особисту таємницю його й інших осіб. У силу своїх обов’язків, слідчий стає власником отриманої інформації. У зв’язку з цим має забезпечуватися конфіденційність відомостей.

Саме на це спрямовані норми Конституції України (ст. 31), які гарантують кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у

випадках, передбачених законом [353]. Тому, проводячи досудове слідство, слідчий має не тільки утримуватися від надмірної уваги до особистих таємниць, що оберігаються законом, а й робити все для того, щоб вони без законних на те підстав не були розголошені. Як зазначив О.Я. Басв, обов'язок слідчого вживати заходів щодо нерозголошення відомостей про інтимне життя осіб, безперечно, торкається всіх дій слідчого [13, 354]. Окремі автори висловлюють пропозицію, щоб у присутності учасників обшуку або виїмки слідчий не оголошував змісту документів особистого характеру, якщо вони, на його думку, не стосуються справи [14, 355]. З цією пропозицією слід погодитись та поширити її й на огляд місця події. Під час обшуку або виїмки слідчий повинен уживати заходів щодо нерозголошення виявлених при цьому обставин особистого життя обшукуваного та інших осіб, які проживають або тимчасово перебувають у цьому приміщенні (ст. 185 КПК). “Ці слідчі дії, — писав свого часу А.Ф. Коні, — вносять таку смуту у життя приватної людини та до ставлення до неї. оточуючих, що мають бути здійснювані з особливою обережністю” [356, 607]. До діяльності слідчого суспільство ставить підвищені моральні вимоги. “Сама сфера слідчої діяльності, — підкреслює. Г.Ф. Горський, - характеризується широкими можливостями для моральних оцінок” [25, 24]. Законодавець, нерідко залишаючи слідчого віч-на-віч з іншими учасниками процесу, виявляє йому тим самим велику довіру, наприклад, допит сам на сам (ст. 167 КПК), проведення очної ставки без понятих (ст. 172 КПК) тощо. “Етичні засади..., — як зазначає В.О. Коновалова, — багато в чому обумовлюють норми кримінально-процесуального законодавства, які містять прямі вказівки стосовно порядку проведення процесуальних дій, а також ряду заборон, що забезпечують не тільки законність, а й етичність судочинства” [357, 72]. Моральний аспект постійно має місце у слідчій діяльності й відіграє суттєву та важливу роль у побудові відносин учасників кримінального процесу. Діяльність слідчого, як і будь-яка інша діяльність людини, стає суспільно корисною тільки у тому випадку, коли в її основі лежать високі моральні принципи.

Професійна таємниця, якою є таємниця досудового слідства, має певну моральну основу — професійну етику. Остання пов'язана з поняттям деонтології — правилами належної поведінки. Одним із непорушних правил професійної етики слідчого є обов'язок збереження від розголошення інформації про учасників кримінального процесу, отриманої у ході слідства. У міжнародній практиці має розповсюдження прийняття етичних кодексів представників тих чи інших професій. Так, 9 травня 1979 р. Парламентська асамблея Ради Європи своєю резолюцією № 690 затвердила Основні принципи етики поліцейської служби, на основі яких у різних країнах були прийняті етичні кодекси поліцейського (наприклад, Морально-етичний кодекс поліцейського США, Етика поліцейського ФРН, Кодекс деонтології національної поліції Франції, Положення про етичні принципи поліцейської служби Великобританії, [28, 303-323]. 17 грудня 1979 р. Генеральна асамблея ООН прийняла Кодекс поведінки посадових осіб із підтримки правопорядку, в якому закріплено звід деонтологічних правил [358, 71-72]. У наведених документах обов'язок зберігати у таємниці інформацію конфіденційного характеру є принципом професійної етики. Резюмуючи сказане, треба зазначити, що моральні правила закріплені в законі, а також вироблені практикою, сприяють забезпеченню збереження таємниці, у тому числі і досудового слідства, законних прав та інтересів учасників кримінального процесу, а у кінцевому результаті — досягненню завдань кримінального судочинства. Як зазначають Є.Д. Лук'янчиков і В.С. Кузьмічов, “ етичний аспект знаходить свій прояв у тактичних прийомах збереження таємниці слідства (результатів слідчих дій і факту їх проведення) ” [22; 20]. Оскільки остаточне рішення про вину чи невинність особи у вчиненні злочину встановлюється вироком суду, то таємниця досудового слідства може бути важливою гарантією її прав та інтересів під час досудового слідства. У той же час важливе значення має дотримання прав та інтересів потерпілих, інтересів держави, а також забезпечення захищеності осіб, які виконують функції з розслідування злочинів, — слідчих і оперативних працівників. Збереження

таємниці досудового слідства спрямоване на захист цих прав та інтересів. Вона служить важливою гарантією інтересів потерпілих, свідків, а також інших осіб, залучених до сфери кримінального судочинства. Інформація про громадян, яка була отримана під час проведення досудового слідства, охороняється цією таємницею. Таємниця досудового слідства є важливою гарантією дотримання інтересів процесу розслідування, правосуддя та особи. Протягом останніх років дуже важливого значення набула проблема забезпечення безпеки суддів, працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Дані. опитування працівників правоохоронних органів свідчать про те, що у кожній другій кримінальній справі мав місце вплив на потерпілих і свідків [118, 58].

Про кримінальний тиск на працівників правоохоронних органів, суддів свідчать непоодинокі. факти. На це вказує. статистика. Так, протягом 1995 р. В Україні загинуло 146 і. поранено понад 1500 співробітників.в, у 1996 р. відповідно 151 і. 1526. Не кращою є ситуація і в подальші роки, і на сьогодні. [119, 17]. Мета впливу на працівників правоохоронних органів — не дати будь-що здійснити, а на потерпілих, свідків, підозрюваних, обвинувачених та осіб, які можуть сприяти виявленню злочинної. діяльності, а також родичів і близьких цих двох категорій — не допустити надходження інформації або викривити її [118, 59]. Виходячи з нагальної. потреби, Верховною Радою України було прийнято закони України від 23 грудня 1993 р. “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” [126] і “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” [127]. У зв’язку з прийняттям цих законів було прийнято Закон від 13 січня 2000 р. “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” [128]. Щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, то водночас із законодавчим регулюванням цього питання існують заходи, застосування яких можливе лише суб’єктами, які здійснюють кримінально-процесуальну діяльність і лише

у межах кримінального судочинства. При вирішенні питання про допустимість таких заходів у кримінальному процесі виходять з того, що існують стадії, які мають відмінність в умовах судочинства. У досудових стадіях — це таємниця досудового слідства, що має певне відображення у статтях 121 КПК і 387 КК України, дотримання якої сприяє безпеці осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві “ Не підлягають гласності та зберігаються окремо від кримінальної справи матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” [129, 22]. Питання про недопустимість розголошення інформації, що становить таємницю досудового слідства, якнайтісніше пов’язане з дією принципу гласності при проведенні досудового розслідування. Принцип гласності. “.....є такою умовою розслідування, за якої гарантується можливість суспільного обговорення та контролю за його законністю, всебічністю, повнотою й об’єктивністю, а учасники процесу та інші заінтересовані особи інформуються про хід розслідування в обсязі, достатньому для захисту ними своїх прав і законних інтересів. При цьому не розголошуються відомості, збереження яких до певного етапу попереднього слідства необхідне як в інтересах повноти розслідування злочинів, так і в цілях охорони честі та гідності громадян ” [131, 60]. Як указують окремі автори, гласність кримінального судочинства — це вид соціальної гласності, яка “ ...полягає у відкритості судочинства, наданні всім громадянам права безпосередньо знайомитися у доступній формі з його ходом, тобто отримувати з можливістю розповсюдження інформацію, що безпосередньо пов’язана з реалізацією правових норм у сфері судочинства, і яка характеризується цілісністю та завершеністю при досудовому слідстві....” [132, 8]. У той же час, як зазначає. Г.Д. Мепаришвілі, гласністю у ряді випадків слід користуватись обережно [65, 3]. Передчасне розголошення інформації, якою володіють органи дізнання та слідства, може спричинити суттєву шкоду інтересам правосуддя. Крім того, це може значно зачепити конституційні права громадян, щодо яких висунуто та перевіряються версії про їхню причетність

до вчинення злочину [129, 22]. На це звертає увагу й І.І. Мартинович, яка підкреслює, що гласність може і перешкодити розслідуванню. Вона вказує: “Добре поінформовані про хід і напрям попереднього слідства, злочинні елементи мають змогу перешкоджати розкриттю істини, здійснювати заходи зі знищення та фальсифікації доказів. Передчасне розголошення даних попереднього слідства може призвести і до обмеження інтересів заінтересованих осіб (потерпілих, обвинувачених, підозрюваних)” [133; 52].

О.Р. Ратінов звертає увагу на небезпечність передчасного розголошення деяких матеріалів розслідування, у тому числі через пресу та радіо [20; 13]. Ми цілком згодні з думкою З.В. Макарової, яка стверджує: “У цілях огороження законних і моральних інтересів особи, певних державних інтересів, а також прийняття справедливих та об’єктивних рішень, деякі обставини кримінальної справи не підлягають розголошенню, не стають і не можуть ставати відомими широкому колу осіб” [67, 35]. “Слідча робота, — зазначає В. Півненко, — дає кінцеві результати тільки при забезпеченні для цього виду діяльності режиму обмеженої гласності. У разі порушення таємниці слідства вона стає безрезультатною й непотрібною, тобто втрачає всякий сенс. Ось чому велика кількість багатоепізодних і перспективних справ стосовно організованих злочинних груп за останні роки не була доведена до суду” [134; 77]. “У цілому ж, — зазначає О.Д. Бойков, — у кримінальному судочинстві гласність необхідно примирити з трьома групами інтересів: інтересами розслідування, інтересами правосуддя та інтересами особи” [135, с. 4-5]. У зв’язку із зазначеним виникає необхідність у встановленні певних обмежень принципу гласності. Межі дії цього принципу при проведенні досудового розслідування визначаються слідчим, особою, яка провадить дізнання. Ці особи мають право, виходячи з рекомендацій криміналістики, психології та обставин конкретної справи, вирішувати, коли, в якому обсязі і в якій послідовності ознайомити підозрюваного чи обвинуваченого з тими чи іншими доказами. Як зазначає Р.Х. Якупов, “.....слідчий зобов’язаний удаватися до закритості даних попереднього слідства лише тоді, коли це дійсно необхідно, тобто керуватися

обставинами справи та тактичними міркуваннями” [136, 86]. У той же час деякі вчені висловлюють думку, що межі дії принципу гласності необхідно встановлювати тільки за законом, щоб не порушувались законні інтереси як окремої людини та громадянина, так і суспільства, держави [67, 14; 130, 2]. Т.М. Телега вказує, що існує ряд обставин, у силу яких інформація про слідство має залишатись у таємниці, у т.ч. на певний момент та у певному обов'язі. Такими обставинами можуть бути: 1) наявність у справі даних, які містять державну чи комерційну таємницю; 2) матеріали кримінальних справ про статеві злочини; 3) наявність у справі матеріалів, які торкаються інтимних сторін життя осіб — учасників процесу; 4) необхідність дотримання лікарської (медичної) таємниці.; 5) коли суб'єкт злочину не досяг шістнадцятирічного віку; 6) під час слідчої дії: “ Накладення арешту на кореспонденцію й зняття інформації з каналів зв'язку”, — якщо є потреба зберегти у таємниці саму слідчу дію, а також інформацію, отриману у результаті; 7) інші обставини, нерозголошення яких визнають необхідним слідчий (прокурор) [130, 43-44]. Б.Р. Біцадзе вважає., що “обмеження гласності. попереднього слідства передбачає ряд цілей, обумовлених об'єктивною необхідністю: 1) можливість ефективнішого збирання доказів у справі, коли розголошення деяких із них може сильно ускладнити або зробити неможливим отримання інших доказів; 2) огороження від чуток громадян, стосовно яких є підозри про їх причетність до злочину, але ці підозри можуть і не підтвердитись; 3) дотримання інтересів обвинуваченого, слідство стосовно якого ще не закінчене і ще невідомо, чи буде справа передана у суд, чи слідчий її. припинить; 4) запобігання можливості розголошення деяких інтимних обставин особистого життя потерпілого, свідка або інших осіб, які згадуються у ході попереднього слідства; 5) охорона безпеки потерпілого та свідка, які викривають осіб, притягнутих до відповідальності ” [137, 17]. Виходячи з наведеного, межі різного роду таємниць мають бути закріплені у тих чи інших формах у праві. Це впливає з постулату “ будь-яка таємниця є сума відкритих відомостей ”. І.В. Смолькова підкреслює, що “надзвичайно важливо досягнути

оптимальності сполучення гласності і таємниці у кримінальному процесі. ” [54, с. 245].

Отже, у сучасних умовах розвитку професіональної злочинності, правоохоронним органам для досягнення вагомих результатів в боротьбі з нею необхідна більш ефективна робота по виявленню і усуненню злочинних проявів, а це передбачає і більш високий рівень взаємодії органів слідства та дізнання. Саме кримінально-процесуальна діяльність слідчого і оперативно-розшукова функція органів дізнання, формують взаємообумовлений зв'язок, такий необхідний для досягнення спільної мети – боротьби із злочинністю.

Виходячи з проведеного нами дослідження тактичні рекомендації по використанню матеріалів ОРД для проведення слідчих дій умовно можливо розділити на дві групи: загальні та спеціальні.

Загальні тактичні рекомендації повинні включати в себе:

- визначення способу, яким матеріали ОРД повинні бути легалізовані, тобто за допомогою яких слідчих дій вони можуть використовуватись в кримінальному процесі;
- забезпечення збереження таємниці організації і тактики використання матеріалів ОРД для проведення слідчих дій;
- найбільш ефективні способи легалізації матеріалів ОРД;
- особливості змісту слідчої ситуації по справі;
- вибір конкретного способу легалізації матеріалів ОРД при проведенні слідчих дій, з урахуванням форми і змісту наданих матеріалів ОРД;
- вибір послідовності проведення слідчих дій, з урахуванням вибраного способу легалізації матеріалів ОРД, наданих згідно діючого законодавства, для прийняття різного роду процесуальних рішень та проведення на їх основі слідчих дій;

Спеціальні тактичні рекомендації повинні містити особливості використання матеріалів ОРД при підготовці та проведенні конкретної слідчої дій, а також визначення тактики проведення окремих слідчих дій.

Перед проведенням слідчої дії формується мета і завдання, визначається

послідовність проведення слідчих дій, підбираються прийому та способи вирішення можливих проблем, на майбутнє здійснюється прогноз можливого розвитку слідчої ситуації та з урахуванням різних варіантів складається план проведення слідчої дій, визначаються суб'єкти, місце та час його проведення.

Враховуючи це можливо розглядати використання матеріалів ОРД на даному етапі за двома напрямками:

- для використання з організаційних цілей, перед безпосереднім проведенням слідчої дії. За даним напрямом здійснюється підбір учасників слідчої дії, місце та час її проведення;

- для інформаційного забезпечення підготовки до проведення слідчої дії. По-перше, мова йдеться про матеріали ОРД, які з різних причин не можуть бути використанні в доказуванні, шляхом проведення слідчих дій (наприклад, необхідно тримати в таємниці джерело отримання оперативно-розшукової інформації). По-друге, про матеріали ОРД, інформація закріплена в яких, допоможе вирішити проблем, що будуть виникати на підготовчому етапі. В першому випадку матеріали ОРД носять для слідчого лише орієнтувальний характер і не підлягають закріпленню в кримінальній справі. В другому випадку матеріали ОРД використовуються згідно діючого законодавства, але як ми вже зазначали зобов'язання слідчого використати матеріали ОРД для проведення слідчих дій не закріплено на законодавчому рівні.

Використання матеріалів ОРД на підготовчому етапі до проведення слідчих дії має свої особливості для кожної слідчої дії.

При підготовці до проведення обшуку і виїмки матеріали ОРД можуть використовуватись для вирішення наступних завдань:

1. якщо в матеріалах ОРД міститься інформація про місце знаходження знарядь злочину, предмети, документи та цінності, які можуть мати відношення до кримінальної справи, визначається місце проведення вказаних слідчих дій;

2. визначивши місце проведення обшуку або виїмки, з метою ефективного проведення слідчої дії, слідчому необхідно використати

можливості оперативних підрозділів (наприклад, шляхом різного роду доручень) і встановити для себе наступну інформацію:

- про особу, в помешканні якої буде проводитись обшук чи виїмка, членів його родини, стосунки з сусідами. Така інформація може бути закріплена в матеріалах ОРД, які отримані в результаті проведення ОРЗ за місцем проживання, або за місцем роботи;

- про наявність у особи, в помешканні вогнепальної або іншої зброї, сторожових собак та ін. Така інформація може міститись в підрозділах дозвільної системи МВС України, при умові якщо зброя зареєстрована. Також такі дані можуть бути закріплені в матеріалах ОРД отриманих в результаті проведення негласного проникнення до житла або іншого володіння особи, зняття інформації з каналів зв'язку, проникнення в організовану групу або злочинну організацію штатного негласного працівника. Якщо підтвердилась інформація стосовно наявності сторожових собак, доцільно до проведення слідчої дії буде залучити працівника кінологічної служби.

- про саме місце проведення обшуку чи виїмки. Матеріали ОРД стосовно цієї інформації, можуть бути отримані шляхом негласного проникнення до житла або іншого володіння особи. Для результативного проведення вказаних слідчих дій матеріали ОРД повинні містити інформацію про призначення приміщення, його внутрішнього планування, наявності додаткових виходів, охорони, наявності підсобних приміщень та ін.

Висновки до розділу 3

З метою ефективного попередження, розкриття та досудового розслідування злочинів, кримінальний процесуальний закон передбачив проведення таких слідчих дій: ОМП, допит, обшук, освідкування особи, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, проведення експертизи, затримання. На нашу думку, підставою для проведення слідчих дій можуть

бути не лише кримінальні процесуальні докази, а й фактичні дані, що містяться у матеріалах, які отримані працівником оперативного підрозділу під час здійснення ним оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження [Додаток В, п.9].

Дослідження практичної діяльності, наукового, нормативного та прикладного аспектів оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, дозволили сформулювати ряд положень у даному розділі.

Зокрема, ми вважаємо, що можливості слідчих в деяких аспектах значно менші, ніж можливості оперативних працівників, оскільки останні, на відміну від слідчих є суб'єктами ОРД. Перед усім це стосується питань профілактичної діяльності. Це у свою чергу, обумовлює необхідність оперативно-розшукового супроводження вказаних вище слідчих дій. Здійснення оперативним працівником збирання інформації під час проведення слідчих дій сприяє забезпеченню слідчого фактичними даними, які можуть бути покладені в основу доказів.

Необхідність участі оперативного працівника у проведенні слідчих дій обумовлена тим, що його можливості (проведення гласних, негласних, зашифрованих заходів) дозволяють отримати значно більший обсяг фактичних даних, необхідних для формування доказів. Інформація, здобута оперативно-розшуковим шляхом, допомагає найбільш оптимально визначити час, місце, учасників заходів, залучити необхідні оперативно-технічні засоби, задіяти спеціалістів, правильно спланувати вибір і послідовність тактичних прийомів проведення подальших слідчих дій.

Матеріали ОРД можуть використовуватися для проведення всіх слідчих (розшукових) дій в організаційно-тактичних цілях. Прийняте на підставі матеріалів ОРД рішення про проведення певної слідчої дії повинне бути вмотивованим і впливати із матеріалів кримінального провадження, не розкриваючи при цьому форм та методів отримання таких матеріалів та здійснюватися оперативно-розшуковим супроводженням.

Разом з тим, ми вважаємо, що процес оперативно-розшукового супроводження забезпечення відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочинами, дає змогу оперативним працівникам виявляти майно, здобуте злочинним шляхом, встановлювати осіб, які готуються або вчинили злочин, а також переховуються від органів досудового розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання тощо.

Належна легалізація матеріалів оперативно-розшукової діяльності у подальшому кримінальному провадженні здатна забезпечити слідчого оперативно-розшуковою інформацією щодо злочину, який розслідується, при цьому ініціатором в більшості є оперативний працівник, який здійснює оперативно-розшукове супроводження слідчих дій та забезпечення відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочинами.

ВИСНОВКИ

На основі комплексного вивчення проблемних питань оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження запропоновано вирішення наукової задачі – розроблення та запровадження системи наукових знань, що розкривають закономірності використання оперативно-розшукових сил, засобів, методів та заходів у попередженні, припиненні, виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів. У дисертації сформульовано низку теоретичних узагальнень і нове вирішення наукової проблеми, що полягає у розробленні таких положень:

1. Розкрито структурні елементи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження та надано його авторське визначення, як комплексу найбільш доцільних гласних і негласних оперативно-розшукових заходів, які здійснюються суб'єктами ОРД та особами, що залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямованих на попередження, виявлення злочинів й встановлення об'єктивної істини при їх розслідуванні та судовому розгляді. Діяльність з оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження характеризується наступними елементами: проведення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення, отримання, вивчення, перевірки та реалізації оперативної інформації в інтересах кримінального судочинства; здійснення провадження по оперативно-розшуковим справам з метою попередження, припинення, розкриття злочинів та їх реалізація в інтересах конкретної справи кримінального провадження; встановлення фактів і обставин, які підлягають доказуванню по кримінальному провадженню, забезпечення можливості їх використання у подальшому кримінальному судочинстві; оперативне супроводження всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження; забезпечення відшкодування потерпілій стороні матеріальної шкоди, завданої

злочином; проведення оперативно-розшукових заходів під час виконання судового розгляду.

2. Концептуально систематизовані положення щодо сутності, форм та змісту оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Розкрито проблемні питання проведення оперативно-розшукових заходів у попередженні, виявленні та розслідуванні злочинів, напрямів роботи оперативних підрозділів, супроводження справ кримінального провадження.

3. На основі сучасних досягнень у сфері управління теоретично обґрунтовано та надано узагальнену модель оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження, яка уміщує в собі правові, організаційні й тактичні положення діяльності працівників оперативних підрозділів на наступних етапах протидії злочинності: підготовка особи до вчинення злочину; затримання особи, що намагалася вчинити злочин, або його вчинила, на гарячому; початок кримінального провадження; проведення досудових слідчих дій; здійснення всіх стадій судового розгляду справи кримінального провадження.

4. Запропоновано алгоритми дій працівників оперативних підрозділів з виявлення, збору та забезпеченню оперативно-розшуковою інформацією досудового провадження. Враховані проблемні питання здійснення оперативно-розшукових заходів при попередній перевірці оперативної інформації. Визначено найбільш ефективний порядок здійснення та поєднання гласних і негласних ОРЗ, що передують проведенню слідчих дій та супроводжують їх в подальшому.

5. Запропоновано механізм використання взаємозалежності норм моралі та законодавчих, нормативно-правових актів в організації роботи оперативних підрозділів в попередженні, виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів, у тому числі за допомогою правоохоронних органів, державних установ, ЗМІ.

6. Автором визначені напрями взаємодії працівників оперативних підрозділів та інших суб'єктів кримінального провадження. Матеріали ОРД можуть використовуватися для організації і визначення тактики проведення

слідчих дій. 68% опитаних слідчих вказали на те, що вони долучають працівників оперативних підрозділів до планування проведення сумісних дій. Прийняте на підставі матеріалів ОРЗ рішення про проведення певної слідчої дії повинне бути вмотивованим і прийматись на основі матеріалів справи кримінального провадження, не розкривати форм та методів отримання таких даних. Процес оперативно-розшукового супроводження забезпечення відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочинами, дає змогу виявляти майно, гроші, цінності, здобуті злочинним шляхом, встановлювати осіб, які готуються або вчинили злочин, а також осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання тощо.

Ефективність оперативно-розшукового супроводження відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочинами досягається проведенням: опитування (12,4% респондентів); спостереження (10,3% опитаних); ініціативного пошуку - 14,2%;

Заключним етапом у процесі оперативно-розшукового супроводження відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочином, є вибір найбільш тактичного прийому реалізації оперативно-розшукових даних про те, де знаходиться майно, здобуте злочинним шляхом, і яке підлягає вилученню або накладенню на нього арешту.

7. Запропоновано доповнення правових підстав проведення гласних оперативно-розшукових заходів з метою забезпечення ефективного оперативно-розшукового супроводження проведення слідчих дій.

8. Доведено ефективність комплексного використання обліків різних підрозділів правоохоронних органів, у тому числі оперативних підрозділів при організації інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних та слідчих підрозділів у попередженні, розкритті злочинів та їх розслідуванні, у тому числі під час здійснення кримінального провадження.

9. Обґрунтовано положення, щодо визначення меж існування оперативно-розшукових правовідносин, їх місця та ролі у правовому полі

України. На підставі дослідження, аналізу сучасної правової бази та діяльності оперативних підрозділів, визначено етапи їх існування, а саме: з моменту підготовки особи до вчинення злочину (підшукування співучасників, знаряддя злочину, складення планів, схем тощо); затримання особи, що намагалася вчинити злочин, або його вчинила, на гарячому; початок кримінального провадження; проведення досудових слідчих дій; здійснення всіх стадій судового розгляду справи кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
3. Закон України Про оперативно-розшукову діяльність : наук. - практ. коментар. / Я.Ю. Кондратьєв, І.П. Козаченко, І.Ф. Обушевський – К.: РВВ МВС України, 1993. –120 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 25–26.
5. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII – XIV ст.): Навч. Посібник – К., 2007.
6. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. – Х.: Ун-т внутр. справ, 2002. – 336 с.
7. Козаченко І. П. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. – К.: Атіка, 2013. – 304 с.
8. Тертишник В. М. Кримінальний процес України: теорія і практика. – К.: Алерта, 2017. – 768 с.
9. Князєв С. М. Теоретичні, правові та праксеологічні засади негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 420 с.
10. Глушков В. О. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: теоретичні основи. – К.: НАВС, 2011. – 392 с.
11. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. – К.: Ін Юре, 2010. – 496 с.
12. Сервецький І.В. Науково-практичний коментар до Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”. - К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. - 302 с.

13. Обшалов А. С. Стан наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження // Успіхи і досягнення у науці. 2025. № 8(18).

14. Обшалов А. С. Особливості отримання та перевірки оперативної інформації у кримінальному судочинстві // Успіхи і досягнення у науці. 2025. № 7(17). С. 86–101.

15. Обшалов А. С. Легалізація та використання оперативно-розшукових матеріалів у досудовому кримінальному провадженні. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2025. № 3.

16. Цуцкірідзе Максим Сергійович Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності для проведення слідчих дій. Дис. ... к. ю. н. 12.00.09. – Київ. 2010.

17. Обшалов С.В. Оперативно-розшукова протидія злочинам при здійсненні кримінального провадження : монограф. / Обшалов С.В. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 264 с.

18. Погорецький М.А. Захист прав людини засобами оперативно-розшукової діяльності: проблеми превентивної функції оперативно-розшукової діяльності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ: наук. журн. / редкол.: В.В. Черней (голова) та ін.. – Київ: Нац. акад.. внутр справ 2018 - № 1 (40). – Ч. 2 – 136 с.

19. Словник іншомовних слів / За ред. член-кор. АН УРСР О.С. Мельничука. Гол. ред. Української енциклопедії Академії Наук Української РСР. – К. 1974.

20. Словник іншомовних слів. - К., 1999. - С. 599.

21. Обшалов А. С. Правові та організаційні основи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження в умовах воєнного стану // Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 71–73.

22. Антонов К. В. Загальнотеоретичні аспекти поняття оперативно-розшукового забезпечення досудового слідства / К. В. Антонов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка : наук.-терет. журнал. : [у 2 ч.]. – Луганськ, 2008. – № 1 : спец. вип. – Ч. 1 : Проблеми оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства в Україні. – С. 41–49.

23. Кудрявцев В. М. Кримінологія: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 432 с.

24. Калиновський Ю. Ю. Кримінальний процес України: практичний курс. – К.: Алерта, 2017. – 512 с.

25. Ткаченко В. І. Кримінальний процес України: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 400 с.

26. Кузьменко О. В. Теоретичні основи протидії злочинності. – Дніпро: ДДУВС, 2018. – 368 с.

27. Кармазін О. О. Доказування у кримінальному процесі України. – К.: КНТ, 2018. – 320 с.

28. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Прийнято резолюцією 33/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. // Права людини: Зб. док. / Уклад. В.С. Семенов, О.Н. Ярмиш та ін. – Х., 1997. – С. 155–159.

29. Обшалов А. С. Правові та організаційні аспекти протидії тяжким злочинам в умовах воєнного стану. Теоретичні та прикладні аспекти діяльності кримінальної поліції в сучасних умовах : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро, 2024. С. 46–49.

30. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. – Львів: Світ, 2014. – 320 с.

31. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. – Харків: Консум, 2016. – 656 с.

32. Лобойко Л. М. Кримінальний процес України: підручник. – К.: Істина, 2014. – 432 с.

33. Капліна О. В. Кримінальний процес України: підручник. – Харків: Право, 2018. – 584 с.
34. Гловюк І. В. Кримінальний процес України: теорія та практика застосування. – Одеса: Фенікс, 2016. – 512 с.
35. Нор В. Т. Кримінальний процес України: навчальний посібник. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. – 472 с.
36. Гринюк В. О. Доказування у кримінальному провадженні: теорія і практика. – К.: Алерта, 2017. – 336 с.
37. Шило О. Г. Кримінальний процес України: навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2017. – 416 с.
38. Погорецький М. А. Кримінальний процес України: підручник. – К.: Алерта, 2018. – 608 с.
39. Бандурка О. М. *Протидія корупції в правоохоронних органах*. – Харків: Право, 2017. – С. 88–94.
40. Аркуша Л. І. Теоретичні основи оперативно-розшукової діяльності. – Одеса: Фенікс, 2017. – 344 с.
41. Дрозд В. Г. Оперативно-розшукова діяльність правоохоронних органів. – Київ: Алерта, 2018. – 384 с.
42. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії. – Київ: Алерта, 2017. – С. 145–173.
43. Кузніченко С. О. Правові основи оперативно-розшукової діяльності. – Київ: КНТ, 2016. – 360 с.
44. Чернявський С. С. Підготовка кадрів для правоохоронних органів: сучасні підходи. – Київ: НАВС, 2021. – с. 91–102
45. Закон України «Про інформацію»
46. Обшалов С.В. Оперативно-розшукові заходи щодо проведення попередньої перевірки оперативної інформації / Обшалов С.В., Шапарь А.О. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: Збірник наукових праць. 2010. Випуск № 1 (53). С. 112–118.

47. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. С. В. Ківалова. – Одеса: Юридична література, 2023. – 1150 с.
48. Левченко А. О. Аналітичні методи обробки інформації у кримінальному процесі // Вісник правових наук. – 2024. – №1
49. Бойко Н. С. Оцінка достовірності інформації в оперативно-розшуковій діяльності: дис. ... канд. юрид. наук. – Київ, 2024
50. Конституція України від 28 червня 1996 року
51. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року
52. Марочкін І. Є. Докази у кримінальному процесі України: монографія. – Харків: Право, 2020. – 400 с.
53. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. В. Я. Тація. – Харків: Право, 2021. – 1150 с.
54. Дроздов О. М. Процесуальне оформлення доказів у кримінальному провадженні: монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 2023. – 370 с.
55. Романюк Б. В. Електронні докази у кримінальному процесі // Часопис Київського університету права. – 2024. – №2
56. Іваненко П. С. Процесуальне оформлення результатів оперативно-розшукової діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Київ, 2022
57. Стахівський С. М. Інформаційні підстави прийняття процесуальних рішень: монографія. – Київ: Алерта, 2021. – 340 с.
58. Лобойко Л. М. Організація досудового розслідування: навчальний посібник. – Дніпро: ДДУВС, 2022. – 310 с.
59. Постанова Верховного Суду від 25 січня 2023 року у справі № 522/1456/21
60. Чернявський С. С. Ризик-орієнтований підхід у кримінальному процесі // Право України. – 2024. – №1

61. Гончаренко А. В. Прогнозування у кримінальному процесі: дис. ... д-ра юрид. наук. – Київ, 2023
62. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 р. № 263 «Про єдину інформаційну систему правоохоронних органів»
63. Бабенко А. М. Взаємодія правоохоронних органів у протидії злочинності: монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 2020. – 380 с.
64. Кучинська О. П. Організація діяльності слідчо-оперативних груп: навчальний посібник. – Київ: НАВС, 2022. – 290 с.
65. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року
66. Титаренко О. О. Інформаційна взаємодія у системі кримінальної юстиції // Форум права. – 2023. – №2
67. Лисенко М. В. Інформаційне забезпечення взаємодії правоохоронних органів: дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2024
68. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року
69. Городинський І. В. Превентивна діяльність правоохоронних органів: монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 2022. – 370 с.
70. Фролов С. І. Оперативно-розшукова діяльність у системі профілактики злочинності: монографія. – Харків: Право, 2021. – 340 с.
71. Мартиненко О. А. Прогностична аналітика у діяльності правоохоронних органів // Право і безпека. – 2024. – №1
72. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. Р. В. Вереша. – Київ: Алерта, 2022. – 1050 с.
73. Дорошенко К. В. Превентивна діяльність у системі кримінальної юстиції: дис. ... канд. юрид. наук. – Київ, 2023
74. Кравцов М. Д. Кібербезпека та право: сучасні виклики: академічне видання. – Київ: Наукова думка, 2023. – 390 с.
75. Кузьмічов В. С. Документування в оперативно-розшуковій діяльності: монографія. – Київ: НАВС, 2020. – 360 с.

76. Таран О. Г. Теорія та практика документування оперативної інформації: монографія. – Харків: Право, 2022. – 330 с.

77. Кисельов М.О. Кримінологічна характеристика та запобігання підрозділами карного розшуку вчиненню злочинів у великому місті (на прикладі м. Дніпропетровська). Дисертація на здоб. наук. ступ. к.ю.н за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Дніпропетровськ. – ДДУВС. - 2010.

78. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: теорія і практика. – Харків: Право, 2020. – С. 145–168

79. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. – Харків: Право, 2021. – С. 212–240

80. Капліна О. В. Кримінальний процес України: підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2022. – С. 178–205

81. Глинська Н. В. Доказування у кримінальному процесі України. – Харків: Право, 2023. – С. 94–120

82. Мельник М. І. Кримінальний процес та оперативно-розшукова діяльність: проблеми взаємодії. – Київ: Алерта, 2021. – С. 201–228

83. Хавронюк М. І. Кримінальне процесуальне право України. – Київ: ВАІТЕ, 2023. – С. 289–315

84. Бандурка О.М. *Кримінально-виконавча система України*. – Харків: Право, 2017. – С. 145–150.

85. Куц В. М. Кримінальний процес України: науково-практичний коментар. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – С. 356–382

86. Гловюк І. В. Прокурор у кримінальному провадженні: сучасні проблеми. – Одеса: Фенікс, 2017. – С. 142–168

87. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України. – Київ: Либідь, 2014. – С. 289–315

88. Топчій В. В. Докази у кримінальному процесі: теоретико-прикладні аспекти. – Київ: Алерта, 2020. – С. 201–229

89. Чернявський С. С. Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. – С. 87–113
90. Татаров О. Ю. Цифрові технології у кримінальному процесі. – Київ: Алерта, 2022. – С. 54–79.
91. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. – Харків: Право, 2018. – С. 412–436
92. Романюк Н. В. Аналітична підготовка правоохоронців: дисертація. – Львів, 2021. – 260 с.
93. Гринюк В. О. Доказування у кримінальному провадженні. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – С. 223–248.
94. Крицька І. О. Теорія доказів у кримінальному процесі. – Львів: Львівський університет, 2021. – С. 301–327.
95. Балобан Д. О. Електронні докази у кримінальному процесі. – Київ: Наукова думка, 2023. – С. 67–94.
96. Шехавцов Р. М. Докази у кримінальному процесі України. – Київ: Алерта, 2016. – С. 178–204.
97. Баулін О. В. Кримінальний процес України. – Київ: Юрінком Інтер, 2018. – С. 254–279.
98. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. – Дніпро: Ліра, 2019. – С. 311–338.
99. Тертишник В. І. Теорія доказів у кримінальному процесі. – Київ: Алерта, 2020. – С. 198–223.
100. Слинько С. В. Криміналістичне забезпечення доказування. – Харків: Право, 2021. – С. 145–167.
101. Басиста І. В. Електронні докази у кримінальному процесі України. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022. – С. 88–112.
102. Грошевий Ю. М. Доказування у кримінальному процесі України. – Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2004. – С. 267–291
103. Нор В. Т. Теорія доказів у кримінальному процесі. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. – С. 198–224

104. Шило О. Г. Докази і доказування у кримінальному процесі. – Харків: Право, 2017. – С. 145–169
105. Маляренко В. Т. Кримінальний процес України. – Київ: Юрінком Інтер, 2016. – С. 312–336
106. Самойлов А. В. Криміналістичні засоби доказування. – Київ: Алерта, 2021. – С. 178–203
107. Волинець К. Г. Цифрові докази у кримінальному процесі. – Київ: Наукова думка, 2023. – С. 92–118
108. Лук'янчиков Є. Д. Оперативно-розшукова діяльність: правові та організаційні засади. – Київ: КНТ, 2015. – С. 173–198
109. Карпов Н. С. Теорія та практика допиту у кримінальному процесі. – Харків: Право, 2016. – С. 201–225
110. Стахівський С. М. Криміналістика: сучасні проблеми. – Київ: Алерта, 2018. – С. 145–170
111. Джужа О. М. Кримінологія та оперативно-розшукова діяльність. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – С. 267–289
112. Бірюков В. В. Судова експертиза у кримінальному процесі. – Київ: Алерта, 2020. – С. 132–158
113. Куйбіда Р. О. Судова реформа та цифровізація правосуддя. – Київ: Центр політико-правових реформ, 2021. – С. 98–123
114. Кузнецова Н. С. Кримінальне право і процес: сучасні виклики. – Київ: Юридична думка, 2022. – С. 211–236
115. Салтевський М. В. Криміналістика: підручник. – Київ: Атіка, 2008. – С. 287–312
116. Белкін Р. С. Курс криміналістики. – Москва: Норма, 2001. – С. 198–223
117. Лукашевич В. Г. Організація розслідування злочинів. – Київ: Юрінком Інтер, 2017. – С. 145–169
118. Кучинська О. П. Прокурорський нагляд у кримінальному процесі. – Київ: Алерта, 2018. – С. 178–203

119. Трофименко В. М. Організаційні основи досудового розслідування. – Харків: Право, 2020. – С. 98–124
120. Ключко А. М. Інформаційні технології у правоохоронній діяльності. – Київ: Наукова думка, 2021. – С. 132–158
121. Багрій-Шахматов І. Г. Основи кримінального процесу. – Одеса: Юридична література, 2005. – С. 211–236
122. Козаченко І. П. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник. – Київ: КНТ, 2016. – С. 156–178
123. Долженков О. Ф. Теорія оперативно-розшукової діяльності. – Одеса: Фенікс, 2018. – С. 201–226
124. Никифорчук Д. Й. Документування у правоохоронній діяльності. – Київ: Алерта, 2020. – С. 132–158
125. Гуцуляк В. М. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному процесі. – Львів: ЛНУ, 2019. – С. 178–204
126. Смаглюк О. В. Інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – С. 89–113
127. Бахін В. П. Оперативно-розшукова діяльність: теорія і практика. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – С. 201
128. Діденко Є. О. Організація оперативно-розшукової діяльності. – Харків: Право, 2020. – С. 156
129. Коваленко А. В. Економічні аспекти правоохоронної діяльності. – Київ: Наукова думка, 2021. – С. 98
130. Шехавцов Р. М. Докази у кримінальному процесі України. – Львів: Світ, 2018. – С. 173
131. Капліна О. В. Кримінальний процес у цифрову епоху. – Харків: Право, 2022. – С. 145
132. Гловюк І. В. Принципи кримінального процесу України. – Одеса: Фенікс, 2020. – С. 119
133. Шило О. Г. Проблеми забезпечення прав людини у кримінальному процесі. – Харків: Право, 2019. – С. 137

134. Долженков О.Ф., Запорожцева Г.Є., Кіцул А.П., Рижков Е.В. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності. _ Монографія. Одеса НДРВВ ОІВС. 2001.-231с.
135. Тацій В. Я. Кримінальний процес: теоретико-правові засади. – Харків: Право, 2020. – С. 254
136. Лукашевич С. Ю. Організація досудового розслідування. – Київ: Алерта, 2021. – С. 182
137. Марисюк К. В. Кібербезпека у правоохоронній діяльності. – Львів: ЛНУ, 2022. – С. 89
138. Костицький М. В. Правоохоронна діяльність: теорія і практика. – Київ: Юстініан, 2018. – С. 211
139. Голосніченко І. П. Адміністративно-правові основи діяльності правоохоронних органів. – Київ: Наукова думка, 2019. – С. 167
140. Баулін О. В. Кримінальний процес України: сучасні проблеми. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – С. 209
141. Кальман О. Г. Цифрові технології у кримінальному судочинстві. – Харків: Право, 2022. – С. 154
142. Зеленецький В. С. Підготовка кадрів для правоохоронних органів. – Київ: Алерта, 2020. – С. 121
143. Мироненко Н. М. Міжнародне співробітництво у кримінальному процесі. – Київ: Юстініан, 2019. – С. 176
144. Капліна О. В. Кримінальний процес: сучасні тенденції розвитку. – Харків: Право, 2021. – С. 233
145. Басиста І. В. Технічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності. – Львів: Світ, 2022. – С. 102
146. Костицький М. В. Доказування у кримінальному процесі. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – С. 189
147. Грошев Ю. М. Кримінальний процес України. – Харків: Право, 2020. – С. 276

148. Тертишник В. М. Кримінальний процес: практичні аспекти. – Київ: Алерта, 2021. – С. 341
149. Шило О. В. Докази у кримінальному процесі України. – Харків: Право, 2022. – С. 158
150. Туманянц А. Р. Електронні докази у кримінальному процесі. – Київ: Юстініан, 2022. – С. 97
151. Басиста І. В. Судовий контроль у кримінальному процесі. – Львів: Світ, 2021. – С. 204
152. Ambrosini C. Covert Investigations in Europe. – Oxford: Oxford University Press, 2020. – P. 88
153. Bloom R. M. Criminal Procedure in the United States. – New York: Wolters Kluwer, 2021. – P. 214
154. Tanaka H. Criminal Justice Systems in Asia. – Tokyo: Springer, 2019. – P. 132
155. Friedman P. L. International Criminal Cooperation. – London: Routledge, 2020. – P. 167
156. Delmas-Marty M. The European Model of Criminal Justice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – P. 101
157. Джужа О. М. Кримінологія. – Київ: Атіка, 2020. – С. 214
158. Нор В. Т. Доказування у кримінальному процесі. – Львів: ЛНУ, 2019. – С. 168
159. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. – Київ: КНТ, 2021. – С. 287
160. Перепелиця С. І. Забезпечення безпеки у кримінальному процесі. – Харків: Право, 2022. – С. 129
161. Литвинов О. В. Протидія кіберзлочинності. – Київ: Юстініан, 2022. – С. 103
162. Нестеренко О. В. Підготовка кадрів для правоохоронних органів: дисертація. – Харків, 2021. – 250 с.
163. Шепітько В. Ю. Криміналістика. – Харків: Право, 2020. – С. 312

164. Капліна О. В. Кримінальний процес України. – Харків: Право, 2021. – С. 267
165. Хавронюк М. І. Кримінальне право та процес. – Київ: Алерта, 2020. – С. 221
166. Гловюк І. В. Теорія доказів у кримінальному процесі. – Одеса: Фенікс, 2019. – С. 154
167. Михайленко О. Р. Електронні докази у кримінальному процесі. – Київ: Юстініан, 2022. – С. 103
168. Голіна В. В. Конституційні основи кримінального процесу. – Київ: Юрінком Інтер, 2020. – С. 134.
169. Татаров О. Ю. Оперативно-розшукова діяльність: правові основи. – Київ: НАВС, 2019. – С. 88
170. Чернявський С. С. Негласні слідчі (розшукові) дії. – Київ: Юрінком Інтер, 2020. – С. 142
171. Гловюк І. В. Судова практика у кримінальному процесі. – Одеса: Фенікс, 2021. – С. 167
172. Ахтирська Н. М. Європейські стандарти кримінального процесу. – Київ: Алерта, 2022. – С. 119
173. Нор В. Т. Кримінальний процес України. – Львів: ЛНУ, 2019. – С. 142
174. Баулін О. В. Кримінальний процес України. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – С. 221
175. Лобойко Л. М. Кримінальний процес. – Дніпро: Ліра, 2020. – С. 205
176. Гловюк І. В. Кримінальний процес України. – Одеса: Фенікс, 2021. – С. 176
177. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: теорія і практика. – Харків: Право, 2019. – с. 62–74
178. Голіна В. В. Кримінологія: сучасні проблеми теорії і практики. – Харків: Право, 2020. – с. 198–205

179. Татаров О. Ю. Інформаційні технології в оперативно-розшуковій діяльності. – Київ: Алерта, 2022. – с. 84–96
180. Катеринчук І. В. Протидія корупції в правоохоронних органах. – Київ: Юрінком Інтер, 2018. – с. 117–126
181. Казміренко Л. І. Психологія правоохоронної діяльності. – Київ: КНТ, 2017. – с. 152–160
182. Голіна В. В. Кримінологія: підручник. – Харків: Право, 2018. – 400 с.].
183. Багрій М. В. Доказування у кримінальному процесі України. – Київ: Алерта, 2019. – С. 221–224
184. Голосніченко І. П. Адміністративне право України. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – с. 229–238
185. Кальман О. Г. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю. – Харків: Право, 2021. – с. 117–125
186. Шумило М. Є. Кримінальний процес: теорія і практика. – Київ: Алерта, 2020. – с. 221–233
187. Коваль І. О. Професійна підготовка працівників правоохоронних органів: монографія. – Київ: НАВС, 2022. – 300 с.
188. Тацій В. Я. Основи кримінального процесу України. – Харків: Право, 2017. – с. 198–207
189. Грошевий Ю. М. Судова діяльність у кримінальному процесі. – Харків: Право, 2018. – с. 145–156
190. Назаров І. В. Європейські стандарти кримінального процесу. – Київ: Алерта, 2021. – с. 89–101
191. Шехавцов Р. М. Використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. – Харків: Право, 2018. – с. 134–147
192. Глинська Н. В. Теорія доказів у кримінальному процесі України. – Київ: Алерта, 2019. – с. 201–215

193. Шило О. Г. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному процесі України: дисертація. – Київ, 2020. – с. 176–189
194. Крицька І. О. Доказування у кримінальному провадженні: сучасні проблеми. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021. – с. 98–110
195. Фаринник В. І. Негласні слідчі (розшукові) дії: правові та практичні аспекти. – Київ: Юстініан, 2017. – с. 143–156
196. Савицький Д. О. Стандарти доказування у практиці ЄСПЛ: дисертація. – Київ, 2022. – с. 121–134
197. Єсімов С. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: монографія. – Львів: ЛДУВС, 2019. – с. 78–91
198. Литвинов О. М. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження: дисертація. – Харків, 2020. – с. 156–169
199. Варфоломеева Т. В. Захист учасників кримінального процесу: сучасні проблеми: монографія. – Київ: Алерта, 2021. – с. 112–126
200. Козьяков І. М. Захист свідків у кримінальному провадженні: дисертація. – Київ, 2018. – с. 134–148
201. Глушков В. О. Протидія втручанню у правосуддя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти. – Київ: Юрінком Інтер, 2017. – с. 167–179
202. Савченко А. В. Інформаційні технології у забезпеченні безпеки в кримінальному провадженні. – Київ: НАВС, 2022. – с. 93–105
203. Кальман О. В. Протидія організованих злочинності: кримінологічні та організаційні засади: монографія. – Харків: Право, 2018. – с. 178–191
204. Дудоров О. О. Кримінально-правова протидія злочинам проти правосуддя. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – с. 132–145
205. Письменський Є. О. Доказування у кримінальному процесі: теоретико-прикладні аспекти: монографія. – Київ: Алерта, 2020. – с. 165–178
206. Гуторова Н. О. Кримінально-правові засади протидії злочинам проти правосуддя: дисертація. – Харків, 2021. – с. 143–156

207. Батиргареева В. С. Кримінологічні засади протидії злочинності. – Харків: Право, 2020. – с. 201–213

208. Бусол О. Ю. Інформаційні технології у кримінальному судочинстві. – Київ: НАВС, 2022. – с. 88–99

209. Коваленко В. В. Кримінальний процес України: підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2019. – с. 312–324

210. Басиста І. В. Організація діяльності правоохоронних органів у сфері кримінального судочинства: монографія. – Львів: ЛДУВС, 2020. – с. 145–158

211. Таран О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності: навчальний посібник. – Київ: НАВС, 2021. – с. 97–109]

212. Погорецький М. А. Кримінальний процес України: науково-практичний коментар. – Київ: Алерта, 2020. – с. 421–433

213. Колб О. Г. Кримінологічні засади протидії організованих злочинності. – Київ: Юрінком Інтер, 2018. – с. 189–201

214. Давиденко Л. М. Інформаційна безпека в діяльності правоохоронних органів: монографія. – Київ: КНТ, 2022. – с. 134–147

215. Навроцький В. О. Основи кримінального права України. – Львів: Світ, 2017. – с. 276–288

216. Тертишник В. І. Кримінальний процес України: підручник. – Київ: Алерта, 2020. – с. 356–368

217. Столітній А. В. Докази у кримінальному провадженні: теоретичні та практичні аспекти: монографія. – Київ: Юстініан, 2021. – с. 188–201

218. Удалова Л. Д. Судовий розгляд у кримінальному процесі України: монографія. – Київ: КНТ, 2019. – с. 214–226

219. Письменний Д. В. Досудове та судове провадження: проблеми взаємодії суб'єктів: дисертація. – Одеса, 2021. – с. 173–186

220. Костенко О. М. Кримінологія та організація протидії злочинності. – Київ: Юрінком Інтер, 2020. – с. 267–279

221. Баулін О. В. Кримінальний процес України: навчальний посібник. – Київ: Алерта, 2018. – с. 198–210
222. Трофименко В. М. Кримінальний процес України: проблеми теорії і практики. – Харків: Право, 2019. – с. 298–310
223. Єфіменко І. М. Доказування у кримінальному процесі: дисертація. – Дніпро, 2020. – с. 187–199
224. Лазукова О. В. Процесуальні рішення у кримінальному провадженні: монографія. – Київ: Алерта, 2021. – с. 223–236
225. Книженко С. О. Оперативно-розшукова діяльність у системі кримінального провадження: навчальний посібник. – Київ: НАВС, 2020. – с. 144–156
226. Ахтирська Н. М. Теорія доказів у кримінальному процесі: монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 2018. – с. 156–168
227. Федченко В. М. Цифрові технології у правоохоронній діяльності: монографія. – Київ: КНТ, 2022. – с. 102–115
228. Марочкін О. І. Кримінальний процес України: навчальний курс. – Харків: Право, 2019. – с. 278–289
229. Гловюк І. В. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному процесі України: монографія. – Одеса: Фенікс, 2018. – с. 143–156
230. Сергеева Д. В. Докази та доказування у кримінальному процесі: дисертація. – Київ, 2020. – с. 198–211
231. Вапнярчук В. В. Судовий контроль у кримінальному провадженні: монографія. – Харків: Право, 2019. – с. 167–179
232. Хабло О. Ю. Докази у кримінальному провадженні: проблеми допустимості: монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – с. 221–234
233. Гловюк І.В. Кримінальний процес: підручник. Київ: Алерта, 2020, с. 145–162
234. Кравченко Д. С. Цифрові компетенції у правоохоронній діяльності: монографія. – Київ: НАВС, 2022. – 280 с

235. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2020, с. 267–289

236. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Київ: Алерта, 2021, с. 312–336

237. Sheptycki J. Policing, Intelligence and Transnational Crime. London: Routledge, 2017, pp. 145–169

238. Бондар В. С. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ, 2022, с. 190–206

239. Скриник М. Особливості взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень. Науковий журнал НАВС, 2023, с. 45–52

240. Сокурєнко В. В. та ін. Взаємодія підрозділів під час досудового розслідування: монографія. Харків: ХНУВС, 2024, с. 112–145

241. Кропивка Р. О. Взаємодія прокурора, слідчого та оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні: криміналістичний аспект. 2026, с. 58–63

242. Бойко О. П. Здійснення взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень. Юридичний науковий журнал, 2023, с. 120–128

243. Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2021, с. 85–102

244. Гарбовський Л.А., Черняхівч О.М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами у забезпеченні розслідування шахрайства. Міжнародний юридичний вісник, 2018, с. 186–190.

245. Коваленко В. П. Теоретико-правові основи взаємодії правоохоронних органів у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2026. 398 с.

246. Бондар М. В. Організаційно-правові засади взаємодії суб'єктів кримінального судочинства: монографія. Харків: Право, 2026. 362 с.

247. Тищенко О. І. Теоретичні основи координації правоохоронної діяльності: монографія. Київ: Алерта, 2026. 338 с.
248. Романчук С. Д. Організаційно-тактичні засади взаємодії у правоохоронній діяльності: монографія. Дніпро: ДДУВС, 2026. 320 с.
249. Данилюк О. М. Теоретико-прикладні аспекти організації міжвідомчої взаємодії: монографія. Київ: НАВС, 2026. 314 с.
250. Бойко О. П. Взаємодія слідчих з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2018, с. 112–125
251. Кубарєв І. В. Система процесуальних форм взаємодії слідчого й оперативних підрозділів на досудовому розслідуванні. Юридичний науковий журнал, 2023, с. 74–81
252. Малюга В. М. Організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016, с. 134–149
253. Гарбовський Л. А. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами. Юридичний журнал, 2018, с. 186–190
254. Ємельянов Р. О. Участь оперативних підрозділів у проведенні слідчих дій: проблеми правового регулювання. Вісник УжНУ, 2025, с. 98–105
255. Шило О. Г. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням: монографія. Харків: Право, 2021, с. 156–168
256. Басиста І. В. Прокурор у кримінальному провадженні України: монографія. Київ: Алерта, 2019, с. 198–210
257. Луцик В. В. Нагляд прокурора за додержанням законів під час досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2018, с. 121–133
258. Шехавцов Р. М. Організаційні засади діяльності прокурора у кримінальному провадженні. Харків: Право, 2020, с. 167–175
259. Татаров О. Ю. Негласні слідчі (розшукові) дії: теорія і практика. Київ: Алерта, 2021, с. 134–142
260. Глинська Н. В. Цифровізація кримінального процесу: сучасні тенденції: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2022, с. 88–96

261. Аленін Ю. П. Кримінальний процес України: підручник. Одеса: Фенікс, 2020, с. 312–325

262. Жевнеров І. М. Доступ до правосуддя у кримінальному процесі: теоретико-прикладні аспекти. Науковий журнал, 2025, с. 41–49

263. Ладиченко В. В. Поняття і суть судового контролю за досудовим розслідуванням. Юридичний часопис, 2023, с. 112–120

264. Приходько С. В. Юрисдикція суду в кримінальному провадженні. Науковий вісник, 2022, с. 75–83

265. Гнатенко В. С. Теоретико-правова парадигма доказування у кримінальному процесі. Харків: Право, 2022, с. 188–197

266. Тищенко С. В. Взаємодія прокурора та слідчого судді у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Кропивницький, 2024, с. 120–138

267. Кузьменко О. В., Пономарьов С.І. Взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції з іншими підрозділами у протидії кримінальним правопорушенням. Юридичний науковий електронний журнал, 2024, с. 412–418

268. Бочек О. І. Взаємодія підрозділів Національної поліції України з іншими суб'єктами забезпечення правопорядку: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2021, с. 102–118

269. Анісімов К. І. Взаємодія поліції та територіальних громад на засадах партнерства: дис. ... д-ра філософії. Кропивницький, 2023, с. 88–104

270. Іваненко Д.О. Проблеми взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами у сучасних умовах. Юридичний науковий електронний журнал, 2023, с. 221–227

271. Герасименко О.М., Сірий О.В. Нормативно-правове забезпечення діяльності СБУ у сфері протидії кримінальним правопорушенням. Науковий журнал, 2024, с. 55–63

272. Фаринник В. І. Кримінальне процесуальне право України: науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2020, с. 287–295

273. Тарасенко О. В. Взаємодія правоохоронних органів у сфері забезпечення державної безпеки: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2021, с. 118–130

274. Чернявський С. С. Міжвідомча взаємодія у сфері протидії злочинам проти основ національної безпеки: монографія. Київ: Алерта, 2021, с. 145–158

275. Глинська Н. В. Кримінальний процес в умовах воєнного стану: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2023, с. 96–104

276. Костенко О. М. Проблеми взаємодії правоохоронних органів у сфері державної безпеки. Юридичний журнал, 2022, с. 134–140

277. Трубников В. М. Кримінально-виконавче право України: підручник. Харків: Право, 2020, с. 142–155

278. Богатирьов І. Г. Кримінально-виконавче право України: монографія. Київ: Алерта, 2019, с. 198–210

279. Антонов К. В. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності в Україні. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. – с. 73–88

280. Музичук О. М. Організаційно-правові засади діяльності правоохоронних органів. – Харків: Право, 2020. – с. 112–126

281. Гриценко І. С. Докази у кримінальному процесі України. – Київ: Алерта, 2022. – с. 145–159

282. Сокурєнко В. В. Інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності. – Дніпро: ДДУВС, 2021. – с. 134–148

283. Пчеліна О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів. – Харків: Право, 2022. – с. 165–179

284. Погорецький М. А. Оперативно-розшукова діяльність і кримінальний процес: проблеми взаємозв'язку: монографія. – Луганськ: ЛДУВС ім. Е. О. Дідорєнка, 2008. – 312 с.

285. Погорецький М. А. Проблеми використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному процесі: монографія. – К.: НА СБУ, 2004. – 320 с.

286. Тіхонов С. В. Оперативно-розшукова діяльність: стадії та особливості: наукова стаття. – Київ, 2022.

287. Бахін В. П. Криміналістика: курс лекцій. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – 355 с.].

288. Гловюк І. В. Допустимість доказів у кримінальному процесі: монографія. – Одеса: Юридична література, 2019. – 320 с.

289. Басиста І. В. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності: монографія. – К.: НАВС, 2021. – 240 с.

290. Стахів І. Р. Організаційно-тактичні засади взаємодії у кримінальному процесі: дисертація. – Львів, 2021. – 260 с.

291. Джу́жа О. М. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник. – К.: Атіка, 2019. – 312 с

292. Юнін О. С. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні: монографія. – Дніпро: ДДУВС, 2021. – 280 с.

293. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. – Харків: Право, 2019. – 680 с..

294. Гловюк І. В. Кримінальний процес: теорія і практика: монографія. – Одеса: Фенікс, 2020. – 420 с.

295. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. – Харків: Право, 2019. – 680 с

296. Шехавцов Р. В. Цифровізація кримінального процесу: монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2023. – 256 с.

297. Марценюк О. І. Кібербезпека в системі правоохоронних органів: монографія. – Київ: НАВС, 2022. – 280 с

298. Таран О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності: монографія. – Київ: НАВС, 2022. – 300 с.

299. Мельник С. М. Аналітична діяльність у правоохоронних органах: дисертація. – Київ, 2021. – 250 с

300. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: теорія і практика: монографія. – К.: НА СБУ, 2018. – 320 с

301. Тертишник В. М. Кримінальний процес України: підручник. – К.: Алерта, 2021. – 576 с.
302. Джужа О. М. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник. – К.: Атіка, 2019. – 312 с.
303. Столітній А. В. Використання результатів негласних слідчих дій у доказуванні: дисертація. – Київ, 2020. – 250 с.
304. Гребенюк Д. В. Інформаційна безпека в правоохоронній діяльності: дисертація. – Харків, 2021. – 260 с.
305. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: теорія і практика: монографія. – К.: НА СБУ, 2018. – 320 с.
306. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. – Харків: НУВС, 2002. – 336 с.
307. Кузьменко С. О. Тактика взаємодії у кримінальному провадженні: монографія. – Київ: НАВС, 2022. – 280 с.
308. Коваленко В. В. Організація діяльності органів досудового розслідування: монографія. – Харків: Право, 2020. – 280 с.
309. Савченко А. В. Координація діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю: монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 2022. – 300 с.
310. Бондар М. І. Взаємодія органів досудового розслідування: дисертація. – Харків, 2021. – 260 с.
311. Шепітько В.Ю. *Криміналістика*. – Харків: Право, 2018. – С. 215–220
312. Білоус В.Т. *Організація діяльності слідчих підрозділів*. – Київ: Алерта, 2019. – С. 134–139.
313. Дудоров О. О. *Кримінальне право України*. – Київ: Юрінком Інтер, 2020. – С. 98–102.
314. Коваленко В. В. *Оперативно-розшукова діяльність*. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – С. 167–171.
315. Бандурка О. М. *Основи управління в органах внутрішніх справ*. – Харків: Університет внутрішніх справ, 2016. – С. 201–205

316. Клімович О.І. *Організація досудового розслідування*. – Львів: ЛьВДУВС, 2021. – С. 89–94.

317. Кримінальний процесуальний кодекс України. – 2012. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

318. Гавриш С.Б. *Проблеми кримінального процесу*. – Київ: Наукова думка, 2018. – С. 156–160

319. Eurojust. Joint Investigation Teams (JITs). – URL: <https://www.eurojust.europa.eu>

320. Михайленко П.П. *Управління в правоохоронних органах*. – Київ: НАВС, 2020. – С. 73–77.

321. Литвин О. М. *Організація взаємодії правоохоронних органів*. – Київ: Алерта, 2019. – С. 122–126.

322. Марчук В. М. *Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності*. – Київ: КНТ, 2021. – С. 141–145.

323. Панов М.І. *Проблеми реформування правоохоронної системи*. – Київ: Юрінком, 2019. – С. 88–93

324. Кримінально-виконавчий кодекс України. – 2003. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>

325. Колб О. Г. *Оперативно-розшукова діяльність у місцях позбавлення волі*. – Київ: Алерта, 2019. – С. 98–103.

326. Панов М. І. *Реформування кримінально-виконавчої системи*. – Київ: Юрінком, 2019. – С. 112–118.

327. Литвин О. М. *Взаємодія суб'єктів кримінального провадження*. – Київ: Алерта, 2020. – С. 133–138.

328. Гавриш С. Б. *Проблеми кримінальної юстиції*. – Київ: Наукова думка, 2018. – С. 201–205

329. Закон України «Про запобігання корупції». – 2014. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

330. Коваленко В. В. *Організація внутрішньої безпеки в правоохоронних органах*. – Київ: Алерта, 2019. – С. 102–107.

331. Михайленко П. П. *Кадрова політика в правоохоронних органах*. – Київ: НАВС, 2020. – С. 66–71.
332. OECD. *Whistleblower Protection and Integrity Frameworks*. – URL: <https://www.oecd.org>
333. Панов М. І. *Проблеми реформування правоохоронної системи*. – Київ: Юрінком, 2019. – С. 145–150.
334. Гавриш С. Б. *Кримінальна юстиція та протидія корупції*. – Київ: Наукова думка, 2018. – С. 201–206.
335. Ємець О.М., Небитов А.А. Тактика документування злочинів проти моральності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ: наук. журн. / редкол.: В.В. Черней (голова) та ін.. – Київ: Нац. акад.. внутр справ 2020 - № 1 (44). – Ч. 2 – 176 с.
336. Гевко В. В. Використання непроцесуальної формації під час доказування у стадії попереднього розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза” / В. В. Гевко ; Укр. акад. внутр. справ. — К., 1996. — 20 с.
337. Обшалов А.С. Використання сил та засобів при оперативно-розшуковому супроводженні кримінального провадження в сучасних умовах. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти: матеріали X Міжнародної наук.–практ. конф. (м. Дніпро, 16 березня 2026 р.) до 60-річчя ДДУВС; у 2-х ч.* Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. С. 172-174.
338. Кузьмічов В.С. Слідча діяльність: характеристика та напрямки удо-сконалення / В.С. Кузьмічов, Ю.М. Чорноус. – К. : НАВСУ, 2005. – 324 с.
339. Казаренко М. Право свідка на імунітет та підстави його застосування // *Право України*. – 1998. – № 2. – С. 50-52.
340. Лисиченко В.К. Проблеми новації чинного кримінально-процесуального законодавства України та етапи його розвитку // *Концепція розвитку законодавства України: Матеріали науково-практичної конференції*. – К., 1996.

341. Александров Д.О. Мистецтво керування людьми. / Навчальний посібник. - К. 2000.-119с.

342. Камлик М. І. Оперативний пошук інформації про корупцію, інші корисливі зловживання в процесі приватизації державної власності та методи її виявлення : метод. реком. / М. І. Камлик, С. О. Смеян. – К., 1993. – 32 с.

343. Грузинова Т.І. Деякі аспекти застосування у слідчій практиці закону України „Про оперативно-розшукову діяльність” // Слідча практика / Уклад. О.В. Святенький. – К., 1997.

344. Закон України „Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” // ВВР. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

345. Руденко О.О. Правові та організаційно-тактичні основи протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України незаконній господарській діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 21.07.04. – «Оперативно-розшукова діяльність / Руденко О.О. – Одеса: ОДУВС, 2009. – 21 с.

346. Капітанський А. І. Сутність та поняття оперативного обслуговування / А. І. Капітанський // Науковий вісник НАВСУ : наук.-теорет. журнал. – К., 2002. – № 3. – Ч.2. – С. 93–105.

347. Климович О. Система національних засобів захисту прав людини (в контексті положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини // Право України. – 2001. – № 1. – С. 34-37.

348. Ануфрієв М.І. Проблеми реалізації норм Конституції України в діяльності органів внутрішніх справ // Конституція України – основа модернізації держави та суспільства: Матер, наук. конф. (Харків, 21-22 червня 2001р.) / Упоряд. Ю.М. Грошевий, М.І. Панов. – Х., 2001. – С. 80–85.

349. Князєв С.М. Взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції та органів безпеки під час проведення оперативно-технічних заходів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ: наук. журн. / редкол.: В.В. Черней (голова) та ін.. – Київ: Нац. акад.. внутр справ 2019 - № 2 (43). – Ч. 2 – 164 с.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації:*

1. Обшалов А.С. Особливості отримання та перевірки оперативної інформації у кримінальному судочинстві. *Успіхи і досягнення у науці*. Київ ; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2025. № 7 (17). С. 86-101.
2. Обшалов А.С. Стан наукової розробленості проблеми оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. *Успіхи і досягнення у науці*. Київ; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2025. № 8 (18). С. 133-150.
3. Обшалов А.С. Легалізація та використання оперативно-розшукових матеріалів у досудовому кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 3 (136). С. 232-238.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Обшалов А.С. Правові та організаційні основи оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 218-221.
2. Обшалов А.С. Закриття кримінального провадження в разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового*

розслідування в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 26 травня 2022 р.). Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 129-131.

3. Обшалов А.С. Правові та організаційні аспекти протидії тяжким злочинам в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.); у 2-х ч. - Ч. II. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 51-53.

4. Обшалов А.С. Використання сил та засобів при оперативно-розшуковому супроводженні кримінального провадження в сучасних умовах. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти*: матеріали X Міжнародної наук.–практ. конф. (м. Дніпро, 16 березня 2026 р.) до 60-річчя ДДУВС; у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. С. 172-174.

ДОДАТОК Б
Результати анкетування працівників оперативних підрозділів

№№	Питання та варіанти відповідей	%
1.	<i>Ваш стаж роботи працівником оперативного підрозділу?</i> - До 1 року - 1-5 роки - Більш 5 років	43 34 23
2.	<i>Ваша освіта?</i> - Вища юридична - Середня - Інше	57 43
3.	<i>Чи є у Вас особисто практика використання оперативно-розшукових даних у кримінальному судочинстві ?</i> - Так - Ні	74 26
4.	<i>Чи вважаєте Ви можливим використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності до порушення кримінального провадження?</i> - Так - Ні	69 31
5.	<i>Якщо так, то в якості:</i> Постановка осіб на облік Попередження злочинів Майбутніх доказів по кримінальному провадженню Орієнтуючої інформації	15 53 27 5

6.	<i>Чи вважаєте Ви можливим використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності після закінчення кримінального провадження?</i> - Так - Ні	84 16
7.	<i>Чи вважаєте Ви доцільним проведення оперативно-розшукової діяльності відносно осіб, після закінчення відносно них кримінального провадження</i> Повністю Частково Ні	25 58 17
8.	<i>Якщо так, то яким чином та з якою метою?</i> - перевірка на причетність до вчинення аналогічних злочинів - перевірка на причетність до вчинення злочинів, що скоєнні аналогічним способом - недопущення вчинення помсти до учасників кримінального судочинства, що приймали участь у кримінальному провадженні	24 55 21
9.	<i>Чи вважаєте Ви необхідним прийняття додаткових процесуальних процедур для легалізації матеріалів ОРД у кримінальному провадженні як доказів?</i> Так Ні	86 14
10.	<i>Коли Ви починаєте взаємодіяти зі слідчим при розслідуванні злочинів?</i> З моменту огляду місця події З моменту початку кримінального провадження Після затримання підозрюваного	33 40 27
11.	<i>Чи вважаєте Ви необхідним ознайомлення слідчого з</i>	

	матеріалами ОРД при розслідуванні злочинів? - Так - Ні	36 44
12.	Чи ознайомлюються слідчі з матеріалами оперативно-розшукових справ при розслідуванні злочинів? Завжди Часто Рідко Ніколи	1 8 19 72
13.	Чи вважає Ви можливим використовувати результати ОРД як підстави проведення певних слідчих дій? Так Ні	78 22
14.	Якщо так, то підставами яких слідчих(розшукових) розшукових дій Ви вважаєте можливим використовувати результати ОРД? - Пред'явлення для впізнання особи - Огляд місця події - Освідування - Допит - Обшук - Затримання - Експертизи	84 77 82 95 98 87 15
15.	Чи вважаєте Ви можливим проведення слідчих дій на основі оперативно-розшукової інформації проведення - Так - Ні	75 25
16.	Які слідчі дії доцільно планувати на підставі оперативно-розшукової інформації? Затримання	91

	Обшук	88
	Допит	64
	Огляд місця події	43
	Виймка	32
	Освідування	44
	Експертизи	22
	Відібрання зразків для експертного дослідження	88
17.	<i>Чи допитували Вас, як свідка по кримінальному провадженню?</i>	24
	Завжди	64
	Часто	12
	Ніколи	
18.	<i>В яких слідчих діях Ви приймали участь чи виконували за окремим дорученням:</i>	
	• обшук	91
	• освідування особи	89
	• огляд	81
	• допит	
	• пред'явлення для впізнання	47
	• слідчий експеримент	73
	• експертиза та отримання зразків	71
		85

ДОДАТОК В

Результати анкетування працівників слідчих підрозділів

№№	Питання та варіанти відповідей	%
1.	Якій Ваш стаж роботи слідчим? - До 1 року - 1-5 роки - Більш 5 років	38 44 18
2.	Яка Ваша освіта? - Вища юридична - Середня юридична	48 42
3.	Чи вважаєте Ви можливим використання результатів ОРД у кримінальному процесі? - Так - Ні	56 44
4.	Чи правильно, на Вашу думку, вважати матеріали НСРД одним з видів доказів? - Так - Ні	73 27
5.	Чи вважаєте Ви необхідним прийняття додаткових процесуальних процедур для введення в матеріали кримінального провадження матеріалів ОРД як доказів? Так Ні	87 13
6.	Чи вважаєте Ви необхідним ознайомлення оперативного уповноваженого з матеріалами справи кримінального провадження при розслідуванні злочинів? - Так - Ні	46 54
7.	Чи ознайомлюють Вас з матеріалами оперативно-розшукових справ при розслідуванні злочинів?	

	Завжди Часто Рідко Ніколи	2 5 26 67
8.	<i>Чи плануєте Ви на основі матеріалів кримінального провадження проведення сумісних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів?</i> - Так - Ні	68 32
9.	<i>Проведення яких слідчих (розшукових) дій Ви плануєте разом з оперативними працівниками?</i> Обшук Затримання Огляд Допит Відібрання зразків для експертного дослідження Експертизи Освідчування особи	93 71 44 34 14 14 13
10.	<i>Чи допитували Ви оперативних працівників, як свідків по обставинам проведення оперативно-розшукових заходів?</i> Після порушення справи кримінального провадження На подальшому досудовому слідстві	76 24
11.	<i>Чи вважаєте Ви необхідним ознайомлення слідчого з матеріалами ОРД при розслідуванні злочинів?</i> - Так - Ні	88 12
12.	<i>Чи стикаєтеся Ви з труднощами у взаємодії з оперативними працівниками матеріалів при легалізації матеріалів ОРД у кримінальному провадженні?</i> Так Ні	73 27